

”Fortiden gjør meg sterk, fremtiden gjør meg lykkelig!”

En studie av enslige mindreårige på asylmottak.

May Britt Wiehe Solbakken

Masteroppgave i sosialt arbeid

Universitetet i Stavanger

Våren 2011

Forord

Først og fremst vil jeg takke de ti informantene mine, som gav meg det omfangsrike datamaterialet, og lot meg få innblikk i deres innerste tanker og følelser. Dere har bidratt til at denne masteren har blitt så innholdsrik som den nå fremstår.

Jeg vil også takke leder på mottaket for at han bidro til at jeg fikk komme med studien min, og i særdeleshet fortjener miljøterapeuten på mottaket en stor takk for oppfølging underveis i de månedene vi hadde kontakt. Takk både til deg og dine kollegaer for inspirerende samtaler og imøtekommenhet! Det er trist at jeg ikke kan nevne navnet deres, men det lar seg jo ikke gjøre på grunn av anonymiteten, men tusen takk til dere alle uansett!

Til slutt vil jeg takke mine helt spesielle flotte, dyktige, tålmodige, engasjerte og varme veiledere, Cecile Omre og Liv Schjelderup. Dere har vært veldig gode å ha gjennom hele denne prosessen, og spesielt siden jeg opplevde å miste begge foreldrene mine siste året, som gjorde at jeg måtte ha et års utsettelse. Dere skal ha all takk for at dere stilte opp for meg, bakket meg opp og frem, slik at jeg likevel greide å gjennomføre! Tusen takk for profesjonell veiledning, gode råd, trøst og tilrettelegging underveis!

Innhold

Forord	2
1 Innledning.....	5
1.1 En studie av de enslige mindreårige asylsøkerne.....	5
1.2 Bakgrunn for undersøkelsen	5
1.3 Oppgavens oppbygging og avgrensning.....	7
1.4 Ungdommens perspektiv og medvirkning i forskningen.....	9
2 Ungdom i asylmottak, hvem er de?	12
2.1 EMA ungdom og deres kontekst	12
2.2 Fra flukten til oppholdet på mottaket.....	15
2.3 Rettigheter og ansvar	17
2.4 Det å komme til et nytt land alene, og betydningen av språk og kommunikasjon.....	20
2.5 Posttraumatisk stress og depresjoner	22
3 Metodisk tilnærming.....	24
3.1 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt.....	24
3.2 Fenomenologisk og hermeneutisk perspektiv	24
3.3 Populasjon og utvalg	30
3.4 Det kvalitative intervjuet som en hensiktsmessig metode	33
3.4.1 Kontaktetablering og refleksjoner av intervjuguiden.....	35
3.4.2 Informert samtykke og anonymitet	41
3.5 Fra intervju til analyse	42
3.5.1 Validitet og reliabilitet.....	46
3.6 Etske refleksjoner ved å intervju ungdom i asylmottak, kontra forskers rolle	48
3.6.1 Empowerment og brukermedvirkning i forskningsintervjuet.....	54
4 Teoretiske referanserammer	57
4.1 Tidligere forskning, samt Compas modell.....	57
4.2 Det nye synet på barnet	64

4.3	Mestring og resiliens	65
4.4	"Sense of coherence" med Antonovsky	70
5	Fremtiden i ungdommens perspektiv	73
5.1	Fra uvissheten til å få "positivt" eller "negativt", sett i lys av Antonovsky's "Sense of coherence."	73
5.1.1	Det å vite om en får bli, for en opplevelse av sammenheng	81
5.1.2	Man må ha positivt for å få friheten og tryggheten til å planlegge fremtiden	87
6	Mestring og resiliens	94
6.1	Hvordan formidler ungdommene håpet?	94
6.2	Kunnskapen om egne tålegrenser, mot og vilje	98
6.3	Gode sosiale relasjoner og betydningen av familie.....	100
6.3.1	Betydningen av skole og aktiviteter, trivsel og humor.....	106
6.4	Hva formidler de enslige mindreårige er vanskelig?	108
7	Å skape sitt eget liv	114
7.1	Mellom selvstendighet og avhengighet	114
7.2	Føler ungdommene seg sett og hørt?	117
7.3	"Fortiden min gjør meg sterk. Fremtiden gjør meg lykkelig."	121
8	Konklusjon og avsluttende refleksjon	124
	Litteratur	128
	Vedlegg I – Compas modell.	135
	Vedlegg II - Intervjuguide	136
	Vedlegg III – Minne til informantene	138
	Vedlegg IV – Statistikk om oppholdstid på mottaket.....	139
	Vedlegg V – "Sett i gang!" Oslo 26. oktober 2007.....	140

1 Innledning

1.1 En studie av de enslige mindreårige asylsøkerne

"Fortiden min gjør meg sterk. Fremtiden gjør meg lykkelig".

Denne tittelen ble til under selve intervjuet med informant "Sohail", som er det fiktive navnet hun fikk i denne studien. Grunnen til at valget falt på denne tittelen er at disse to setningene rommer veldig mye av det denne studien handler om. Hvordan ser enslige mindreårige seg selv i den situasjonen og konteksten de er, hvordan klarer de seg, og hvordan finner de mening i det som skjer? Denne jenta sier en hel del om sammenhengen mellom fortid og fremtid. Vi skal bli kjent med Sohail senere, både i kapittel 2.1, og senere i analysedelen. Nå skal vi likevel først se på bakgrunnen for at jeg valgte en studie av de enslige mindreårige.

1.2 Bakgrunn for undersøkelsen

NGO nettverket som avga til utredningen NGOU¹2006, I " Overføring av omsorgsansvaret for enslige umyndige asylsøkere til barnevernet", står bak utgivelsen av: "Sett i gang!"(2007), som jeg har med som vedlegg V. Det ble gitt ut en felles høringsuttalelse om at ved å kun tilby bedre omsorg til de enslige mindreårige asylsøkerne under 15 år, så viderefører offentlige myndigheter diskrimineringen og lovbruddet disse barna utsettes for. Rapporten sier at de enslige mindreårige først og fremst er barn, og at de må gå gjennom hele ungdommen sin uten et godt nok omsorgstilbud. De blir sittende på venterommet, og må etter beste evne leve sine liv der. I Norge er man barn opp til 18 år, og rapporten sier at det ikke finnes juridisk lovlig adgang til å avgrense mot en spesifikk gruppe barn når det gjelder lov om barneverntjenestens omfattende målgruppe, noe som bli gjort med de enslige mindreårige mellom 15 og 18 år.

Selv om ungdommene blir definert som barn i denne rapporten vil jeg i fortsettelsen av oppgaven definere dem som ungdom, eller enslige mindreårige, da dette dreier seg om ungdommer fra 15 til 18 år. Denne utredningen anser jeg som såpass viktig som bakgrunn for å gjøre en studie av denne gruppen ungdom, så jeg har valgt å ha den med som vedlegg her, slik at leseren skal få nyttig bakgrunnsstoff. I desember 2007 fikk barna under 15 år et omsorgstilbud, regulert etter Lov om Barnevernstjenester på Eidsvoll, som vi skal se på i neste kapittel.

---

¹ Non- governmental organisations utredninger. Nettverket omfatter Advokatforeningen, Redd Barna, Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere (FO), Norsk Barnevernsamband, Nestekjærlighet.no, Norsk Organisasjon for Asylsøkere (NOAS), PRESS- Redd Barna Ungdom, Røde Kors, Kirkens Bymisjon, Norsk Psykologforening, Norsk Folkehjelp, Den norske kirke, Flyktningshjelpen og Norsk Fosterhjemsforening.

Er de enslige mindreårige mellom 15 og 18 år en ekstra sårbar gruppe, slik som de ofte blir definert som? Stang (2007), skriver at mye taler for at det er denne gruppen som vil ha det største omsorgsbehovet, da de største ungdommene ofte er mest traumatisert. Likevel blir altså ungdommene mellom 15 og 18 år foreløpig satt på vent. Regjeringen tok sikte på å få en overføring av ansvaret for denne gruppen i løpet av 2009, noe som ennå ikke er gjort, til tross for sterkt massivt press fra frivillige organisasjoner med støtte fra Barneombudet underveis i prosessen.

I Stortingsmelding 17 (2001-2002), står det ”..at enslige mindreårige er ei ekstra sårbar gruppe blant asylsøkere, og at de blir høyt prioritert i alle ledd. I forhold til å sikre rask og god saksbehandling i asylprosessen, trygghet og omsorg under opphold i mottak og i forhold til rask og god bosetting i en kommune.” Det er snakk om å ivareta flyktningbarnas omsorgsbehov og rettigheter når ikke barnevernloven kommer til anvendelse, slik som på de under 15 år. Dette blir ambivalent, når de på den ene siden ønsker å slippe unna klientifiseringen ved å sette alle de enslige mindreårige inn i en risikogruppe, og på den andre siden anerkjenner at de er en spesielt utsatt gruppe, og ønsker å bedre tilbudet deres.

Jeg har kun jobbet med de enslige mindreårige i en praksisperiode i spesialpedagogikken, der vi fikk ansvaret for å organisere terapigrupper for jentene. Jeg fikk i denne perioden en veldig nær og intim kontakt med de ungdommene som da var på et statlig asylmottak². Jeg og en medstudent knyttet særlig bånd til jentene, som vi sammen med den chilenske legen/psykologen som hadde det overordnede ansvaret der, skulle arrangere terapigruppene der. Dette var en fantastisk dame for disse ungdommene, og vi lærte veldig mye av henne. I denne perioden, som nå er over fem år siden, satt jeg igjen med en opplevelse av at dette var merkelig sterke ungdommer, sett i det lys og den kunnskap jeg hadde fått innblikk i. Vi fikk høre de grusomste historier, hvor ungdommene i de verste tilfellene hadde sett hele familien bli massakrert, og mange jenter hadde også blitt voldtatt, ofte etter først å ha vært vitne til at moren var blitt voldtatt. Dette vet en er generelle opplevelser til de ungdommene som flykter, og var nok ikke spesielt for de som var der den gangen. Jeg vil skrive litt om hvem asylbarna er i kapittel 2, slik at leseren får et mer holistisk bilde av hele studien min. Det blir spennende å se om jeg i min studie vil møte like sterke ungdommer nå.

I ”Sett i gang!”(2007), sies det om de enslige mindreårige at de først og fremst er barn. Rapporten mener ungdommene utsettes for omsorgssvikt og diskriminering i forhold til asylbarn under 15 år, og også i forhold til norske barn og ungdommer som har helt andre rettigheter frem til 18 år, og i tillegg

---

² Statlig mottak er ifølge UDI ”et tilbud om midlertidig bolig for personer som søker asyl i Norge”. Statlige mottak skal ha en ”nøktern, men forsvarlig standard”. Med botilbudet følger økonomiske ytelser og beboerrettede tiltak. Det er et mål at mottakene skal være lokalisert over hele landet. Etablering og finansiering er et statlig ansvar.

krav om ettervern frem til 23 år for de som ønsker det. Som det nevnes i rapporten, så er barn mellom 15 og 18 år midt inne i ungdomstiden. Dette er en livsfase som naturlig preges av stor sårbarhet, ustabilitet og identitetssøken. Her ser en at jeg må være åpen for at dette vil kjennetegne de ungdommene jeg vil møte i min studie.

Vi voksne har lett for å definere barna som hjelpeløse, men en vil kanskje finne en litt mer differensiert gruppe ungdommer i min studie, og at de kanskje ikke er så hjelpeløse som de ofte blir definert som. Rapporten (s.6), sier: *"Barn i denne fasen av livet har et stort behov av tilstedeværelse av tett voksenstøtte og psykologisk tilstedeværelse av stabile og kompetente omsorgspersoner og rollemodeller, for å utvikle seg til kompetente voksne og sikres en god psykososialutvikling og psykisk helse."*

De voksne tar ofte for gitt at det er slik vi i vår kultur tenker om de norske barns rettigheter og behov. Min studie har derimot fokus på *hvilke svar ungdommene selv gir oss*, på hva som skal til for at de skal få en god psykososial utvikling. Kan de utvikle seg til kompetente voksne uten disse rollemodellene som er fraværende i denne fasen av livet deres?

Det skrives i samme rapporten at asylmottak ikke er et sted der ungdommene bør tilbringe sin barndom, det bør være midlertidig. Det kan oppleves veldig vanskelig for dem å bli flyttet fra den ene til den andre plassen, hvor de kanskje allerede har knyttet til seg et sosialt nettverk. Dette tenker jeg kunne vært unngått om vi fulgte de enslige mindreårige mer individuelt opp, med et bedre differensiert tilbud enn det vi har i dag, i tillegg til et mer fleksibelt lovverk, noe jeg tar opp senere i studien.

Håpet er at leseren vil bli bedre kjent med de enslige mindreårige asylsøkerne gjennom min studie, og at alle som jobber med denne gruppen vil få nye ideer og ny inspirasjon til å fremme forslag til fruktbare måter å møte ungdommene på. Med dypere innsikt i hvordan de enslige mindreårige mestrer tilværelsen sin, og hvilke tanker de har om sin egen fremtid, jo lettere blir det for oss å hjelpe dem fremover, og da kanskje med både indirekte og direkte nettverksintervensjon. Det kan hende at disse ungdommene agerer litt annerledes enn det vi ville forventet av våre egne ungdommer, som har vokst opp i en helt annen historisk kultur og kontekst enn de enslige mindreårige har. Hvordan vi ser på dem gjør noe med våre forventninger, våre holdninger og vår tilnærming til de enslige mindreårige.

1.3 Oppgavens oppbygging og avgrensning

I kp.1 vil jeg etter innledningen og presentasjon av studien min, sette leseren inn i hvorfor jeg gjør en studie av de enslige mindreårige asylsøkerne. Deretter blir det gitt innblikk i oppgavens oppbygging og avgrensning. Det blir så et avsnitt om ungdommens perspektiv og medvirkning i forskning.

I kp.2 skal leserne gis en generell innsikt i hvem de enslige mindreårige er. Jeg vil belyse dette med et par historier fra ungdommene selv, og progresjonen fra flukten til de ender opp på mottaket. Det blir også sett på rettighetene til asylsøkerne. De enslige mindreårige har en stor utfordring når de kommer alene uten foreldre til et fremmed land uten å kunne språk, koder, normer og verdier i det nye landet, som leseren skal få litt innsikt i. Det blir også tatt opp at mange av de enslige mindreårige lider av posttraumatisk stress og depresjoner.

I kp.3 presenterer jeg mitt vitenskapsteoretiske utgangspunkt, og metodiske perspektiv, da dette vil påvirke mine refleksjoner og tolking av empiri i analysedelen. Dette vil også gi et innblikk i min forforståelse, og de brillene jeg har på når jeg skal presentere datamaterialet jeg har hentet inn. Jeg vil presentere populasjonen, og hvordan utvalget av informanter ble gjort. Videre blir det sett på hvorfor jeg valgte å benytte et kvalitativt intervju, og hvordan jeg arrangerte selve intervjuet. Her blir det refleksjoner over hvordan jeg brukte selve intervjuguiden. Det vil så bli gjort rede for veien fra intervju og frem til analyse av empirien. Her blir det også et avsnitt om validitet og reliabilitet av studien. Deretter blir det drøftet etiske utfordringer med det å intervjuer enslige mindreårige ungdommer i asylmottak. Underveis i dette kapitlet blir det tatt opp viktige aspekt ved det å gå inn i en forskerrolle, både det etiske, symmetri/asymmetri i forholdet mellom forsker og informant, selve forskerblikket, og forståelse og forforståelse til begge parter, som blir drøftet med relasjon til hermeneutikken.

I kp.4 blir leseren gitt et innblikk i det settet av teoretiske perspektiv som velges for å analysere datamaterialet. Jeg vil referere til tidligere forskning av de enslige mindreårige, og Compas modell (vedlegg I), som blir brukt for å se på mestringsstrategiene til ungdommene. Disse begrepene og Compas modell blir brukt for å sette det informantene mine sa, inn i en dypere meningssammenheng, som igjen gir oss en større forståelse. Dette igjen blir fokus i hermeneutikken, hvor forståelsen er avhengig av alle de enkelte delene, for å forstå og se helheten, og omvendt.

Det nye synet på barn vil utgjøre en referanseramme i hele studien min. Det nye synet går mer vekk fra et paternalistisk³ syn på barn, og lar oss se på barna som aktive medborgere som er med på å skape sitt eget liv. Vi som voksne har lett for å definere hva et barn eller en ungdom trenger og har behov for, uten at vi nødvendigvis har hørt med dem selv. Dermed tar en ofte beslutninger på vegne av dem, uten at dette kanskje var det ungdommen hadde valgt selv, eller virkelig hadde behov for. I min studie har jeg formidlet til mine informanter at de er eksperter i eget liv, og at jeg ønsker å lære av dem. Begrepene Mestring, Resiliens, og "Sense of Coherence," blir presentert og utdypet i teorikapitlet.

---

³ Fra engelsk, av latin 'far': styre som preges av en faderlig, men nedlatende, formynderholdning.

I kp. 5-6 og 7 kommer empiri og analysedelen. Her skal ungdommens stemme formidles. Jeg har sitert ungdommene direkte, uansett hvordan det blir uttalt, dette for å få det så levende og ekte som mulig. Empirien er delt inn i tre deler, da dette gir en ryddig oversikt i forhold til de teoretiske perspektivene jeg anvender. Antonovskys begrep vil bli anvendt i analysen i kp. 5, samtidig som jeg tar i bruk Compas modell for å se på mestringsstrategiene til ungdommene. Videre vil jeg i kp.6 holde fokus på mestring og resiliens, hvor det blir sett på de faktorene som bidrar til nettopp det. I siste del av analysedelen i kp. 7, skal jeg se på det nye synet på barn, og se hvordan dette kan relateres til funnene i empirien. Det avsluttes med informantene som er eier av tittelen på denne studien. Jeg ser i hovedsak på hvordan ungdommene greier å se seg selv inn i en ny og ukjent fremtid, på tross av fortiden deres. Er det en sammenheng mellom fortid og fremtid? Hva er styrken og drivkraften deres? Hvordan posisjonerer de seg selv, og hvordan tenker og føler de rundt sin egen situasjon?

Som en avgrensning vil jeg ikke gå nærmere inn på de psykiske lidelsene til ungdommene, slik som fortiden, og selve flukten. Jeg hadde konsekvent et *her og nå* perspektiv i samtalen og intervjuet med dem, og *et fremtidsperspektiv*. Når de selv kom inn på noe vanskelig, lyttet jeg og lot dem snakke, slik at jeg møtte dem i deres sårbarhet, selv om jeg ikke fortsatte å snakke om det vanskelige. Jeg prøvde å få til et fremtidsfokus i samtalen. Dette var hele veien et etisk problem, noe som blir drøftet i etikk kapitlet. Meningen er å få frem styrkekunnskapen til ungdommene, og samtidig la leseren bli kjent med den generelle problematikken til mange av de enslige mindreårige. Det blir ikke fokusert på menneskehandel, rus eller kriminell virksomhet, som noen av dem som får avslag på asylsøknaden sin, og forsvinner fra mottakene hvert år, dessverre får oppleve. Jeg kommer heller ikke inn på familiegjenforening i denne studien.

Helt til slutt blir det et sammendrag av studien, og en avsluttende refleksjon, hvor en forhåpentligvis kan konkludere med noe, og kanskje bare anta andre ting igjen. Dette vil igjen gi retning til hva som bør forskes videre på.

1.4 Ungdommens perspektiv og medvirkning i forskningen

Omre og Schjelderup (2009), har skrevet mye om barns deltakelse, perspektiv og styrkeprosesser i barnevernsarbeid. Mye av dette er relatert til familieråd som er en metode og beslutningsmodell med et samarbeidende partnerskap som søker å balansere makt i barnevernsaker. Barna har her en sentral posisjon som deltakere, og mye av litteraturen deres kan dermed relateres til denne studiens populasjon, som også burde vært inn under barnevernets omsorg. Mye av fokuset i familieråd er hvilke tanker barna har om hvordan en god fremtid kan nås, og hva som kan være barnets deltakelse i de forandringsprosessene som skjer. Dette er ting en direkte kan relatere til min gruppe ungdommer, som er kommet i en ny og vanskelig situasjon, hvor de går en usikker fremtid i møte. I

tillegg har Omre og Schjelderup *det nye synet på barn* som en ramme rundt hele arbeidet sitt, og har gitt meg inspirasjon til det samme i min studie.

Kvalitative metoder preges av et mangfold av data og analytiske fremgangsmåter, men tradisjonelt er det blitt forbundet med nær kontakt mellom forsker og de som skal studeres, Thagaard (2009). Hun skriver om barneperspektiv at det ofte ikke er enighet om hva et barneperspektiv er.

Emilsson og Saltell (1998), har tatt opp en drøfting rundt dette. Det synes enighet om at det først og fremst må være å se ut fra *barnets* synsvinkel, og få frem *barnets perspektiv*. Her mener de å få frem barnets synspunkter, erfaringer, håp og bekymringer. Deretter å ha barnet i *sin* synsvinkel, ment som å se barnet, her ved de voksnes syn, ved at den voksen forsøker å sette seg selv i barnets posisjon. Hermeneutikken som er valgt som metode og perspektiv til analysen vil ivareta disse aspektene.

Omre og Schjelderup (ibid:37.), bringer dette videre med fokusering og tydeliggjøring av barns beste interesser. De henviser til § 4-1, om "Hensynet til barnets beste": (...) skal legges vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Herunder skal legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen. De skriver også at en av de største utfordringene knyttet til det å la barn få delta, ligger i de voksnes tendens til å begrense barns medvirkning, ved å fokusere på beskyttelse og sårbarhet, på bekostning av barns rettigheter. De enslige mindreårige får ikke stabil og god voksenkontakt, slik som lovverket vårt sier. Selv om jeg i denne studien traff flotte, engasjerte voksne, som ekte brydde seg om ungdommene som kom til mottaket, så blir det ikke kontinuitet i kontakten, noe ungdommene selv formidler i denne studien.

Det vil forhåpentlig oppleves positivt for ungdommene å få være med på forskning rundt deres egen situasjon. Det er deres egen synsvinkel og perspektiv som blir fremmet, og det ble tydeliggjort for dem at det som var interessant var å høre akkurat deres subjektive syn, og at deres erfaringer, håp og bekymringer uansett var det som var viktig å få frem, slik som Emilsson og Saltell (ibid.), skrev om. Det etiske rundt intervjusituasjonen blir tatt opp spesifikt i metodedelene av oppgaven. For meg har det vært viktig som Omre og Schjelderup (ibid.) fokuserer på i boken sin, om at tankesettet til den voksne inkluderer barn som subjekter, og anerkjenner deres livserfaringer. Dette var viktig for meg å få formidlet til ungdommene i forkant av intervjuet.

Eide og Winger (2007), skriver en bok om barns synsvinkel i intervju med barn. Selv om barna i denne populasjonen i de fleste sammenhenger ville bli definert som unge voksne, eller ungdommer, er de likevel ikke fullbyrdige voksne, så mye av det disse tar opp blir viktig for oss i møtet med de enslige mindreårige. De skriver blant annet at det i samfunnsvitenskapelig forskningstradisjon blir snakket om et nytt paradigme, når det gjelder synet på barnet og barndom. Essensen i dette er at man erkjenner at barn har posisjoner, kunnskaper, rettigheter, synspunkter, behov og refleksjoner som er

viktige og interessante i seg selv, der de før ble ansett som uferdige, ikke produktive, og kun i en venteposisjon mot å bli en kvalifisert voksen. Poenget med dette er at populasjonen min blir sett på som fullverdige, og kvalifiserte deltakere i intervjuet. Eide og Winger (ibid.), hevder at når barn får anledning til å formidle genuine synspunkter til oss voksne, vil de kunne oppleve at de er interessante, viktige og betydningsfulle. Det handler om å bli sett og hørt. Dette er noe jeg var opptatt av skulle skje her, og var grunn til at det ble gitt dem et varig minne av det de fikk være med på sammen med meg i denne forskningen. (se vedlegg III).

Felles for alle typer barneintervju skriver de videre, er at vi som voksne er interessert i å få vite noe om hva eller hvordan de tenker. Den voksne må prøve å se verden gjennom de unge sine øyne. For å gjøre dette må en gå til ekspertene, som er barna selv. Hvilket mål vi har med intervjuet, vil være med å bestemme strukturen intervjuet får, noe som drøftes senere. De skriver også at noe av det viktigste er å ivareta barna i refleksjonsprosessen, da dette i en trygg og god intervjusituasjon kan gi barna positive erfaringer, ikke minst ved at de får bekreftet at deres forståelsehorisont er viktig. En forutsetning for dette er at intervjuet gjennomføres på en etisk og gjennomtenkt måte. Det kan igjen bidra til at barnet får styrket evnen til selvrefleksjon. Når man setter ord på egne erfaringer, tenker man også gjennom hva man mener og står for. Dermed blir det viktig for meg å bevare informantene gjennom denne prosessen.

Eide og Winger (ibid), mener at dialogen med voksne som kan forholde seg til barnas uttalelser på en seriøs måte er viktig. Det dialogiske møtet med barna er et viktig utgangspunkt for en senere faglig diskurs om barn og deres erfaringer. Barna selv er eksperter på sin virkelighet, og dermed mener de det blir en utfordring å finne en metode som kan medføre at eksperterfaringer best mulig kommer til uttrykk. Her blir *intersubjektivitet*⁴, for å få del i hverandres virkelighet viktig. Mead (1976), skriver om *desentrering*, som også handler om perspektivtaking, som igjen handler om å forsøke å se en situasjon, en erfaring eller et synspunkt fra den andre sin synsvinkel.

I neste kapittel skal vi se hvem de enslige mindreårige er, og bli kjent med konteksten og rettighetene deres etter at de har ankommet til Norge.

---

⁴ Av inter- og latin 'det som ligger til grunn': fellesmenneskelig, som er felles for, eller gjelder forholdet mellom flere subjekter.

2 Ungdom i asylmottak, hvem er de?

2.1 EMA ungdom og deres kontekst

Enslige mindreårige asylsøkere er barn under 18 år, som kommer til Norge uten foreldre for å søke asyl. De fleste ungdommene er mellom 13 og 17 år. Mange har mistet foreldre i krig eller fengsel, og er foreldreløse. Angel og Hjern (2004), fant i Sverige at ti prosent av disse var helt foreldreløse. Mange mister også foreldrene sine under flukt. FN's høykommissær (UNHCR⁵ 1994), definerer denne gruppen slik:

” Those who are separated from both parents, and are not being cared for by an adult who by law or custom is responsible to do so.”

Ifølge UNHCR vil barn som er ledsaget av andre voksne enn foreldre, og som etter loven har ansvaret for dem, ikke betegnes som enslige mindreårige. Norske myndigheter anser likevel alle mindreårige som ankommer landet uten foreldre, eller andre med foreldreansvar, som enslige mindreårige.

Bufetat (2008) og UDI (1993), opererer med tre ulike grupper av barn som ankommer til Norge:

- Enslige mindreårige som kommer alene og er uten slektstilknytning i Norge.
- Enslige mindreårige som kommer alene, men som har nær familie i Norge, som etter særskilt vurdering kan være omsorgspersoner for den enslige mindreårige.
- Enslige mindreårige som kommer sammen med en eller flere følgespersoner over 18 år som etter særskilt vurdering kan være aktuelle omsorgspersoner for den enslige mindreårige.

Enslige mindreårige er en heterogen gruppe barn og unge. Det er store forskjeller på de individuelle livshistoriene. De kan verken entydig ses på som ofre, eller som entydig ressurssterke barn som greier seg selv. De har ulike motiver for flukt, og ulike forventninger til sin nye tilværelse i eksil. Likevel har Barne og familiedepartementet (2001), i sin håndbok om kommunens arbeid med EM, trukket frem en felles livssituasjon for dem:

- De er uten sine foreldres umiddelbare omsorg, veiledning og beskyttelse.
- De er i et fremmed land med fremmed språk, kultur, tradisjoner, mat m.m.
- De kommer som flyktninger fra samfunn med væpnet konflikt eller annen organisert vold, og har i varierende grad opplevd tap, savn, sorg, og andre traumatiske opplevelser.

---

⁵ United Nations High Commissioner for Refugees. Den norske benevnelsen er Fn's Høykommissær for Flyktninger. Hovedoppgaven til UNHCR er å ivareta flyktningenes internasjonale rettigheter og særlige behov.

Tall fra UDI 2009, sier at det kom 2106 enslige mindreårige til Norge pr. 31.10.2009, og da antas det ca 2500 mot slutten av året, i mot 1374 barn i 2008. Afghanere er her den mest dominante gruppen, med ca 70 prosent av de ankomne. Ellers er Irak, Somalia og Sri Lanka godt representert, men gruppen består av 37 forskjellige nasjonaliteter.

Bufetat oppgir at det har ankommet 212 enslige mindreårige under 15 år pr. 31.10.09. Den totale ankomsten av samme gruppe barn i 2008 var 209. Dermed ser vi at ankomsten på de minste ikke er like stor som på de største.

De mindreåriges kontekst er bestemt av den politiske og historiske perioden før og under flukten, og i det landet som barna ankommer, Eide (2005). Dette har igjen betydning for hvordan omgivelsene forstår barna, og hvordan hjelpearbeidet med barna organiseres i vertslandet. I tillegg til den politiske situasjonen som innebærer regulering av asylpolitikken, velferdspolitikken og integreringspolitikken, er situasjonen for de enslige mindreårige sårbar i forhold til å mestre den nye tilværelsen i eksil. De enslige mindreårige fra 15 til 18 år får et statlig mottak som kontekst, og er ifølge UDI "et tilbud om midlertidig bolig for personer som søker asyl i Norge." Statlige mottak skal ha en "nøktern, men forsvarlig standard". Med botilbudet følger økonomiske ytelser og beboerrettede tiltak. Etablering og finansiering er et statlig ansvar.

Mottaket vi besøkte i denne studien er nok et av de bedre. Jentene og guttene hadde hvert sitt hus, og de hadde fellesstuer og kjøkken i begge husene, slik at de kunne stelle sin egen mat. De hadde et flott aktivitetsrom som var felles for jenter og gutter, med biljard, stor flatskjerm og Wii spill. Miljøterapeuten sa at de la vekt på vår kultur, og hadde det bevisst kjønnsnøytralt. Ellers hadde de felles frokost hver dag for at ungdommene skulle være opplagte til en ny skoledag. Personalet prøvde å lære dem om variert og sunt kosthold. To ganger i uken hadde de felles middag, og spiste da sammen med personalet. I helgene laget miljøarbeiderne kake, og de fikk også velge maten de hadde lyst på, for å gjøre helga litt ekstra stas. Ellers var det "selvusholdning", og personalet veiledet dem. De hadde ikke kjøkkentjeneste, da de for det meste laget egen mat. Ellers vasket de en uke hver på avdelingen de bodde. Angående aktiviteter hadde de av og til felles turer ut i skog og mark, noe beboerne sa de likte godt. De hadde før en egen aktivitetsleder, men økonomien tillot ikke det lenger. Mottaket var også så heldige å ha en egen båt, som de kunne disponere i sesongen til turer og fiske. Personalet var flerkulturelt, og jeg opplevde dem som imøtekommende og varme mennesker. Dette gjorde at jeg satt igjen med et inntrykk av at de som kom her var heldige tross alt, selv om beboerne ikke ennå har samme rettigheter som de under 15 år.

Vi skal nå hilse på to ungdommer, for å få to individuelle historier, og lar oss få et personlig innblikk i hvem de enslige mindreårige er. Den første vi skal hilse på er "**Sohail**", som kommer fra Etiopia, og

har bodd i Norge ca et år. Det er henne som har uttalt ”Fortiden min gjør meg sterk. Fremtiden gjør meg lykkelig.”:

”Mine fremtidige ting gjør meg så sterk. Før, hvis jeg ikke kom hit, eller hvis jeg ikke visste om at det var noen sjans, det gjør meg så deprimert eller, jeg bare føler... jeg bare ønsker når jeg går i dag, eller når jeg blir eldre, for når jeg blir eldre enn i dag, kan jeg akseptere alt. For din informasjon, min mor og lillebror er i Norge. Så jeg er ikke alene i det hele tatt. De har vært her i [REDACTED]. Min mor rømte fra min far og tok med min lillebror, og så ble jeg gift. Mange ting skjedde. Jeg ble gift da jeg var 13. Min familie er muslimer, og min far er så religiøs. Han er i landet mitt. Han er en fremmed, jeg rømte fra han, savner han ikke. Jeg ønsker ikke han skal komme hit i det hele tatt.”

...litt senere i intervjuet: *”Jeg tenker det er for enkelt å være vokst opp her, og norsk. Jeg er MEG fra et annet land, jeg vil lære de fine tingene. Det er veldig vanskelig, kulturen er veldig forskjellig. Jeg kommer ikke fra en storby, jeg kommer fra... en liten by, ikke en stor. Og de fleste er muslimer. Min far var en veldig religiøs mann. Og det var så vanskelig, veldig forskjellig. Det er veldig vanskelig å snakke med noen, selv din egen mor. Du kan ikke snakke slik som dette. Jeg har ikke ord for å forklare deg dette. I landsbyen min, hvis faren din vil du skal gifte deg så måtte du det. Jeg var aldri i den situasjonen at jeg kunne bestemme dette selv. Jeg bare gråt, sluttet å spise for tre dager, så blir du så sulten at du bare må akseptere det. Norge har mange ting å gi meg for å fullføre drømmene mine. Jeg elsker virkelig norske mennesker, særlig eldre mennesker, de er så søte. Jeg har aldri sett bestemor. Når jeg ser dem, elsker jeg dem virkelig. De gir deg et stort smil, spesielt her i byen, de smiler til deg. Det er stort å gi bort smil. De er mer alvorlige hjemme hos oss. Her, hvis du går tur eller på butikken, smiler de til deg. Det er det beste jeg liker med Norge.”*

Til slutt skal vi ta med avsnittet hvor hun uttaler tittelen på studien: **”Jeg tror, det har vært mange vanskelige ting i mitt liv, mange mange ting helt siden barndommen. Fortiden min gjør meg sterk, fremtiden min gjør meg lykkelig. Nå er jeg meg selv, jeg har ikke ord, noe helt i toppen. Jeg skaper livet mitt selv, ja jeg tror det.”**

Vi skal også møte **”Fatima”**, som kommer fra Somalia, og har bodd i Norge ca et år:

”I Norge kriger de ikke, i mitt land kriger de. Men når jeg ser mitt land, de kom til der jeg bodde, de kom til min mor og sa at de ønsket hennes datter, som var meg. Etterpå tok de min mor. De har makt. Men nå er alt greit her. Jeg føler meg trygg nå, men før kunne jeg aldri føle meg trygg, fordi før når de kom inn på mitt rom og de tok min mor, sa de at de ville ha meg. Min mor sa de ikke kunne ta meg, hun er bare ti år. Han sa han ville gifte seg med datteren hennes. Hun sa nei. Da sa han at han hadde makt. Han ga min far penger, han sa han ville ha

datteren hans og han sa ok. Min mor gråt og sa nei, nei. Min mor og far kranglet, og de gikk til hvert sitt rom. Jeg gikk med min mor. Etter jeg kom hit, drepte mannen min far. Han sa gi meg mine penger eller gi meg din datter. Han hadde ikke pengene, og han visste ikke hvor datteren var, da drepte han faren min. Så nå føler jeg meg bra. Nå kommer hun av og til inn på rommet mitt, moren min skal spør meg om noe, og så ringer hun meg. Det er et problem. Her i Norge føler jeg meg fri, jeg har frihet nå, fordi her er det ikke noe problem, bare trygghet. Ikke engang i mitt perfekte liv vil jeg noensinne tilbake til Somalia, ikke engang om de vil det. Det er store problem, selv om de får regjering, er kampene et stort problem. Jeg tror ikke de kan få en god regjering i mitt land. Se på Libya, Libya er ikke bra. Av og til dreper de dem. De dreper deg slik som dette. Jeg liker ikke engang Italia. Før jeg kom hit, kom jeg til Sudan, så Libya og båt til Italia.. jeg så Etiopia, Sudan, Libya, Italia, og nå er jeg her. Her er det bedre.”

Dette er to sterke historier, som gir oss et lite innblikk i to individuelle livserfaringer, som vi kan ta med oss videre i denne studien. Leseren skal bli bedre kjent med disse to etter hvert, med sitater fra dem i analysedelen. Vi skal nå se på det formelle rundt når de enslige mindreårige ankommer Norge, og til de ender på et statlig mottak i Norge.

2.2 Fra flukten til oppholdet på mottaket

Først skal vi se at det blir skilt på om ungdommene er *frivillige* eller *ufrivillige* flyktninger. I boka ”Unaccompanied Children”, Ressler et al. (1988), er det gjort en studie som deler de enslige mindreårige inn i to kategorier:

De *ufrivillige* deles inn i kategoriene: *Abducted*- barn som blir bortført, *Lost*- barn som ved uhell skilles fra foreldrene, *Orphaned*- barn hvis foreldre dør, *Runaway*- barn som rømmer hjemmefra, og *Removed*- barn som fjernes fra foreldrene, for eksempel av myndighetene.

De *frivillige* deles inn i kategoriene: *Abandoned*- barn som forlates av foreldre uten plan om gjenforening, *Entrusted*- barn som med hensikt plasseres i andres varetekt, for eksempel i institusjon, hvor foreldre planlegger å ta barnet tilbake. *Surrendered*- barn hvis foreldre har gitt opp foreldreretten, og *Independent*- barn som lever atskilt fra foreldre med foreldres samtykke.

Motivet for flukt er oftest å beskytte barnet eller ungdommen for farer, eller gi dem bedre livsbetingelser, Brunvatne (2009). For ungdommer kan det være for å slippe å delta i krig, ofte geriljakrig. I de tilfeller der det er foreldre som tok initiativ til flukten, hender det barna sliter med ambivalente følelser overfor foreldre.

I Stortingsmelding nr 17(2001-2002), tar de opp problematikken om *Ankerbarn*. Dette er barn som fungerer som "anker", som familiemedlemmer skal følge etter, ved å søke opphold på grunnlag av familiegjenforening. Dermed blir migrasjonen frivillig og planlagt, og de blir ikke betegnet som flyktninger, men som et redskap for økonomiske strategier hos foreldre, Engebrigtsen (2002). Mistenker man at barnet er ankerbarn, vil man løse dette ved å gi barnet opphold på humanitært grunnlag for å unngå familiegjenforening.

Selve flukten kan være farefull og utmattende. Ofte er det flukt om natten, over fjellpartier, flukt i utrangerte lastebiler, gjerne gjennom minelagte områder. Mange flykter også i små, overfylte båter, og flere omkommer under denne flukten. Brunvatne (ibid.), skriver at det er uhyre vanskelig å ta seg inn i vestlige land for å søke asyl, og dermed blir mange avhengig av menneskesmuglere. Her sier hun de er alt fra enkeltmennesker i grensetrakter, til store mafiaorganisasjoner. Det hevdes også at menneskesmuglere begår overgrep, som å voldta og kidnappe kvinner. Mange kan også leve mange år i flyktningleirer med vold og håpløshet, før de kommer seg videre. Goodman (2004), hevder at barn og ungdom konstant er avhengig av andre for å overleve under flukten. Menneskesmuglere (human traffickers), blir forstått som å muliggjøre, transportere, eller ulovlig bistå flyktninger til kryssing av internasjonale grenser. Trafficking skiller seg fra menneskesmugling ved bruk av enten trusler, makt, eller andre former for tvang. Det kan også være bortføring med tanke på utnyttelse, (UNCHR, 2007b).

I Norge er det UDI som fatter vedtak om asyl for flyktninger. Målet er at saksbehandling og søknader skal være vurdert og avgjort innen sju til tolv uker, men på grunn av uklarhet om identitet, nasjonalitet, alder og tidligere oppholdssted, kan dette ta lenger tid. De aller fleste får ikke innvilget asyl, men opphold på humanitært grunnlag. Engebriksen (ibid.), viser her til at Justisdepartementet har begrunnet dette med at det er vanskelig å verifisere at barn og unge er forfulgt av hjemlandets myndigheter. Det reises i det hele tatt i tvil om disse unge i det hele tatt kan forstås som politiske aktører. En enslig mindreårig som har fått opphold på grunn av humanitært grunnlag har mindre sjanse for familiegjenforening. Dette er fordi deres oppholdstillatelse er basert på at de er skilt fra sine foreldre som ikke kan oppspores.

I UDI's Rundskriv 49/2005⁶, er det en oversikt over ankomstprosedyrer fra de ankommer landet. Det første som skjer er at den enslige mindreårige registrerer en søknad om asyl i Norge hos Politiets Utlendingsdirektorat. Deretter blir de kjørt til Tanum transittmottak for mottaksregistrering. Et asylintervju blir gjennomført for å få en utfyllende forklaring på hvorfor man søker asyl, før man blir

---

⁶ www. Udi.no

plassert i et ankomstmottak. Hvor de kommer er da avhengig av alder, om de er over, eller under 15 år.

Vi skal videre se på hvilke rettigheter de enslige mindreårige har fra de kommer på et statlig EMA mottak.

2.3 Rettigheter og ansvar

De viktigste internasjonale konvensjonene når det gjelder barnemigranter er Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen⁷, FNs konvensjon om flyktningers stilling⁸ og FNs internasjonale konvensjon om barns rettigheter.⁹

Norge er også forpliktet ved samarbeidsavtaler med EU. *Schengenkonvensjonen*¹⁰ innebærer felles regler for kontroll av områdets yttergrenser, og en felles visumpolitikk. *Dublin- konvensjonen*¹¹ gir asylsøkere kun rett til å få behandlet søknaden i ett medlemsland.

Et vedtak om asyl skal fattes innen seks måneder etter at søkeren er registrert hos politiet, noe en ser at ikke er tilfelle i virkeligheten. Utgangspunktet for en asylsøknad er søkerens egen forklaring gitt i asylintervjuet, eventuell egenerklæring, verifiseringer og språktester. Til slutt er det eventuelle opplysninger som kommer fra søkeren og eventuelle referansepersoner mens saken behandles. Asylsøknaden behandles i UDIs juridiske avdeling, og da er det de to juridiske statusene vi skrev om over: *Asyl*, som er basert på at søkeren fyller den norske definisjonen på hvem som er flyktning, og *opphold på humanitært grunnlag*, som kan innvilges de som ikke oppfyller kravene om asyl.

---

⁷ *Menneskerettighetskonvensjonen* slår fast prinsippet om at alle mennesker uten diskriminering skal nyte godt grunnleggende rettigheter og frihet, og har som mål å verne mot brudd på disse rettighetene, slik de står fast i Verdenserklæringen om menneskerettighetene.

⁸ *Flyktningkonvensjonen* definerer hva en flyktning er, og skal sikre vern mot forfølgelse, og sikrer en stat retten til å beskytte andre staters borgere når de blir forfulgt. Konvensjonen gir rett til å søke vern internasjonalt.

⁹ *Barnekonvensjonen* bygger på de grunnleggende menneskerettighetene, men presenterer en rekke særregler og tiltak som er spesielt rettet mot barn og ungdom under 18 år. I artikkel 22 slår konvensjonen fast at staten har ansvar for å sikre flyktningebarn vern og humanitær hjelp. Dette er uavhengig om de er enslige eller sammen med familien.

Artikkel 3 om barnets beste skal være utgangspunkt for alle handlinger som foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer.

Artikkel 10 om human behandling av søknader slår fast at søknader fra barn eller foreldre som søker opphold eller ønsker å forlate landet for å gjenforenes med sin familie, skal behandles på en positiv, human og rask måte.

Artikkel 12 om barnets synspunkt slår fast at barnet, som er modent nok til å danne seg egne synspunkt, har rett til å uttrykke sin mening i saker som angår dem selv.

¹⁰ *Schengen- avtalen* er en avtale mellom de fleste EU land om fravær av passkontroll på grenser mellom de land som har tiltrådt avtalen. Norge har tiltrådt avtalen, og tilhører således Schengen- området. Ved passering av Schengen- områdets ytre grense er det grundig kontroll av personer som kommer fra andre land.

¹¹ *Dublin- konvensjonen* er en avtale mellom EU, Norge og Island om å returnere asylsøkere som har søkt i flere land, til det første landet de søkte asyl i.

”Sett i gang!”(2007), som er vedlegg til denne oppgaven, tar opp overføring av omsorgsansvaret for enslige mindreårige til barnevernet. I desember 2007 ble omsorgsansvaret for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år overført fra Utlendingsdirektoratet til det statlige barnevernet. Det viktigste dokumentet her er Ot.prp.nr.28. (2007-2008) *Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester mv.* Denne beskriver den endrede praksisen når det gjelder barnevernets ansvar for enslige mindreårige asylsøkere. Det skal etter denne loven gis et like godt tilbud som gis til andre barn barnevernet har ansvaret for til de enslige mindreårige. Det betyr at de har samme rettigheter som norske barn. De enslige mindreårige under 15 år, kommer direkte under barnevernets omsorg straks etter ankomst til Norge, etter *Barnevernloven kap. 5 A*¹². Det ble i forbindelse med dette bygget et omsorgssenter på Eidsvoll i 2007, og flere er bygget etter dette. Det er imidlertid planlagt at det statlige barnevernet skal overta ansvaret for ungdommer over 15 år også, som leseren kan lese om i rapporten i vedlegg V.

Enslige mindreårige som forventes å bli i Norge i mer enn tre måneder har rett og plikt til grunnskoleopplæring. Ungdommer mellom 16 og 18 år har rett til undervisning i norsk og samfunnsfag, og kan også ha rett til undervisning i grunnskolefag med sikte på eksamen. Mottaket samarbeider med skolene og legger til rette for leksehjelp. På mottaket vi besøkte fikk de i gang et skoleopplegg på barna med en gang, noe beboerne selv mente var positivt og betydde mye, slik at de slapp å sitte inne alene og tenke på vanskelige ting. Fra de er 18 år gjelder også Introduksjonsprogrammet som vi skrev om over, som er et viktig verktøy i integrasjonsarbeidet.

Når det gjelder helse sier barnekonvensjonen i artikkel 24, at det er enhver stats ansvar å gi barn best mulig helsetjeneste. Flyktningbarn kommer som regel raskt etter ankomsten til vaksinerings og rutineundersøkelser. Dette gir helsesøster muligheter for første vurdering av psykososial fungering. Helsestasjonen har god mulighet for å gi støtte og hjelp til flyktningbarn og familier med psykososiale problemer. Sammen med skolen er helsesøster sentral i oppfølgingen av flyktningbarns helse og velferd ved introduksjon til ny skole. Helsestasjonen har i henhold til forskrift ansvar for barn og unge opp til 20 år. De større barna, spesielt de enslige mindreårige, har ofte betydelige psykososiale problemer, og trenger å få individuelle samtaler. I tillegg er det helsestasjonen som er nærmeste instans til å sørge for at de får den gratis tannbehandlingen de har rett på før fylte 18 år.

---

¹² Statlig regional barnevernsmyndighet skal gi barn som har kommet til riket og søkt asyl uten foreldre eller andre med foreldreansvar, tilbud om opphold på et omsorgssenter for mindreårige. Tilbudet skal gjelde fra barnet blir overført fra utlendingsmyndighetene til statlig regional barnevernsmyndighet frem til det blir bosatt i en kommune eller forlater riket. Bestemmelsen gjelder barn som er under 15 år når asylsøknaden fremmes. For barn over 15 år gjelder bestemmelsen fra den tid Kongen bestemmer.

Rapporten Avhengig og selvstendig (2009), viste oss hvordan de enslige mindreårige opplevde 18 års grensen som absolutt, hvor de plutselig sto helt alene med alt ansvar. Det kom her en lovendring av 1 juli 2009, som er tatt inn som en tilføyelse til Barnevernlovens § 1-3, hvor det heter at "*opphør av tiltak ved fylte 18 år, eller avslag på søknad om tiltak etter fylte 18 år, skal begrunnes ut fra hensynet til barnets beste.*" I tillegg skal Departementet revidere rundskrivet som regulerer ettervern av barn under barnevernets omsorg, og legge til en anbefaling om at ungdom som takker nei til ettervern skal kontaktes når de fyller 19 år, for å undersøke om de likevel ønsker å motta tiltak. Dette er et skritt i riktig retning for å sikre eldre ungdommer det støtteapparat de har behov for mens de er på vei inn i en selvstendig voksentilværelse. Likevel spør det om anbefalinger slik som dette blir fulgt, når det ikke er mer spesifikke regler enn dette. En ser likevel i følge lovverket at ungdommene i denne studien hadde blitt bedre ivaretatt om de hadde vært under barnevernet sin omsorg. De kunne fått ettervern frem til 23 år, mot slik som det nå etter fylte 18 år, i første rekke blir dekket av de generelle tjenestene etter sosialtjenesteloven.

De enslige mindreårige har også rett til å få oppnevnt en verge. Dette følger av de alminnelige reglene i Vergemålsloven § 3. Dersom det ikke er dokumentert at barnets foreldre er døde, vil de enslige mindreårige få oppnevnt en hjelpeverge, jfr. Vergemålsloven § 16. Det oppnevnes verge, jfr. Vergemålsloven § 6 dersom begge foreldre er døde. Vergens oppgave er å sikre rettsikkerheten til den enslige mindreårige, samt å bistå asylsøkeren på en rekke områder, slik som å regulere økonomiske og praktiske forhold for dem. Likevel vil det være begrenset av den enslige mindreåriges egen selvbestemmelses- og medbestemmelsesrett, slik som vi blant annet så i Barnekonvensjonen art. 12.

Hushagen (1996), som hadde en studie av de enslige mindreårige i 1996, poengterte at vergen burde ha en funksjon som en *uavhengig* voksen støttespiller for den enslige mindreårige, en som ikke representerer det offentlige hjelpeapparatet, men en som ser til at dette hjelpeapparatet gir barnet den omsorgen det har behov for. En viktig egenskap hun nevner her er engasjement, og at kvaliteten på forholdet er en gjensidig tillit. Redd barna har laget en praktisk veiledning med ei vergehåndbok: *Å være verge for enslige, mindreårige flyktninger og asylsøkere*. I denne står det også at interesse, engasjement og medmenneskelighet er vergers viktigste funksjon. I tillegg gav departementet ut et veiledningshefte for verger i 2003, G- 0343 B/2003. *Veiledning til verger for enslige mindreårige asylsøkere*.

På mottaket i denne studien hadde de valgt å ha miljøarbeiderne som jobbet der som frivillige hjelpeverger, slik at de skulle ha noen som var i umiddelbar nærhet, og som ekte brydde seg om dem. Disse var også flerkulturelle, og kunne språket til mange av ungdommene. De hadde i tillegg

etnisk norske hjelpeverger som de betalte symbolsk, lokalt der mottaket var, som miljøterapeut også sa var engasjerte og flinke.

Vi skal nå se litt på hvordan det er for barna å komme som migrant til Norge, når en kanskje ikke en gang kan kommunisere på engelsk.

2.4 Det å komme til et nytt land alene, og betydningen av språk og kommunikasjon

Overgangen blir vanskeligere jo større forskjeller det er mellom opprinnelsesland og eksilland, Brunvatne, (2009: 41). Omgangsformer i vertslandet og hjemlandet er også ofte svært forskjellige. Her kan det som de har lært som høflighet, plutselig ikke bli satt pris på av nordmenn. De blir heller ikke møtt med samme gjestfrihet, som var en selvfølge i hjemlandet. Vi skal i studien min se at det er flere som reagerer på individualismen i landet vårt, som er svært forskjellig fra en kollektivistisk kultur hvor alle har ansvar og passer på hverandre i hverdagen.

Språket som flyktningene er fortrolige med, blir ikke forstått i det nye landet, og de blir aldri like fortrolige med vårt språk, som de var med sitt eget. I denne studien går det frem at de ungdommene som ikke kunne engelsk da de kom hit, mye fortere lærte seg norsk. En kan tenke seg hvor fortvilende det må være bare å kunne kommunisere gjennom tolk, og da bruker nok de enslige mindreårige all energi de har til overs i den første fasen til å lære seg språket. Det var imponerende hvor mye norsk ungdom som hadde bodd her under et år kunne da de ble intervjuet. Det kan være et tankekors å tenke på hvor mye vi selv hadde kunnet etter et år, om vi hadde vært i eksil i for eksempel Afghanistan? På mottaket i studien var det som nevnt et flerkulturelt miljø, hvor de hadde ansatte tilgjengelige som tolk på flere forskjellige språk. I tillegg brukte de mye telefontolk, som de syntes fungerte bra. Det er en stor utfordring, og et eget stort felt med problematikken rundt bruken av tolk. Kommunal- og regionaldepartementet har utarbeidet retningslinjer for god tolkeskikk.¹³ Mange kan ha problemer med tolkens etnisitet, da de for eksempel kan komme fra gjensidig fiendtlige innstilte grupper, og da særlig om flyktningen kan ha opplevd overgrep, for eksempel voldtekt. Kjønn kan da bli et problem, selv om tolken er profesjonell. Er tolken til stede slik som her på mottaket, kan de oppfatte og formidle også nonverbal kommunikasjon, som blir særlig viktig med de enslige mindreårige asylsøkerne.

Kleveland (2010), mener de enslige mindreårige står overfor en dobbelt utfordring, da de skal takle det å være ung ut fra en vestlig og norsk målestokk, samtidig som de er immigranter på vei inn i en fremmed kultur. Øia (2005), hevder at de asylsøkerne som enten føler seg som norske, eller som

---

¹³ [www. Tolkeportalen.no](http://www.Tolkeportalen.no)

både norske og innvandrere, i mindre grad begår asosiale handlinger. Opplevelsen av norskhet er altså i noen grad en beskyttelse mot asosialitet. Mest beskyttet sier han at de som både ønsker å leve etter norsk kultur og etter hjemlandets kultur og tradisjoner er. De som klarer å vise respekt for kultur og verdier, mestrer i større grad å etterleve koder og krav som ligger i opprinnelseskulturene. Han mener likevel at de enslige mindreårige er en spesielt utsatt gruppe, da det er en risiko i seg selv å være uten mor og far. Familien er der de får primæromsorgen, med forankring av tradisjoner, varme, omsorg og trygghet. De er også viktige rollemodeller for sine barn og ungdommer. Det blir ikke det samme når det offentlige skal påvirke med grensesetting og oppdragelse. Brunvatne (ibid), hevder at de enslige mindreåriges største tap er tapet av mennesker som står dem nær. Til disse hører alle de viktige personene i "*den utvidede familien*." Mange asylsøkere kommer fra kulturer der familien står for den sosiale tryggheten, hvor dype emosjonelle bånd knytter dem til besteforeldre, onkler, tanter, fettere og kusiner.

Hundeide (2003), snakker om *den skjulte oppdragelsen*, hvor omsorgspersonene fremdeles regulerer og påvirker barns og ungdoms atferd, og at denne *usynlige kontrakten* kan komme i konflikt med det nye systemet de møter i Norge.

I rapporten over, Avhengig og selvstendig (2009), skrives det om *akkulturasjonsbelastninger*, som er å vokse opp innenfor to kulturer. Akkulturasjonsprosessen innebærer at man utvikler kompetanse til å kommunisere og samhandle med personer i begge kulturene. En kan oppleve utfordringer i forhold til dette i både egen kultur, og blant majoritetsbefolkningen, som da blir kalt akkulturasjonsbelastninger. Dette kan øke risiko for depressive plager.

Majoritetsungdommene krangler oftest med omsorgspersonene sine. I Norge skal barna utvikle seg til å bli autonome, og lære å hevde seg, realisere seg selv, og bli selvstendige. En konsekvens av dette er at vi er overbærende når barna hevder sine meninger gjennom en krangel. Familier som legger mer vekt på kollektivistiske verdier, vil i større grad verdsette at barna innordner seg etter foreldrene. De har dermed mindre toleranse for at barna sier imot eller krangler med de eldre. Minst av alle krangler enslige mindreårige, går det frem av denne rapporten.

Brunvatne (ibid.), sier det er mye større forskjeller mellom mennesker innenfor samme land, enn hva vi er vant med i Norge. Studenten fra hovedstaden kan finne kunnskap via internett, mens mennesker fra samme land på landsbygda kan være analfabeter. Vi må lære oss til å ha en kultursensitivitet, sier hun. Vi må tørre å møte dem med åpenhet, interesse og respekt. Samtidig må en lære seg til å lytte. Det handler om at den andre blir vist verdighet og anerkjennelse, noe jeg tar opp i det etiske møtet med *den andre*.

Mange asylsøkere har hatt en rimelig bra levestandard, og hatt høy status og aktelse i hjemlandet. Brunvatne (ibid.), skriver her om at når flyktningen da taper den posisjonen han hadde i hjemlandet, kan man føle seg naken og sårbar. I eksillandet kan en kanskje føle seg uønsket, som en inntrenger, eller at en kan føle seg oversett. Dette kan bli smertefullt. Selv flyktninger som fra sitt land kommer fra øvre sosioøkonomiske sjikt, vil i Norge få lavere status, dårligere økonomi, og enklere arbeid enn i hjemlandet. Dette fallet i sosioøkonomisk status kan utgjøre en alvorlig psykologisk stressfaktor. I og med at ungdommene i denne studien er såpass unge, vil dette kanskje føles sterkere etter at de har bodd her en stund, blitt bosatt, og skal skaffe seg et nytt liv på egen hånd.

Vi har nå sett på en del generelle problemstillinger til det å komme til et fremmed land i eksil, og skal videre se på det veldig mange av disse barna kan få av tidligere traumer, overgrep, og savn av familie som enten er drept, i fengsel, på flukt en plass de ikke de vet om, eller fremdeles i hjemlandet med krigen som de selv har flyktet fra.

2.5 Posttraumatisk stress og depresjoner

Enslige mindreårige får ofte en diagnose, PTSD lidelse- *posttraumatisk stresslidelse*. Huemer et al.(2009b), har analysert 22 artikler fra perioden 1998- 2008, om enslige mindreåriges psykiske helse. De fant at denne gruppen er svært sårbar med mer psykiske plager enn resten av befolkningen. De enslige mindreårige viste også høyere forekomst av PTSD enn de som kommer som flyktninger sammen med familie. I flere studier vises det sammenheng mellom alder, kjønn og PTSD-symptomer. Jenter viser flere symptomer enn guttene, og symptomene øker med alderen. Analysen til Huemer et al. konkluderer også med at både etnisk bakgrunn, hvilken oppdragelse de har fått, temperament og personlighetskarakter virket inn. I tillegg kommer motiver for å flykte fra hjemlandet, den enkeltes historie og opplevelse av det de har vært gjennom.

Brunvatne (2009: 140), har en oversikt over hva PTSD består av, og hva det kan resultere i:

PTSD består av:

Innvaderingssymptomer som flashbacks, skremmende minner, mareritt og hallusinasjoner. Hemning, som emosjonell tilbaketrekning, og unngåelse av stimuli som kan minne om den traumatiske hendelsen, og til slutt, Psykologisk og fysiologisk overaktivering, som kan gi seg utslag i skvettenhet, irritabilitet og aggresjonsutbrudd.

Hos noen kan PTSD utvikle seg til *kroniske personlighetsforandringer*, som består av:

Sosial tilbaketrekning, en kronisk følelse nedsatt evne til intimitet og fortrolighet av å måtte være på vakt, som om man hele veien er truet, en fiendtlig holdning preget av mistillit, og en følelse av å være fremmedgjort.

Brunvatne (ibid), hevder også at noen kan få kognitive følgetilstander som nedsatt hukommelse, nedsatt konsentrasjonsevne og nedsatt innlæringsevne.

I prosjektet vi senere i teoridelen skal henvise til, UngKul, vises det en høy forekomst av symptomer på depresjon blant enslige mindreårige, Oppedal et al (2008). Omtrent halvparten av ungdommene hadde så mange symptomer at man må anta at det går ut over det daglige livet. Jentene hadde her flest plager. Symptomer på depresjon og post- traumatisk stress er regnet som de hyppigste formene for psykiske plager. Oppedal et al., hevder at traumatiske stressplager etter krigsopplevelser er en viktig faktor til at såpass mange av dem har depresjon og posttraumatiske plager. Han viser også til at 75 % av utvalget deres krysset av på at de følte seg ensomme, på grunn av brudd i relasjoner, og tap av nære tilknytningspersoner. Situasjonen endrer seg derimot positivt etter at de har fått tilslag på asylsøknaden sin, da det blir slutt på lange måneder eller år med uvisshet og spenning. Da begynner for mange en positiv fase, som ofte består i å ta opp igjen kontakt med familie og venner i utlandet, og å etablere nye sosiale nettverk, både i Norge og andre land.

Brunvatne (2009), definerer traumatisering som *"..psykisk stress av så overveldende karakter at den rammede personen opplever total avmakt med sammenbrudd av evne til mestring."* Hun skriver at særlig torturofre kan ha problemer med nærhet og tillitt til andre mennesker igjen, da menneskeskapt lidelse rammer fundamental mellommenneskelig tillit. Dette mener hun er noen av de største utfordringene i psykiatrien med mange av asylsøkerne.

I neste kapittel skal vi se på de metodiske tilnærmingene som er valgt til denne studien.

3 Metodisk tilnærming

3.1 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt

Det vitenskapsteoretiske utgangspunktet er enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år, og hvordan de selv posisjonerer, og greier seg i det norske samfunnet. Jeg er interessert i å få frem deres egen stemme, og høre hvordan de selv ser på sin egen situasjon og individuelle muligheter for et godt liv i Norge. Greier de å se seg selv inn i en positiv fremtid, med den erfaringskompetansen de enslige mindreårige har?

Chalmers (2003), skriver om vitenskap, at det er basert på det vi kan se, høre, føle osv.; våre personlige holdninger, preferanser eller teoretiske forestillinger mener Chalmers derimot ikke hører hjemme i vitenskapen. Holdningene allerede fra de gamle filosofene på 1700 tallet, var at hvis det var naturen en ønsket å få innsikt i, ja, da måtte en rådføre seg med naturen, og ikke Aristoteles' lære.

Med dette som utgangspunkt skal jeg gjøre en studie av de enslige mindreårige, og la dem selv presentere seg i en kvalitativ undersøkelse. Hva er viktig for dem, og hvordan agerer de i forhold til de muligheter som blir gitt dem? Fremstår de som selvstendige, eller er de avhengig av systemet rundt seg for å klare de ulike utfordringene det innebærer å komme alene til et fremmed land uten de viktigste omsorgspersonene rundt seg? Har de realistiske tanker om fremtiden, og er de selv aktive aktører i planlegging av sitt eget liv? Hva formidler de er viktig i situasjonen de er i? Målet er at vi etter denne studien skal komme et skritt videre i kunnskapen om de enslige mindreårige ungdommene som bor i et statlig mottak i Norge. Deres stemme skal bli hørt og lyttet til, og prøve å forstå og lære litt mer om hvordan akkurat disse ungdommene, i nettopp denne konteksten, tenker og reflekterer over livet og fremtiden sin. Dette igjen bør bidra til hvordan vi tar imot dem, holdningene våre, forventningene våre til dem, og ikke minst tiltak som tidlig både indirekte og direkte nettverksintervensjon i forhold til de funn vi etter denne studien vil sitte igjen med.

I neste avsnitt presenteres valg av fokus og tilnærming når datamaterialet skal analyseres.

3.2 Fenomenologisk og hermeneutisk perspektiv

Når datamaterialet skal analyseres må det velges et perspektiv. Johannesen et al.:(2008), skriver at perspektiv er noe løsere enn teori¹⁴, en betraktningmåte eller synsvinkel. De subjektive opplevelsene og forståelsen av det en undersøger, vil alltid bli forskjellig ut fra hvilket perspektiv en velger å se det ut i fra. Valget av perspektiv får da betydning for hvilke sider av virkeligheten man avdekker. Dette perspektivet vil også bære preg av min faglige bakgrunn som pedagog og terapeut,

---

¹⁴ gresk *theoria*= 'det å se på', 'betrakte' eller 'granske'

og også erfaringer og personlig bagasje som jeg besitter. I denne studien vil det bli ett sett av teoretiske perspektiv, som det nye synet på barn, mestring, resiliens, styrke og ressursperspektivet som styrer utgangspunktet for forskningen. Dermed har jeg også en pragmatisk tilnærming.

Jeg velger her en tilnærming fra disse teoriene og går ut og ser om den stemmer med empirien¹⁵ i undersøkelsen. Dette blir da en deduktiv metode (dedusere = føre bort fra), som er en avledning fra det generelle til det konkrete en da vil finne. Det motsatte er en induktiv metode (=føre inn i), som er å indusere slutninger fra det spesielle til det allmenne (ibid.). Likevel er jeg i tvil om jeg vil finne den styrken som jeg en gang i praksis i spesialpedagogikken fant. Dette var i terapigrupper som studentene var med på å arrangere, på et statlig EM mottak for jentene. Media fokuserer nesten utelukkende på de enslige mindreårige som sårbare og marginaliserte, så kan hende en vil finne andre funn, som er motsatt av den hypotesen jeg allerede selv hadde dannet meg av de enslige mindreårige. Hypotese¹⁶, som er noe antatt og foreløpig, er en antakelse om sammenhenger mellom fenomener som etterprøves empirisk(ibid.) Vi danner oss på forhånd ut et bilde av hva vi venter å finne gjennom en undersøkelse. Dermed kan en si at jeg kommer til å veksle mellom en induktiv og en deduktiv tilnærming, da en veksler mellom inspeksjon av data og utvikling av ideer fra overordnede teoretiske perspektiver. Dette mener Thagaard (2009) er vanlig som tilnærming i kvalitative studier.

Hun skriver at resultater av kvalitative studier kan presenteres som fortolkende beskrivelser eller som teoretiske fremstillinger i form av for eksempel modeller. Her vil det også bli begge deler, da jeg lar deres stemme bli hørt, og det blir sitert direkte hva de sier, som er deres opplevelse av en allerede fortolket opplevelse fra dem selv, og etter dette setter en deres sitater inn i de teoretiske rammene, hvor jeg prøver så godt jeg kan å forstå deres livsverden og det de egentlig prøver å formidle til meg. Skjervheim (1996) skriver at den verden vi lever i til daglig, og som vi har umiddelbar fortrolighet til, og erfaring med, kalles i fenomenologien for livsverden. Fenomenologiens domene er '*vår væren i verden*', vi er i verden og vi er en del av verden.

Det blir en kvalitativ tilnærming i studien. I det kvalitative intervjuet vil jeg prøve å få innsikt i de enslige mindreåriges livsverden. Cresvell (1998) sier at forskeren må forstå de filosofiske perspektivene som ligger bak fenomenologien, for å studere hvordan mennesker erfarer et fenomen. En prøver å forstå mennesket innenfra, og alle har sitt eget tolkningsmønster. Dette ser en bli forskjellig ut fra den historiske og kulturelle konteksten den enkelte av dem har vokst opp med. De har dermed sin egen individuelle erfaring med seg i sin bagasje, og blir igjen preget av dette med de

---

¹⁵ gresk *empeira*=forsøk eller prøve

¹⁶ gresk *hypo*=under, og *thesis*=setning

brillene den enkelte da har til å tolke og forså sin livsverden på. Derfor mener Cresvell at en må be informantene om å *beskrive* sine erfaringer.

Jeg velger videre en fenomenologisk forankring i studien. Fenomenologi er som Johannesen et al.:(2008:80)beskriver en filosofi med røtter tilbake til den tyske filosofen Edmund Husserl. Han konsentrerte seg om *den måte* fenomener er gitt for vår bevissthet på. Når vi studerer verden, må vi legge veien om bevisstheten, ifølge Husserl og andre fenomenologer. *Mening* blir da et nøkkelord her. Utgangspunktet hans er at verden aldri kan bli annet enn verden slik den fremstår for oss i vår bevissthet. Han laget et kraftig skille mellom subjekt og objekt. Fenomenologi er læren om "*det som viser seg*", det vil si tingene eller begivenhetene slik de "*viser seg*" eller "*fremtoner*" seg for oss, og blir sanset av oss umiddelbart. Et motto som Husserl tidlig i sin karriere brukte, var: "*Til saken selv*", noe som stammer fra *fenomenbegrepet* som har gitt navn til fenomenologien, med den greske betydningen "*Det som viser seg*". Bengtsson (1999:11), omtaler dette som: "*Av den anledningen skulle vi kunne säga att de saker som avses i fenomenologien er sakerna som fenomen, dvs. så som de visär seg för någon*".

Vi reflekterer sjelden over hvordan vi etablerer vår virkelighetsforståelse, og hva som gjelder som "*virkelighet*", Husserl (1970: 127-128). Vi tar dens "*objektivitet*" for gitt, og tenker dermed sjelden over at den fremstår for oss som et resultat av en pågående og vedvarende aktivitet i bevisstheten. Han sier: "*Livsverdenen er den sfære hvor alt synes enkelt og selvinnlysende*", og videre sier han: "*erfart som 'tingen selv'*". Dette betyr at den virkelighet vi til enhver tid opplever, fremtrer som innlysende og sann. Her ser en at det kan være mye som de enslige mindreårige tar for gitt i sin kollektive kultur, som i vår individualistiske kultur blir vanskelig for dem å forstå. Det er ikke en gitt sannhet at alle tar ansvar for hverandre her, og dette skal vi se i analysedelen at kan bli forvirrende i forhold til det de er vant med fra sin livsverden.

En kritikk til Husserl som mener vi må sette vår forforståelse i parentes for å nå "*frem til saken selv*", er fra den tyske filosofen Hans- Georg Gadamer (1960/1989:276), som hevder at det ikke finnes en objektiv viten som er uavhengig av den historiske konteksten. Han sier at vi ikke kan stille oss utenfor vår forståelseshorisont, like lite som vi kan stille oss utenfor historien. Vår egen forståelseshorisont lar seg ikke sette i parentes. Han sier også at når vi beveger oss gjennom et landskap, vil horisonten bevege seg sammen med meg, og nye fenomener dukker opp, ukjente deler av landskapet viser seg, og da kan en fra nye utkikksposter se landskapet en nettopp har beveget seg gjennom i et nytt lys. Horisonten er dermed ikke fastlagt en gang for alle. Den kan endres og utvides. Dette er interessant i forhold til de enslige mindreårige som kommer til et nytt land, uten å kunne verken språk, koder, normer og verdier i det nye landet, og landskapet forandrer seg totalt i forhold til den livsverden de er vant til å forholde seg til. Kan vi da se at ungdommene ser situasjonen sin i et nytt lys i forhold til

den nye situasjonen og konteksten de nå har kommet inn i? For disse ungdommene forandrer bokstavelig talt historien seg også totalt, umiddelbart etter de har kommet hit til Norge. For oss er historiske endringer noe som skjer i prosesser over tid. Dette kan bli en stor utfordring, men som Thommasen (2007), hevder, så erfarer bare mennesket innenfor tradisjonens og historiens språk, og den historiske, kulturelle og sosiale sammenhengen bestemmer forståelseshorisonten hvor ting får mening. Dermed sier hun videre at såfremt fenomeners mening er underlagt historiske og språklige betingelser, må fenomenologiske analyser nødvendigvis bli fortolkende.

Jeg skal sette meningen de enslige mindreårige formidler inn i nye teoretiske meningsrammer, for å kunne formidle kompetansen deres i et nytt forskerlys. Det er viktig at jeg reflekterer over egne briller når jeg skal prøve å forstå den dypere meningen med det ungdommene prøver å formidle. Sentralt innen fenomenologien er å forstå fenomener på grunnlag av informantenes perspektiv, og slik de erfarer den innen for sin kultur. Det som tas for gitt i vår kultur, er ikke nødvendigvis det samme som er en sannhet for disse ungdommene med et mangfold av forskjellige kulturer. Kvale (1997:40) skriver at fenomenologien bygger på en underliggende antakelse om at realiteten er slik folk oppfatter at den er.

Videre skal vi ha en *hermeneutisk*¹⁷ tilnærming. Gilje og Grimen (2007) hevder at dette er knyttet til forståelse og mening, og forsøkene på å klargjøre hva forståelse og fortolkning er, hvordan forståelse er mulig, og hvilke spesielle problemer fortolkning av meningsfulle fenomener reiser.

Samfunnsvitenskapelig forskning må derfor bygge på de sosiale aktørenes beskrivelser. De fremhever også betydningen av forforståelse og kontekst for fortolkning av meningsfulle fenomener. Her tenker jeg på den spesielle situasjonen de enslige mindreårige er i, forforståelsen en har av deres flukt og problemer, og konteksten deres som er et statlig mottak for enslige mindreårige. Samtidig har disse en forforståelse av sin situasjon og oss som kan forstyrre den opprinnelige meningen eller sannheten vi ønsker å finne frem til.

Det er en hermeneutisk relasjon mellom meg og informanten, et symmetrisk subjekt-subjekt-forhold, til forskjell fra den asymmetriske subjekt-objekt-relasjonen i naturvitenskapene, Slagstad (1976: 45). Dette subjekt-subjekt forholdet, som jeg her er opptatt av, drøftes nøye i etikken.

Hermenutikken legger vekt på at det ikke finnes en egentlig sannhet, men at fenomener kan tolkes på flere nivåer, slik som ble skrevet over, at det kom an på hvilket perspektiv en velger å se ting ut i fra. Hermeneutikken bygger på prinsippet om at mening bare kan forstås i lys av den sammenheng det vi studerer er en del av. Thagaard (ibid), mener her at vi forstår delene i lys av helheten. Derfor

---

¹⁷ Hermeneutikk kommer fra gresk og betyr utlegningskunst eller forklaringskunst

mener hun at hermeneutikken er en inspirasjonskilde for samfunnsvitenskapelige studier, hvor fortolkning har en sentral plass. I utgangspunktet var hermeneutikken knyttet til fortolkningen av tekster for å oppnå en gyldig forståelse av meningen i teksten. Her skriver hun videre at tolkningen av intervjuetekster kan ses på som en dialog mellom forsker og tekst, hvor forskeren da fokuserer på den mening teksten formidler. Transkriberingen av intervjuene i denne studien blir en tekst som skal tolkes, settes inn i teoretiske rammer, og her igjen skal jeg bestrebe meg på å få frem den opprinnelige meningen med teksten.

Geertz'(1973) skriver om *en tykk* hermeneutisk tilnærming som inkluderer utsagn om hva informanten kan ha ment, hvilke fortolkninger vedkommende selv har, og til slutt fortolkningen til forskeren. *En tynn* beskrivelse gjengir bare det som observeres. En tykk beskrivelse inneholder dermed et meningsaspekt. Videre mener han at tolkningen alltid vil hentes fra annen tidligere litteratur, og ikke fra dataene selv. All forståelse bygger på en forforståelse. Han går til og med så langt at han sier at fortolkningens overbevisende kraft vil være knyttet til hvordan forskeren argumenterer for at nettopp *den* fortolkningen er den rette. Det må bare være en tolkning som *treffer*, sier han. Dette er viktig for meg å være bevisst da jeg skal analysere intervjuene disse ungdommene gir. En må heller ikke henge seg såpass opp i teorien at en overser det de egentlig prøvde å formidle.

Det vil uansett bli som Fangen (2004) hevder, en *annengrads fortolkning*, da mine tolkninger av virkeligheten allerede er fortolket av ungdommene selv. Fangen mener forskeren pendler mellom erfaringsnære og erfaringsfjerne begreper i de ulike nivåene av fortolkning. De erfaringsnære er de begreper som informantene selv bruker, og de erfaringsfjerne er de som har tilknytning til den samfunnsvitenskapelige teorien. Disse går da ut over deres egen forståelse. Den engelske sosiologen Anthony Giddens (1976), skriver om dette, at det er en *dobbelt hermeneutikk* når forskeren fortolker en virkelighet som allerede er fortolket av dem som deltar i den samme virkeligheten.

Fortolkninger av tredje grad blir når tolkninger av handlinger blir sett ut fra teorier som fremhever en underliggende betydning. Dette kan være en skjult betydning, den egentlige skjulte sannheten, som ikke er kjent av informanten selv. Den franske filosofen Paul Ricoeur (1974), betegner disse tolkningene som *mistankens hermeneutikk*. Dette kan bli tilfelle når jeg skal sette de enslige mindreåriges uttalelser inn i teoretiske empiriske referanserammer, og da tenker på hvorfor de har svart akkurat slik de gjør, i lys av det generelle en vet mange av disse har opplevd, som flukt, frykt, overgep, tortur, voldtekter, kidnappinger, massakrer og lignende. Ricoeur (1986: 181) sier: " *Den rike flertydigheten i ordet "forstå", ligger i at det både betegner et moment i den metodiske teorien, det å fatte, på et annet nivå enn det vitenskapelige, vår tilhørighet med alt som er.*"

Vi ser at hermenutikken går langt når det gjelder å betrakte handlinger av tekster som kan fortolkes. Her kommer Fangen (ibid.) inn og sier at handlinger ikke nødvendigvis kan betraktes som praksis, for de bør vurderes ut i fra sin kommunikative betydning innenfor en kultur og i relasjon til de konsekvensene handlingene kan føre til. Her tenker jeg særlig på de konstruerte historiene de enslige mindreårige ofte forteller for å få opphold, for dette har de hørt er lurt å si, mens deres opprinnelige historie ofte er ennå mer grusom. Likevel slipper de da å konfronteres med egen smerte.

Til slutt kommer vi til *den hermeneutiske sirkel*. Gilje og Grimen (ibid:153), mener denne kanskje er viktigst, fordi den peker på forbindelsene mellom det vi skal fortolke, forforståelsen, og den sammenhengen eller konteksten det må fortolkes i. Dette beskriver de som at all fortolkning består i stadige bevegelser mellom helhet og del, mellom det vi skal fortolke, og vår egen forforståelse. Hvordan delen skal fortolkes, avhenger av hvordan helheten fortolkes, og omvendt hvordan helheten skal fortolkes avhenger av hvordan delene fortolkes. Hvordan fenomenet skal fortolkes, er avhengig av hvordan konteksten fortolkes, og omvendt. Her sier de at det vises til *begrunnelsestammen*.

I den hermeneutiske sirkel, blir forståelseshorizonten et møte mellom to horisonter, nemlig mellom leseren og teksten, Gadamer (ibid.). Vi forgriper en mening i teksten ut fra den forståelsesposisjonen vi er i, og vår forståelse endres i møte med teksten. Han sier at vår forståelse aldri er umiddelbar og forutsetningsløs, noe som blir motsatt av Husserls filosofi, fordi han mener fortolkningene vi gjør av oss selv og våre omgivelser er betinget av en rekke forhold det aldri kan redegjøres for på en uttømmende måte. Gilje (1987b:15), skriver om dette tema, at all fortolkning impliserer en form for perspektivisme, og er nødvendigvis selektiv. Vår historisitet gir retning og setter grenser for hva vi kan oppfatte. Her håper jeg at det som selekteres bort ikke er det som var viktigst for de enslige mindreårige, og at min forståelseshorizont er rik nok til å få med meg det viktigste når det de har formidlet blir presentert.

Her ser en at det blir en stor utfordring å rettferdiggjøre ungdommene, med den kompliserte og differensierte fortiden den enkelte av dem har. Ingen av historiene er like, men alle er sterke historier som selvsagt vil prege intervjuet med dem. En kan bare være bevisst at alt dette kan påvirke hvilke svar en får av dem, og min forforståelse og briller å se gjennom, vil uansett være en blanding av erfaringer, kunnskap, og de teoretiske rammene som velges å tolke det sagte på. Det blir også spesielt viktig med den spesielle konteksten dette skal tolkes gjennom. En kunne kanskje fått helt andre svar i en trygg kontekst i deres egen kultur og hjemland i trygge omgivelser. Dermed ser en at vi må se dette i en sammenheng, og få et holistisk bilde av hele situasjonen, for å forstå de enkelte delene, og også omvendt.

Allmenne og felles kulturelle mønstre i tenkning og handling justeres og tilpasses ut fra individuelle erfaringer og livshistorier, og individers erfaringsverden formes og farges av allmenne kulturelle mønstre, Thornquist (2006). Hun skriver at fordi vi lever og har levd forskjellige liv, vil vi ha forskjellige innfallsvinkler til den sosiale livsverden, og også forrådet av kunnskap. I og med at vi har ungdommer fra flere kulturer vil dette i høyeste grad berøre oss i denne studien. Som Thornquist (ibid.) nevner er hermeneutikken med på å hjelpe oss å forstå *hvordan* vi forstår, og *hvordan* vi gir verden mening. Som vi ser er det svært viktig med en refleksjonsprosess hele veien over både vår egen forforståelse og alt som rommer den hermeneutiske sirkel som nevnt over.

Nå har vi gått gjennom det vitenskapsteoretiske utgangspunktet jeg skal ha i studien, og hvilke tilnærminger som velges å bruke når jeg skal analysere datamaterialet mitt. Det neste da blir å se på populasjonen og utvalget jeg fikk.

3.3 Populasjon og utvalg

Da ønsket var å få en studie av enslige mindreårige barn, måtte jeg ta kontakt med enten et privat mottak, eller et statlig mottak, som tar imot den gruppen jeg ønsket å forske på. Jeg forsøkte meg først på et privat mottak, som har ABUP som sin overordnede arbeidsgiver, i motsetning til det statlige, som har UDI som sin overordnede. Det skulle vise seg at det ikke var så lett å få innpass til de enslige mindreårige. Jeg prøvde å formidle i et informasjonsskriv til institusjonen, og ved telefonkontakt med fagkonsulenten der, at jeg ikke hadde tenkt å komme inn på fortid eller vanskelige ting overfor ungdommene, og at jeg kun ville ha et fremtidsperspektiv i undersøkelsen min. Jeg ble også vurdert ikke meldepliktig av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD), og ble vurdert til at jeg ikke behøvde å gå videre for å få godkjenning av det etiske råd etter personopplysningslovens §§ 31 og 33. Dette var imidlertid ikke nok til at de ville ha meg i regi som forsker inn i institusjonen.

Det jeg synes var litt merkelig i etterkant, var at denne institusjonen fokuserte på *Resiliens* i en stillingsannonse, som viktige prinsipper de jobbet ut i fra. Likevel brukte fagkonsulenten beskyttelsesargumenter mot ungdommene som en sårbar gruppe ungdom, som akkurat slik de anså situasjonen nå, vurderte den slik at de ikke ville utsette dem for forskning. Dette hadde de voksne bestemt i et møte de hadde hatt, og jeg betviler sterkt at de først hadde spurt noen av ungdommene selv, om de kunne tenke seg å være med i et forskningsintervju. Dette blir en typisk paternalistisk avgjørelse. Det kan selvsagt være at det akkurat nå var en helt spesiell sårbar situasjon for noen på mottaket, slik at de rett og slett ikke ville bli forstyrret akkurat der og da, noe en selvsagt må respektere.

På det statlige mottaket ble jeg mottatt på en helt annen måte, og der var daglig leder en pådriver til at jeg skulle få innpass med studien min. Han måtte først få godkjenning av UDI, og da var jeg selvsagt avhengig av at han la studien min frem i et lys som gjorde at de gav meg klarsignal, noe han da gjorde. Deretter ble jeg overlatt til miljøterapeuten, som de neste månedene fulgte meg opp, snakket med vergene om samtykke til å intervju, og snakket med ungdommene i forkant av intervjuene, for å høre om de hadde lyst til å snakke med meg. Vi ble også enige om at jeg skulle ta et uformelt møte og besøke de forskjellige avdelingene for å bli litt kjent først.

I utgangspunktet lurte jeg på å avgrense populasjonen min til jentene på mottaket, som jeg fra før av hadde litt erfaring med. Det var likevel usikkert hvor mange jeg ville få, som frivillig hadde lyst til å prate med meg. Språket har her en stor betydning, for jeg var avhengig av noen jeg kunne kommunisere enten på norsk eller engelsk med. Flere av dem som hadde vært kortest tid på mottaket kunne ikke noen av de språkene, og da måtte jeg hatt tolk. De hadde god erfaring med telefontolk der, så vi ble enige om at jeg skulle benytte telefontolk, om det skulle vise seg at jeg ikke fikk et stort nok utvalg med dem som kunne kommunisere med meg. Jeg ble enig med terapeuten om å begynne å intervju de som hadde lyst til å prate med meg først, og så se om dette hadde en dominoeffekt, da ungdommene selvsagt pratet seg imellom. Dette skulle vise seg å være veldig lurt, i tillegg til det uformelle møtet jeg hadde med dem i forkant. Det viste seg at ungdommene synes dette var såpass positivt, at jeg veldig fort fikk ti informanter på listen min, noe som jeg fort forstod kom til å bli mer enn nok i forhold til det rike datamaterialet jeg da etter hvert fikk. Da noen av guttene også formidlet at de hadde lyst til å prate med meg, ble det til at utvalget mitt ble mer differensiert enn jeg først hadde tenkt meg, men ikke dermed mindre interessant. Jeg fikk bare et litt annet fokus enn først tenkt.

Det kvalitative utvalget skal sikre at ulike typer respondenter, situasjoner, prosesser og sammenhenger er med i utvalget. Holter og Kalleberg (2007), skriver her at forskeren leter etter visse typer begivenheter, ikke etter deres hyppighet, som ofte er fokus i kvantitative undersøkelser. De nevner også at hvor stort materiale en samler ikke nødvendigvis blir bestemt på forhånd, da en finner ut underveis når et metningspunkt er nådd, og når det ikke lenger synes å gi noe nytt. Det var nettopp det som ble tilfelle her. Jeg visste lite om hvordan dette ville bli, men så etter hvert at det ble en del likt i datamaterialet mitt, selv om selvfølgelig alle intervju er individuelle og unike i seg selv.

Kvalitative studier baserer seg på *strategiske* utvalg, som innebærer at vi velger informanter som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen eller undersøkelsens teoretiske perspektiver, Thagaard (2009). Hun skriver at i og med at kvalitative undersøkelser ofte handler om personlige eller til dels nærgående temaer, kan det være vanskelig å få villige informanter, og at vi derfor må benytte oss av en seleksjonsmåte som sikrer oss et utvalg av personer

som er villige til å bli med i undersøkelsen. Dette kaller hun da for *tilgjengelighetsutvalget*. Videre sier hun at en vanlig metode for forskeren da blir å velge ut informanter ved *snøballmetoden*. Analogien med denne metoden er at utvalget i begynnelsen er lite, men gradvis utvides, som en snøball som ruller.

Jeg ser imidlertid svakheter med at utvalget mitt da blir veldig tilfeldig, både i forhold til kjønnsfordelingen, og også i forhold til hvilke land de forskjellige kom ifra. Dessuten kan det være at jeg ved denne metoden kun fikk tak i de sterkeste, de som var mest resiliente, som jeg jo også var interessert i å se om jeg fant i utvalget mitt. Det kan jo være at de som ikke kom av seg selv og ville prate med meg, hadde hatt et annet og mer nyansert eller problematisk syn på fenomenene som jeg ønsket å finne ut av i studien min. Likevel anså jeg det som såpass viktig at jeg fikk noen jeg kunne klare å kommunisere med uten tolk, da jeg ønsket å få en interaksjon med intersubjektivitet som jeg kommer inn på i slutten av metode kapitlet. Så fort det kommer inn en tredje part er det ikke samme øyekontakt, og det kan fort bli veldig formelt, i motsetning til slik som jeg ønsket meg det. For meg endte det med et tilgjengelighetsutvalg, med en type snøballmetode, men til tross for ulempene som jeg klart ser, anså jeg likevel fordelene med å kommunisere med dem som virkelig hadde lyst til å prate med meg som større enn bakdelene med denne metoden.

Dette ble også for meg bekreftet i et av intervjuene mine hvor informantene ønsket en av beboerne som tolk i intervjuet. Jeg godtok hennes ønske, men så i etterkant at jeg ikke fikk etablert samme nære kontakt, da jeg først måtte kommunisere med tolken, så han med henne, så hun til han, og han til meg til slutt. Erfaringen jeg da fikk, var at mye av det sagte gikk tapt, det ble en del som måtte frem og tilbake for å få klarhet i misforståelser, eller at noe ble glemt underveis. Erfaringen ble dermed at dette ikke ble et like rikt intervju som det kunne ha blitt uten tolk. Jeg var veldig glad for at dette ikke var et av mine første intervju, slik at jeg hadde fått meg litt erfaring først. Dette var det syvende intervjuet, og jeg opplevde etter hvert intervju at det var lettere for meg å stille oppfølgingsspørsmål som gjorde at de lettere forstod meg, og jeg hadde rukket å bli tryggere på meg selv som intervjuer.

Da jeg gikk hjem og hørte på båndopptaket, og hørte at jeg fikk samtalen til å flyte lett med åpne spørsmål, og det også virket som jeg fikk informantene mine trygge gjennom mitt engasjement og åpne interesse for hver enkelt av dem, ble dette for meg en oppmuntrende belønning. Dermed ble jeg ikke så bekymret da jeg merket at intervjuet med tolk var mye mer utfordrende enn de andre hadde vært. Dette gjelder også de to siste informantene jeg hadde, som hadde en helt annen skepsis i seg, og som dermed gav meg nye utfordringer, som blir sett nærmere på i etikken.

Likevel var akkurat dette en rik erfaring for meg, og det gjør også at jeg bedre slår meg til ro med at utvalget mitt ble som det ble. Jeg fikk 6 jenter og 4 gutter, som var fra femten til atten år gamle. De var fordelt mellom Somalia, Etiopia, Afghanistan, og Tsjetsjenia. Jeg ser på dette som et representativt utvalg i forhold til majoriteten på generelle mottak i dag. Dette er også i tråd med det som i strategiske utvalg innebærer å velge ut et utvalg som er *typiske* i forhold til fenomenene som studeres.

Når det gjelder utvalgets størrelse må dette i følge Thagaard (ibid.), vurderes i forhold til et metningspunkt, slik som også Holter og Kalleberg (loc.cit), skrev over. Når studier av flere enheter ikke synes å gi ytterligere forståelse av de fenomen som studeres, kan utvalget betraktes som tilstrekkelig stort. Hun skriver imidlertid at størrelsen på utvalget er avhengig av hvor mange kategorier utvalget skal representere. Jeg skal studere enslige mindreårige asylsøkere, og disse er en meget heterogen gruppe, som har mange nasjonaliteter, og begge kjønn representert. Hadde jeg mer selektivt valgt ut bare jenter, kunne jeg kanskje funnet ut mer om akkurat denne gruppen, men nå har jeg fått begge kjønn representert, og kan i stedet kanskje heller finne ut noen kjønnsforskjeller i studien, eller at nyansene i funnene generelt blir mer differensierte.

Dette er imidlertid en masterstudie, med begrenset plass i dokumentet, og også begrenset i forhold til tid, så om jeg skal få til en dypere analyse av empirien, fant jeg at utvalget mitt var stort nok. Det var en tidkrevende prosess å transkribere intervjuene fra båndopptakeren, med mye spoling frem og tilbake for nøyaktig å få ned hva som eksakt ble sagt. Jeg forstod når jeg var kommet cirka halvveis, at jeg ikke ville fått tid til et større utvalg uansett. Datamaterialet mitt ble såpass spennende og rikt, at selv om det ikke vil være generaliserbart for alle asylsøkere i min kategori, så vil denne studien kunne lære oss mye om akkurat denne gruppen likevel.

I neste kapittel blir det sett på hvorfor det ble et kvalitativt intervju som en hensiktsmessig metode i studien min.

3.4 Det kvalitative intervjuet som en hensiktsmessig metode

Kvalitative metoder søker å gå i dybden, og vektlegger betydning, mens kvantitative metoder vektlegger utbredelse og antall. I følge Neumann (2000:16), fokuserer kvantitative metoder på variabler relativt uavhengig av den samfunnsmessige kontekst, mens kvalitative tilnærminger omhandler prosesser som tolkes i lys av den kontekst de inngår i. Dermed blir det i kvantitative studier store utvalg, og kvalitative studier kan gi mye informasjon om få enheter. Her har den kvalitative mer nærhet til de som studeres, og i kvantitative studier har en større avstand. For meg blir det da naturlig å rette blikket mot en kvalitativ studie, med et kvalitativt intervju, for å studere en liten gruppe enslige mindreårige asylsøkere.

Kvalitative metoder preges av et mangfold av data og analytiske fremgangsmåter, men tradisjonelt er det blitt forbundet med nær kontakt mellom forsker og de som skal studeres, Thagaard (2009). Hun refererer særlig til to aspekt ved kvalitativ forskning, nemlig *innlevelse* og *systematikk*. Innlevelse mener hun er viktig for forståelse, og sier at den intuitivt pregede innlevelsen kan bidra til å utvikle en god kontakt med informantene og gi ideer til refleksjon omkring dataens meningsinnhold.

Systematikk knytter hun til hvordan vi forholder oss til fremgangsmåter i forskningsprosessen. Dette innebærer at forsker har et reflektert forhold til viktige beslutninger i løpet av denne prosessen, slik som avgjørelser om hvordan materialet samles inn, analysen og tolkningen. Resultatet av å gjøre dette gjør at vi retter oppmerksomheten mot å reflektere over hvilke avgjørelser som kan være strategiske for å oppnå en helhetlig forståelse av de sosiale fenomenene som vi studerer. Hun ser på forholdet mellom systematikk og innlevelse som en veksling mellom refleksjon over metodiske beslutninger på den ene siden, og fleksibilitet og åpenhet på den andre siden.

For meg som skal være forsker i denne settingen, er dette med innlevelse en viktig faktor i hele prosessen. Selve møtet med den som skal intervjues, hvor interessert og oppriktig ekte en virker på informanten, vil være avgjørende for hvor mye den enkelte gir av seg selv. Selve fremgangsmåten ved at en hele veien er i en bevisst prosess i forhold til alle valg en tar, og systematisk setter seg inn i metoder og teorier en velger, gjør at en er i en kontinuerlig refleksjonsprosess.

Likevel har vi som Thagaard skriver motpolen til systematikk som er *spontanitet*. Her nevner hun at den forståelsen som forskeren oppnår i løpet av arbeidet kan komme plutselig og uventet, og ideer til fremgangsmåter og fortolkninger av materialet kan komme spontant og uventet. Dermed kjennetegnes den kvalitative forskningsprosess både ved systematikk og spontanitet. I etikk kapitlet tar jeg opp flere ting underveis i intervjuet som ble annerledes og uventet i forhold til det jeg hadde vært forberedt på.

Holter og Kalleberg (2007:12)), hevder at hele forskningsprosessen, eller hver fase av den, preges av en kvalitativ tankegang i kvalitative metoder. Her nevner de tenkemåter, og utsagn som formuleres i ord, og sjelden numerisk som i kvantitative metoder. De ulike fasene henger i motsetning til kvantitative data sammen på en måte som gir helhet til prosessen: Forforståelse, valg av fremgangsmåte for materialoppbygging, analysen, fremstillingen og til dels formidlingen, som de skriver alt bæres opp av tankeganger som er i slekt med hverandre.

Denne studien handler i hovedsak om å forholde seg til det sagte ord, lytte, reflektere over både ens egen og informantens sin forståelse, forforståelse og kontekst. Alt dette synes å kunne relateres til den hermeneutiske sirkel.

I og med at ønsket var en studie av de enslige mindreårige asylsøkerne hadde jeg i utgangspunktet lyst til å ha en deltagende observasjon i tillegg til intervjuene for å få en større forståelse av den sosiale sammenhengen personene inngår i. Dette ble dessverre ikke gjort, da en måtte ha begynt prosessen mye før, både med godkjenning fra det etiske råd, og også hatt bedre tid enn den som var til rådighet. Med den praksisen jeg fra før har med enslige mindreårige, vet jeg at en kommer ganske nær, og får mye sensitiv informasjon når en er i felten sammen med dem, og måtte nok dermed hatt en godkjenning også, som en vet tar sin tid å få på plass.

Valget falt dermed på en intervjuundersøkelse. Dette skriver Delamont (2007), er en egnet metode når en skal ha informasjon om en persons erfaringer, opplevelser, synspunkter og selvforståelse. Hun skriver at når innsamlingen av data foregår mellom forskeren og informanten, er forskerens nærhet og sensitivitet i forholdet viktig. Forskeren bruker seg selv som et middel til å få informasjon. Dette høres en smule kynisk ut, men er nok også realitet. Utvalget mitt vil uansett merke om jeg faktisk er ekte engasjert i dem som mennesker, eller om de bare er et middel til å få en studie ferdig.

Det kvalitative intervjuet kan være mer eller mindre strukturert, det vil si tilrettelagt på forhånd. Vi har i denne studien valgt det som kalles for et semistrukturert eller delvis strukturert intervju, Johannesen et al. (2008). Dette har en overordnet intervjuguide som utgangspunkt for intervjuet, mens spørsmål, temaer og rekkefølge kan varieres. Man beveger seg her frem og tilbake. De skriver at dette også ofte blir kalt intervju basert på intervjuguide. En intervjuguide vil vanligvis ha en bestemt rekkefølge på temaene, men denne kan endres dersom informanten bringer et nytt tema på bane. Dette var noe jeg opplevde i hvert eneste av intervjuene. Noe av intervjuet gikk etter intensjonen, mens andre ting ikke ble helt som en hadde tenkt, noe vi skal ta opp i neste avsnitt. Det viktigste var likevel at de pratet om seg selv og fremtiden, og at de reflekterte rundt sin egen situasjon.

I neste avsnitt skal vi se hvordan det ble opprettet kontakt med barna, og også hvordan opplevelsen av selve intervjuguiden ble.

3.4.1 Kontaktetablering og refleksjoner av intervjuguiden

Det var viktig for meg å opprette et tillitsforhold til de enslige mindreårige før de skulle intervjues. En vet at disse ungdommene allerede har vært gjennom mange samtaler og intervjuer som har vært vanskelige for dem fra de ankom landet. Dermed ville jeg gi dem et ansikt, og på en måte ufarliggjøre meg selv. Jeg hadde derfor med meg litt bakverk, sjokolade og julebrus, for å få til en avslappet atmosfære. Alle ungdommene på mottaket var ikke der den dagen, men en vet at de snakker sammen, og da er den første kontakten veldig viktig. Første dagen jeg var der og snakket med miljøterapeuten om opplegget fremover, hadde jeg en hyggelig prat med noen av guttene der. Dette

andre besøket, ble jeg sittende sammen med jentene i fellesstuen deres, hvor to av dem hadde babyer. Da jeg selv just er blitt bestemor, og elsker små barn, ble dette en veldig positiv og nær situasjon. Jeg fikk holde barna, og fikk i en naturlig og avslappet setting blitt litt kjent med noen av jentene der. I dette, og også det forrige møtet med guttene, ble det informert om studien, og at de som hadde lyst kunne være med i et intervju. Det ble formidlet at hensikten med intervjuet var å få innsikt i deres liv og refleksjoner over fremtiden, hvordan de mestret alt, og at vi med ny kunnskap kunne forstå dem bedre, og kanskje tilrettelegge ting bedre for dem som kommer etter dem selv.

Jeg var også bevisst hvordan jeg gikk kledd i disse møtene, slik at jeg best mulig passet inn som en av dem. Det eneste var at jeg fikk en artig kommentar om at jeg hadde så *masse* klær på meg. De selv gikk i badesko i snøen mellom bygningene der. Jeg ville heller ikke bære kors som kunne ha signalisert en religion, da jeg tenker at det kunne skapt en avstand mellom oss.

Målet mitt var at de skulle se på meg som et hyggelig menneske, som de fikk lyst til å prate litt mer med, og det virket som dette løste seg veldig fort og lett, da jeg med en gang fikk positive tilbakemeldinger, og det virket som *snøballmetoden* vi skrev om over virket her.

Før jeg begynte på intervjuet, snakket jeg litt med dem om det de har fått høre før: anonymisering, at båndopptaket blir slettet når oppgaven er ferdig, formålet med studien, og selvsagt at dette er frivillig, og at de har mulighet for å trekke seg om de skulle synes det blir vanskelig. Valget med å bruke båndopptaker var for meg en nødvendighet, da jeg ikke så det som noen mulighet å notere underveis. Jeg ønsket blikkontakt med dem jeg skulle intervjuer, og i og med at språket her var en utfordring i seg selv, var det at jeg hadde mulighet til å spole frem og tilbake for å få med meg akkurat hva de sa, en nødvendighet. Jeg oppfattet ikke alltid alle detaljer i selve intervjusituasjonen, men når jeg transkriberte intervjuet jobbet jeg med å få ned alle ordene som ble sagt.

Jeg hadde med meg twist, kaffe og julebrus til hvert intervju. Dette var bevisst fra min side, for å få til en så avslappet og god atmosfære som mulig. Jeg ville at dette skulle være en helt annen opplevelse enn de *forhørene* jeg vet at ungdommene kunne komme til å assosiere denne settingen med.

Dermed ville jeg bevisst lage en kontrast ut av dette intervjuet: Når jeg helte oppi kaffe til meg selv, julebrus til dem, og strødde ut noen twist på bordet, merket jeg med en gang at de slappet av. Vi hadde en veldig fin, avslappet atmosfære, som jeg følte bidro til en nær og trygg relasjon mellom oss. Dette var veldig viktig for meg med akkurat disse ungdommene, med den forforståelsen og erfaringen jeg har med dem, og blir som Thagaard (ibid.), skrev om, en systematikk i min bevissthetsprosess i metodene jeg til enhver tid benyttet meg av. Jeg er også bevisst mine egne holdninger i hele prosessen i intervjuet mitt med dem. I tillegg er jeg bevisst hvordan jeg blir sittende

i forhold til hver av dem. Jeg passer på at vi sitter i en vinkel slik at vi kan se hverandre inn i øynene, men at de også kan kikke rett frem uten å se på meg når de eventuelt skulle ha behov for det.

Selve intervjuguiden er delt inn i flere deler, (se vedlegg II). Den begynner med å kartlegge stemningsleiet til informantene, både akkurat den dagen, og generelt. Da skulle de gradere dette fra en til fem, hvor fem er det beste humøret. Dette kunne være greit for meg som intervjuer å kartlegge når jeg skulle *tune meg inn på* den enkelte av dem.

Akkurat dette synes jeg fungerte greit som begynnelse, selv om en jo aldri kan være sikker på om de her er ærlige, og ikke bare tar seg sammen for anledningen. Jeg merket meg likevel at settingen virket såpass trygg på dem, at de kunne være seg selv.

Den neste delen er en typisk *empowerment og brukermedvirkning* tilnærming. Denne metoden var også veldig bevisst for meg i hele denne prosessen, og tar dermed dette opp i et eget avsnitt.

Dernest kommer et spørsmål om hva som gjør den enkelte glad og stolt. Allerede her kunne jeg forstå at ikke alle forstod hva jeg mente, og begynte gjerne å fortelle om at de trivdes på skolen og så videre, selv om selvfølgelig skolen også kan gjøre den enkelte stolt og glad. Thagaard (ibid: 105), skriver at uansett hvor åpent sinn forskeren har, og at en bevisst unngår at egne verdier preger intervjusituasjonen, så kan en aldri gardere seg helt mot at informantene ikke påvirkes til å svare på spørsmålene ut fra en oppfatning informantene kan ha av forskerens verdier og synspunkter. Her tenker jeg at jeg representerer et universitet, og at dette er verdier jeg setter høyt. Alle informantene mine var veldig fokusert på skole og utdanning, men dette er noe vi ser at de enslige mindreårige i tidligere forskning også har vært opptatt av. Likevel skal en ikke se bort i fra at de tenkte jeg helst ville prate om skole.

Beskrivelser kan også bli preget av hvordan de ønsker å presentere seg selv. Her kan det være å stille seg selv i et så godt lys som mulig, eller det kan være å fremheve problematiske sider i livet sitt for å overbevise forskeren om sin vanskelige livssituasjon. Det var derfor viktig for meg å presisere for dem at jeg personlig ikke kunne endre eller påvirke deres situasjon, om å få positivt på søknaden sin, men at denne studien kanskje kunne hjelpe systemet rundt dem, til å forstå/se/høre de som kommer etter dem på en bedre måte, og at dette igjen kanskje kunne bidra til en bedre tilrettelegging rundt dem.

I den neste delen i intervjuguiden er jeg inspirert av Omre og Schjelderup (2009:240), om deres metoder for å få barns meninger så direkte som mulig, kalt "recalling the future", som de kaller *den gode fremtid*. Intensjonen her er at de skal prøve å se et år frem i tid, og da har alt det gode de ønsker for livet sitt skjedd. Dermed skal de prøve ved å *gjenkjenne* denne fortiden om siste året, og fortelle hva som da hadde skjedd. Hvordan var den gode fremtid nådd, hva gjorde endringene mulig,

hvem hjalp, og hva gjorde de selv? i boken sin kaller de det *å huske fremtiden*. Dette er en dialogmetode, som er fremtidsrettet. Et viktig poeng med metoden er at dagens bekymringer og problemer tilnærmes retrospektivt, og dermed sier Arnkil et al. (2001), at det blir mulig å la løsninger dominere fremtidige visjoner, i stedet for å la nåværende problemer overskygge løsninger. Seikula & Arnkil (2007), sier om dette at *når bekymringer og problemer tilnærmes fra visjonen om en positiv fremtidsvinkel*, oppleves de som mindre truende enn om de beskrives som *her og nå*.

Omre og Schjelderup (ibid.), skriver at det tok ganske lang tid før barna i deres studie svarte på disse spørsmålene, og at det gjennomgående var utfordrende spørsmål for dem. Her tenker jeg at barna i deres studie var norske statsborgere, og også jevnt over yngre enn mitt utvalg av ungdommer, som var fra femten til atten år. Likevel hadde jeg store problemer med å få mine informanter gjennom denne delen, slik som intensjonen egentlig var ment. Her kommer selvfølgelig språkforståelsen inn, men jeg ser også at det nok var litt tidlig i prosessen for dem til å tenke seg at alt nå plutselig skulle være bra, selv om metoden i seg selv kunne virket veldig bra med akkurat de enslige mindreårige, ved å nærme seg bekymringene og det vanskelige retrospektivt.

Et av funnene mine var at de jevnt over var veldig realitetsorientert, noe vi skal se senere i analysedelen. Dette tenker jeg kan være en grunn til at det rett og slett ble for vanskelig å *dikte* seg til noe som ikke var virkelig, som bare skulle være en drøm om en god fremtid. Omre og Schjelderup (ibid.), hadde også funn med sine informanter, om at de ser på noen av sine tanker om en god fremtid som ganske urealistiske. Dette tenker jeg også kan være en god form for beskyttelse, særlig for mange av mine informanter som ofte har en fortid som de ikke er klar for å konfronteres med ennå, da de har nok med å forholde seg til de utfordringene som er gjeldende akkurat her og nå. Det er mulig at denne dialogmetoden hadde fungert bedre på de enslige mindreårige om de hadde bodd her litt lenger. Det viktigste for meg ble likevel å være en god lytter. Hva er det *egentlig* de prøver å si? Prytz, (1977), har her et fint dikt:

*Å lytte
til ordene
fra det andre mennesket
kanskje ikke alle ordene
men til dem som kommer dumpende
nærmest av vanvare,
lytte til klangen
til smilet i stemmen
hvis den smiler
eller den brutte tonen*

*i ordet som aldri skulle vært sagt,
lytte til pausen som plutselig er der
plutselig for lang
og munnviken
som skjelver umerkelig,
for det er et eller annet
bakenom
noe bitte lite kanskje
og meget ensomt
noe er det
noe...*

Teslo (2006), mener at aktiv lytting er noe av det viktigste i all mellommenneskelig væremåte. Hun sier blant annet at du ikke kan være en tolker av en historie uten at du lytter aktivt. Derimot mener hun at dette langt på vei kan læres, om du ikke er primærsosialisert til *å lese andres behov*, slik som hun mener eldstebarna i en søskenflokk ofte blir.

Denne ferdigheten kan imidlertid læres opp, Eide og Eide (1996). De mener at det å lytte aktivt til det en person sier både nonverbalt og verbalt er helt grunnleggende for det å forstå. Her definerer de aktiv lytting som en ferdighet i kommunikasjon, som forutsetter to viktige evner: evnen til å være *henvendt*, og evnen til å lytte: *Å være henvendt vil si å være oppmerksom og tilstedeværende hos den andre, mens det å lytte innebærer å registrere og fortolke den andre slik at vedkommende opplever seg selv.*

Det å være en aktiv lytter mener jeg også forutsetter en intersubjektivitet, som jeg kommer nærmere inn på senere. Teslo (ibid.), presiserer at om vi hører oppmerksomt på hva den andre sier, kan det faktisk være med på å forandre deres oppfatning av seg selv eller andre.

Jeg synes også at *awareness* er et nydelig begrep her. Teslo (ibid:216), definerer dette som tilstedeværelse, bevissthet, oppmerksomhet, årvåkenhet og skjerpethet. Dette innbefatter alt det vi har vært gjennom her, og er dermed et ypperlig begrep til å formidle hva jeg ønsker i relasjonen mellom meg og de som blir intervjuet.

På grunn av at "recalling the future" ble en vanskelig del i intervjuguiden, ble det ofte til at jeg bare lot ungdommene prate, og kom heller med oppfølgings spørsmål som "kan du si mer om...", eller "fortell meg mer om...", slik at de ikke skulle tro de sa noe *feil*. Når jeg ikke var sikker på hva de egentlig mente, spurte jeg om "forstår jeg deg riktig når du sier...", eller "er det din mening at...", som da som Thagaard (ibid.), sier, blir en fortolkende karakter. Hun skriver også at konkrete beskrivelser

bidrar til å tydeliggjøre informantens meninger og holdninger, og blir derfor viktige for tolkningen av materialet. Jeg brukte også det hun definerer som "prober", som positive nikk, oppmuntrende blikk, og kom ofte med et *ja* eller *mmm*, eller jeg kommenterte at dette var interessant, slik at de fikk lyst til å fortsette å prate. Jeg tok ofte opp nøkkelord fra det siste de sa, for at de skulle fortsette å tenke og reflektere over fremtiden og drømmene sine, eller fortsette på noe som de just hadde pratet om. Dette blir kalt å *parafrasere*¹⁸. Schibbye (1988), bruker *bekreftelse* om noe av det samme. Her mener hun at dette kan bidra til at *en gir kraft til den andres opplevelse*. Dette er noe jeg hele veien var bevisst i intervjuet mitt med dem, slik at de skulle føle seg som de *ekspertene* jeg formidlet at de var i begynnelsen av intervjuet. Det ble ikke et mål for meg at alle skulle komme gjennom intervjuguiden slik som først tenkt, da jeg fort fant ut at det ikke hadde blitt et bra intervju. Jeg fikk likevel deres syn og tanker om et godt liv, og hvordan de selv tenkte å agere i forhold til det inn i fremtiden.

Det var tydelig mye lettere for dem å fortelle om ambisjoner og drømmer for fremtiden, når de ikke lenger skulle forestille seg noe, som var spørsmålet etter reisen "recalling the future".

Når spørsmålet om de følte seg *sett og hørt* i Norge, eller om de av og til måtte tilpasse seg på en vanskelig måte, var det ikke like lett for alle å svare. Her kan en stille seg spørsmål om vi ser typisk prososiale¹⁹ ungdommer, eller om de rett og slett ikke har en demokratisk forståelse, da en vet at mange av dem ikke engang kunne prate om nære mellommenneskelige ting til egen familie eller venner, noe som kom frem i min studie. Dermed opplevde jeg faktisk dette også som et relativt vanskelig spørsmål å få svar på fra alle sammen. En vet at de enslige mindreårige ofte også er prososiale, da de er veldig opptatt av å forstå hvordan de skal agere for at vi skal like dem. Dermed kan de nok noen ganger være redde for å være kritiske til oss som er hjelperne deres, frem mot et bedre liv.

Til slutt skulle de fortelle meg hvordan de opplevde oppholdet på selve mottaket. Her var det igjen lettere for dem å prate, selv om de også her pratet seg litt bort om andre ting, men det var en opplevelse jeg jevnt over hadde, og det lot jeg dem få lov til innimellom.

Som kritikk til meg selv kan jeg i ettertid se at det at jeg gjorde intervjusituasjonen til en *kosestund* med ungdommene, kunne være med på at de kanskje ikke konsentrerte seg, og var skjerpet nok. Likevel trøster jeg med at jeg fikk et rikt og spennende datamateriale å lobbe med, hvor disse unge

---

¹⁸ Parafrasere kommer fra de greske ordene *para* = ved siden av, og *phrasis*= uttrykk. Å parafrasere vil si å gjengi det sagte ord uten at meningen i historien forandres.

¹⁹ Prososial brukes om et forhold som er positivt etter nærmere angitte kriterier. Brukes for eksempel i sammensetninger som normdannelse, sosiale ferdigheter, og går da på prosesser som stiler mot visse positive mål.

menneskene var med på å dele med meg av sine tanker og innerste drømmer, noe jeg ble veldig ydmyk og takknemlig i forhold til.

Hver av ungdommene har en verge. En av oppgavene til vergen er å påse at de ikke blir med på noe som kan være ødeleggende eller vanskelig for dem. Dermed måtte de skrive under på en samtykkeerklæring om at de godtok at de ble med på denne studien, og lot seg intervju av meg. Vi skal dermed se på informert samtykke og anonymitet i neste avsnitt.

3.4.2 Informert samtykke og anonymitet

Forskeren må ha deltakerens *informerte samtykke*. I Rundskriv Q-24, mars 2005, står det her om tilgang til de taushetsbelagte opplysningene til bruk for forskning:

Dersom det er mulig å få tilgang til opplysningene i anonymisert form, slik at personene opplysningene gjelder ikke kan identifiseres verken direkte eller indirekte, eller dersom den opplysningene gjelder kan gi sitt informerte samtykke til at forskeren kan få tilgang til opplysningene, er det ikke nødvendig å søke om tilgang til opplysningene. Opplysningene kan da frigis på grunnlag av anonymiseringen eller samtykket, jf. Fvl. § 13 a nr. 1 og 2: *Det bør alltid være vurdert om det er mulig å få tilgang til opplysningene på bakgrunn av anonymisering eller samtykke før det søkes om tilgang til opplysningene*. Dersom opplysningene skal innhentes direkte fra den opplysningen gjelder, i form av intervju eller lignende, skal opplysningene alltid innhentes på grunnlag av samtykke fra den opplysningene gjelder.²⁰

Vi så over hvordan jeg opprettet en kontakt, slik at informantene mine skulle få en innsikt i hva de kunne bli med på. Det var veldig viktig for meg at de som kom hadde lyst til å bli med, og tatt en egen avgjørelse på det. I forkant var de blitt forberedt på møtet med meg, for å forklare hva jeg holdt på med, og miljøterapeuten tok så igjen kontakt med vergen til den enkelte, for å få underskrift av både vergen og informanten min.

Alle som utfører tjeneste eller arbeid i forbindelse med en forskningsoppgave som et forvaltningsorgan har støttet, godkjent eller gitt taushetsbelagte opplysninger til, har taushetsplikt, jf. Fvl. § 13 e.

NESH²¹ (2006:18), sier om *konfidensialitet*: De som gjøres til gjenstand for forskning, har krav på at all informasjon de gir blir behandlet konfidensielt. Forskeren må hindre bruk og formidling av informasjon som kan skade enkeltpersoner det forskes på. Forskningsmaterialet må vanligvis

---

²⁰ Når slikt samtykke skal innhentes bør ordningen være slik at det er det forvaltningsorgan som sitter med opplysningene som tar kontakt med personene og innhenter samtykke. Forespørselen fra forvaltningsorganet må utformes slik at personene ikke føler seg presset til å gi sitt samtykke.

²¹ De nasjonale forskningsetiske komiteer.

anonymiseres, og det må stilles strenge krav til hvordan lister med navn eller andre opplysninger som gjør det mulig å identifisere enkeltpersoner oppbevares og tilintetgjøres.

Når det gjelder dette sier Thagaard (ibid.), at en her kan få et dilemma mellom hensynet til deltakerens anonymitet og hensynet til å fremstille resultatene på en måte som oppfyller kravene til pålitelighet og etterprøvnbarhet. Her tenker jeg at siden det på et mottak stadig er utskiftninger av beboere, og navnene er anonymisert, i tillegg til mottaket, så må de eneste som i så fall kunne kjenne igjen noen av informantene mine være dem som jobber på mottaket. De kan ha fått høre samme historie, men da er de også bundet opp av taushetsplikten i det at de jobber på en slik institusjon. Jeg har imidlertid også forandret på enkelte detaljer underveis, som ikke har betydning for studien, utenom å anonymisere den enkelte informant. Dermed håper jeg at informantene mine er ivaretatt på beste måte.

Informantene mine fikk informasjon om taushetsplikt, at jeg anonymiserte dem ved å gi dem et annet navn i studien min, og at selve mottaket ble anonymisert. Det ble også informert om at lydbåndopptaket ble slettet ved studiens slutt.

Det neste blir å se på prosessen fra selve intervjuet til analysen av datamaterialet mitt.

3.5 Fra intervju til analyse

Magnusson (2000), skriver at diskursanalyse i stor grad er blitt basert på data fra intervjuer, og intervjuer er et velegnet materiale for diskursanalyser. Hun hevder at det er en utfordring i analyser av intervjuer å vurdere om informantens svar på forskerens spørsmål er tilpasset den diskurs de oppfatter at forskeren er preget av. Dette innebærer at forskeren er bevisst sine egne oppfatninger, og er klar over hvilke diskurser en forholder seg til under intervjuforløpet. Den forståelsen forskeren har av kulturelle diskurser, prøves ut og utvikles i samspill med intervjumaterialet.

Her ser en igjen at det ikke bare er å transkribere det informantene sier i datamaterialet som er hentet inn. I avsnittet over ble det beskrevet at jeg ofte ikke fikk informantene mine inn på det sporet jeg opprinnelig mente med diskursen, men lot dem da gjerne fortsette i sitt spor. Min forståelse endret seg i interaksjon med informanten, og de fikk da gjerne frem en mening som jeg kanskje ellers ikke ville grepet fatt i. De gangene jeg prøvde å få dem *på rett spor*, kan det hende jeg ledet dem inn på noe som de prøvde å tilpasse til det de trodde jeg ville høre, som også ble drøftet over, hvor det ble reflektert over selve intervjuguiden. Dette ser en at det er vanskelig å gardere seg imot.

Vi kan ikke betrakte en persons utsagn om virkeligheten som riktige eller sanne, da de er konstruert i samhandling med forskeren, hevder Jørgensen & Phillips (2005). Jeg håper at

bevisstheten med *awareness*, som beskrevet over, og en bevissthet i alt som innbefatter den hermeneutiske sirkel, også beskrevet over, skal hjelpe meg til å være så tro som mulig med de funnene jeg finner i datamaterialet. Jørgensen & Phillips (ibid: 13-14), forankrer diskursanalysen til sosialkonstruktivistiske perspektiver. De skriver videre at diskursanalyse legger vekt på hvordan oppfatninger som kommer til uttrykk i en samtale, er preget av den konteksten de personer som deltar i samtalen etablerer seg i mellom. Her blir da diskursen en konstruksjon i den forstand at verden utformes innenfor den interaksjonen som personen deltar i. Informantene og jeg kom her fra hver sin kultur, med hver sin forforståelse av verden rundt. Konteksten var derimot felles i intervjusituasjonen, og håpet er at selve intersubjektiviteten, hvor vi prøver å se hverandres virkelighet, vil bidra til å balansere denne problematikken.

Diskursanalyse er et tverrvitenskapelig felt, ifølge Thagaard (ibid.). Måter personer snakker om enkelte temaer på, og hvordan de posisjonerer seg selv i forhold til disse temaene, kan knytte seg til etablerte mønstre som kulturen representerer. Personer posisjonerer seg i relasjon til kulturelt etablerte uttrykksformer. Diskursanalyse fremhever dermed hvordan personer skaper mening til det de beskriver gjennom måten de uttrykker seg på. Den forståelse vi har er preget av den kultur og den tid vi lever i.

Dette er noe Møller og Skytte (2004), skriver en del om i sin bok. Denne boken handler om barn som blir overlatt til fosterhjem, enten frivillig eller ved tvang, under barnevernets omsorg. Her blir også en del av problematikken kulturelle forskjeller og forskjellige måter å se virkeligheten på. Problemet med noen av disse kan være når fosterforeldre ikke har samme språk, andre normer og verdier, og kanskje spiser mat som ikke er godtatt i en religion, slik som for eksempel svinekjøtt. Da blir det viktig med en god dialog mellom foreldre til barnet som er anbrakt, og fosterforeldrene, ellers kan en bare forestille seg hvor vondt det må være ikke å ha innflytelse når slike viktige ting ikke blir møtt med samme virkelighet, kultur og forståelse. Disse foreldrene har i utgangspunktet opplevd å miste mye av sin selvfølelse og autonomi, det som betyr mye for dem i livet, ved at andre overtar omsorgen for deres barn. Om dette skriver Møller og Skytte, at foreldrene i deres undersøkelse anvender kulturelle verdier, normer og praksiser til å skape distanse eller nærhet i forhold til andre viktige aktører i deres liv. De mener at foreldre fortolker og anvender kultur *strategisk* i forskjellige sosiale sammenhenger for å optimere deres posisjoner, og at *de posisjonerer seg i forhold til forskjellige fellesskaper alt etter den kontekst de er i.*

Det handler om identitet, autonomi og verdighet. Når en er i en vanskelig livssituasjon, vil vi alle prøve å beholde det aller viktigste i integriteten vår, så lenge som vi kan, og også posisjonere oss slik at vi vernet om oss selv på best mulig måte, samtidig som en kanskje ville brukt en strategi som ikke ville vært naturlig i en annen kontekst. Jeg hadde en jente på femten år i intervjuet, som vi skal se i

analysedelen (Suzana), som sier at hvis det skulle være noe som ble for vanskelig for henne med vår kultur, så ville hun bare prøve å holde seg unna, men til nå sa hun det ikke hadde vært et problem. Likevel var hun bevisst at det fort kunne bli det, og da ønsket hun å posisjonere seg bevisst i forhold til det. Denne jenta viste da en bevisst strategisk posisjon i forhold til sin kultur, slik som Møller og Skytte (ibid.), skrev. De enslige mindreårige er nok veldig bevisst på ikke å posisjonere seg slik at det kan gå ut over deres sjanse til å få positivt, eller til ikke å bli likt av hjelperne de til en hver tid har rundt seg. Dette kan også gjelde den som kom inn som forsker, noe jeg bør være bevisst i analysearbeidet.

Språket har stor betydning for oss, og Møller og Skytte (ibid.), skriver at språket ikke bare er ord og grammatikk. Det er redskap for følelser og kognitiv forståelse av omverdenen. Kulturelle verdier og normer kommer til uttrykk gjennom språket. Jeg fikk en litt rar erfaring med intervjuene i forhold til selve språket, da jeg opplevde det lettere å intervjuer på engelsk enn på mitt eget morsmål, norsk. Kanskje det kunne være at begge parter hadde et språk vi ikke helt mestret, da vi fort måtte bruke flere ord for å forklare, og at vi hadde samme emosjonelle nærhet i språket. Med norsk ble det en større asymmetri, og dette kunne kanskje skape en større distanse? Dette var imidlertid bare en følelse jeg hadde, men jeg var hele veien bevisst *awareness* i forhold til den som ble intervjuet, så en får håpe at den asymmetrien, som en også kan se på som maktbalanse, ble minimert så godt som det lot seg gjøre. Etter dette kan en stille seg spørsmålet om en hadde fått andre svar og et annet datamateriale om jeg hadde hatt samme språk og samme kulturelle bakgrunn som den som ble intervjuet?

Målet er likevel i denne studien å høre hvordan de greier å se seg selv inn i en god fremtid, og så se hvordan de posisjonerer seg i forhold til det. Det er stor forskjell på hvor sterkt de posisjonerer seg i forhold til sin egen kultur.

Vi møter en jente som allerede har tatt av seg hijaben, og posisjonerte seg allerede som ganske vestlig utad, selv før hun visste om hun hadde fått positivt. Akkurat denne jenta skal vi ha litt fokus på, for hun er den som står for forsiden i dette dokumentet, og uttaler ” Fortiden gjør meg sterk, fremtiden gjør meg lykkelig,” (Sohail). Det var også denne jenta som gav meg inspirasjon til å lage bildet som ble tatt ut på tykt, blankt fotopapir, og kjøpte ramme til, for å gi til hver av ungdommene som ble intervjuet et minne. Dette bildet sa hun i intervjusituasjonen, at var hennes yndlingsbilde, og at hun skulle ønske hun hadde det på veggen. Når hun forklarte hvordan det så ut, visste jeg med en gang hvilket det var. Jeg hadde brukt akkurat dette bildet i terapisammenheng, da jeg som tidligere skrev var i praksis med asyljentene på et statlig mottak. Det ble skrevet navnet på hver enkelt øverst, og hadde en personlig hilsen til hver av dem på det språket de ble intervjuet i. Navnet som er på bildet på vedlegg III, er det fiktive navnet som ble gitt denne jenta i studien.

Når datamaterialet blir transkribert fra båndopptakeren til en tekst, må jeg ha det som er drøftet over i bevisstheten ved kategorisering av materialet. Det er valgt teori, som er beskrevet i kp.4, og jeg skal nå prøve å kategorisere teksten inn i nye referanserammer, dette for å få en dypere forståelse, slik som skrevet over. Det blir en diskursanalyse, hvor en må tenke over om informantene var tilpasset samme diskurs som den tiltenkte intensjonen, når en skal sette teksten inn i nye meningsrammer. Dette krever et reflektert og grundig arbeid fra forskers side, at det ikke tas en tekst ut av sin sammenheng, for å få den inn i de teoriene eller kategoriene som brukes.

Formålet med kvalitativ analyse er som Thagaard (ibid: 158-159), sier å utvikle en forståelse som går ut over de beskrivelser informantene gir av sin situasjon og sine synspunkter. Dette kaller hun en *dekontekstualisering* av teksten, da den er oppdelt og atskilt fra sin opprinnelige sammenheng. Prosessen med å tolke data kan beskrives som en rekontekstualisering, som Morse (1994:25), sier blir å knytte teoretisk relevante begreper til kategorier i materialet. De betegnelsene vi gir kategoriene, kan beskrives som tolkende begreper.

May (1994: 12-13), skriver om å dra en mening ut av teksten, som er knyttet til forskerens forforståelse, eller utvikles tolkning på grunnlag av mønstre og sammenhenger i dataene? Dette mener hun at tolkningsprosessen skal løse, da forskeren utvikler en forståelse som er basert på interaksjonen mellom tendensene i dataene, og forskerens forforståelse og faglige forankring. Tolkning innebærer som før skrevet, å sette de fenomen en studerer inn i en større sammenheng. Det bringes inn noe nytt til de temaene som analyseres.

Kategorisering av materialet innebærer refleksjon over hvordan enhetene i materialet klassifiseres, og hvilke betegnelser en gir kategoriene, Thagaard (ibid: 151). Mine intervjuer blir markert med forskjellige farger i teksten, og har en kategori på hver farge. En kan imidlertid fort se seg blind med denne metoden, da den fargen teksten har fått blir den som står som sann, men hadde en brukt et annet perspektiv, eller tenkt at informanten kanskje svarte det de trodde de burde svare, så kunne svaret fort blitt et annet. Dermed ble teksten lest mange ganger, og noe tekst fikk da flere farger, slik at når jeg skal begynne å skrive analysedelen, kan en der det er flere farger være analytisk og kritisk i forhold til det, og få drøftingen ned på papiret. Noe kan kanskje komme inn under sårbarhet og bekymring, mens en kanskje kunne ta denne teksten inn som forståelighet, med et annet perspektiv. Dette må jobbes kontinuerlig med underveis i analysedelen. Den er ikke ferdig når den er ferdig markert, og en må være bevisst på å ha en fleksibel holdning til analysen, slik at en er åpen for endringer i forståelse av materialet underveis.

Måten en inndeler materialet på, fremhever tendenser i dataene, men stenger samtidig for andre perspektiver, Silvermann (2005: 182). Når en har et bestemt fokus på materialet, gjør det til at det er

andre mønstre som blir oversett. Dette blir som hermeneutikken hevder, at hadde vi fått en annen utkikkspost, hadde vi sett landskapet fra en annen vinkel.

Det var ikke aktuelt å dele datamaterialet inn i matriser, da det i denne studien er for stort materiale til at dette hadde blitt oversiktlig og fruktbart for mitt materiale. Det kommer til å bli trukket inn hver tekst direkte sitert slik det ble uttalt, direkte inn i analysedelen, og så drøftet og tolket underveis. Dette vil gjøre analysedelen mer levende, og vi blir kjent med hver enkelt av informantene, som får hvert sitt fikserte navn, selv om enkelte ting er forandret på for å anonymisere.

Kvale (1997:129), sier at for å fremheve at meningsinnholdet i teksten er fokus for analysen, betegner han denne fremgangsmåten for "kategorisering av mening", noe en kan si at dette er. Håpet er at jeg med disse metodene har gjort en god nok jobb underveis i hele prosessen til å få frem de enslige mindreåriges opprinnelige mening, og at dette kan gi oss en dypere forståelse av dem, med de meningssammenhengene jeg setter deres uttalelser inn i.

Det blir viktig at en i hele prosessen må ha en refleksjonsprosess over alt fra hvordan jeg og informanten posisjonerer oss i forhold til hverandre, til om vi har samme forståelseshorisont, og om vi snakker om den samme virkeligheten. Dette har alt sammenheng med forskningens pålitelighet, som blir betegnet som *reliabilitet*, og forskningens gyldighet, som blir betegnet som *validitet*. Dette skal vi se nærmere på i neste avsnitt.

3.5.1 Validitet og reliabilitet

Det at jeg nå har gjort grundig rede for hvordan dataene er blitt utviklet i løpet av forskningsprosessen, håper jeg bidrar til pålitelighet og kvalitet i dette arbeidet. Det har blitt gitt en detaljert beskrivelse av forskningsstrategi og analysemetoder, slik at leseren kan vurdere denne trinn for trinn, og selv vurdere verdiene av resultatene.

Thagaard (ibid: 198), sier at *reliabilitet* kan knyttes til spørsmålet om forskningen er utført på en pålitelig og tillitvekkende måte. Også Silvermann (2006: 281-28), fremhever troverdighet når det gjelder vurdering av forskningen, og da mener han *reliabilitet* og *validitet* er sentrale begreper her. Han sier også at vi bør gjøre forskningsprosessen gjennomsiktig (transparent), ved å beskrive det teoretiske ståsted som representerer grunnlaget for tolkningene våre. Dette har jeg nå prøvd å gjøre på en grundig måte i hele prosessen, og leseren får nå se hvordan jeg anvender og videreutvikler empirien min. Det er hele veien en refleksjon over konteksten for innsamling av data, på relasjonen mellom meg som forsker, og de som blir intervjuet, og også over begge sin forståelse og forforståelse. Alt dette ble også grundig drøftet i den hermeneutiske metode jeg valgte, og ivaretar punktene som Thagaard (ibid: 200), skriver har betydning for reliabiliteten.

Reliabilitet er i utgangspunktet knyttet til spørsmålet om en annen forsker som bruker samme metoder ville kommet frem til samme resultat, Thagaard (ibid.198). Det har her en referanse til repliserbarhet. Dette er ut fra det positivistiske ståsted, men når en har et konstruktivistisk ståsted, med et fenomenologisk og hermeneutisk perspektiv, fremheves da prosesser hvor kvalitative data utvikles i samarbeid mellom forsker og informant, i følge Holstein & Gubrium (2004:149), og kan dermed ikke sies å være repliserbart. Her vil en uansett se at relasjoner utvikler seg ulikt, og vi posisjonerer oss ulikt med forskjellige mennesker, så selv om to forskere i en studie som denne, sikkert hadde kommet frem til mye likt i de teoretiske funnene, ville det blitt ulikt hvordan en presenterte disse, og svarene fra informantene ville aldri blitt helt like uansett.

Mange teoretikere fokuserer også på kjønn i forhold til det å posisjonere seg i forhold til hverandre. Da jeg er gammel nok til å være mor til mine informanter, vil jeg sannsynligvis fremstå som en morsfigur for begge kjønn. Dette ser en kanskje kan være en fordel her, i og med at dette var en studie hvor akkurat disse ungdommene ofte savnet mor, og dermed kanskje synes det var godt å prate med meg som en moderlig rollefigur, noe som drøftes i etikken i neste avsnitt. Likevel kan det som Lundgren (1993:214), hevder, bli en kjønnsdikotomisering i forholdet. Dette beskriver hun om når forsker og informant er av forskjellig kjønn, utnytter dikotomiseringen til for eksempel å styrke sin maskulinitet, om forsker er kvinne. Det samme kan selvsagt skje med en mannlig forsker, at kvinnen ville brukt intervju situasjonen til å styrke sin femininitet, selv om litteraturen fokuserer mest på den omvendte problematikken. I denne studien er det fire gutter som informanter, mot seks jenter. Det virket ikke som om guttene var mindre emosjonelle med hensyn til for eksempel savn av familie, i forhold til det jentene var. Dette kan vi se nærmere på om stemmer i analysedelen, men det at jeg har rundet de femti, kan kanskje være en grunn til at dette ikke ble et synlig fenomen her. Det kan hende guttene ikke hadde vært like åpne med en ung jente, men det blir jo bare spekulasjoner, og om jentene åpnet seg ekstra for meg nettopp i regi av at jeg var kvinne, det blir i så fall bare positivt her.

Validitet er knyttet til tolkning av data, og handler om gyldighet av de tolkninger forskeren kommer frem til. Her skriver Silvermann (ibid: 289), at vi kan vurdere validiteten med henblikk på spørsmålet om resultatene av studien representerer den virkeligheten vi har studert. Når resultater av kvalitative studier har som målsetting å gå ut over det deskriptive, sier han analysen blir fortolkninger av de fenomen vi studerer. Vi kan dermed presisere begrepet validitet ved å stille spørsmål om de tolkninger vi kommer frem til, er gyldige i forhold til den virkelighet vi har studert. Dette kan leseren sammen med meg vurdere, ut fra de valgene som er og blir tatt i forhold til tolkningsperspektiv underveis i studien, i og med at en går såpass detaljert frem i hele progresjonen av studiet.

Seale (1999:38-41), skiller validiteten mellom *intern og ekstern* validitet. Her bruker han *intern validitet* til hvordan årsakssammenhenger støttes innenfor en bestemt studie, og *ekstern validitet* til hvordan den forståelsen som utvikles gjennom en studie kan være gyldig i andre sammenhenger. Det blir benyttet begrepet *overførbarhet* i denne forståelse av ekstern validitet. Denne overførbarheten blir likevel ikke så lett i kvalitative studier, hvor en går inn og studerer subjektive personer i dybden, akkurat som nevnt med repliserbarhet. Noe av dette veies opp ved å se på tidligere forskning, foruten at en hele veien er reflektert i tolkningen, som nevnt over, og at en i analysesituasjonen vurderer kritisk de forskjellige alternativ opp mot hverandre. Har en i tillegg det relasjonelle, og fokus på hvordan en posisjonerer seg i forhold til hverandre, skulle en kunne få en god kvalitet på funnene. Det blir likevel mange etiske dilemmaer med å intervju og det å skulle analysere det ungdommene har fortalt. Som skrevet over, så innebærer forskerens fortolkning en fortolkning av en allerede fortolket virkelighet, og som Thagaard (ibid.), sier så gir ikke samtykket informanten har gitt til å delta i studien, et samtykke til forskningens tolkninger. Vi skal se litt på dette i neste avsnitt.

3.6 Etiske refleksjoner ved å intervju ungdom i asylmottak, kontra forskers rolle

Det er viktig at en tenker over om det å delta i en slik studie som dette kunne bidra til at en allerede belastet ungdom, kunne fått en ytterligere belastning med å delta. Her hevder Thagaard (ibid: 63), at en forstående tilnærming kan oppleves som en støtte, men en bevisstgjøring av gruppens problemer kan også bidra til å forsterke en allerede vanskelig situasjon. Dette blir selvsagt relevant her. Likevel er det tatt høyde for dette både med det fokuset som skal være i studien, med et fremtidsrettet perspektiv, og måten jeg møter og etablerer kontakt, og til slutt selve utformingen av intervjuguiden, med empowerment og brukermedvirkning som tilnæringsmåte, som blir tatt opp i neste avsnitt.

Det at informanten ikke har gitt samtykke til forskers tolkning vil alltid være et dilemma, og det kan en aldri gardere seg helt imot. Det blir likevel gjort et grundig refleksjonsarbeid i studien, og informantens uttalelser blir ikke omformulert, utenom enkelte ting som blir gjort for å sikre anonymiteten til ungdommene. Sitatene blir skrevet ned direkte slik informantene sa dem. Det at sitatene blir satt inn i nye meningsrammer for å få en dypere forståelse, betyr ikke at en skriver noe som informantene ikke ville vært enig i. Som skrevet over, blir dette bare at det ofte får en mening ut over deres egen forståelse, eller et perspektiv de til nå ikke har tenkt over. Analysen kan karakteriseres som en dialog mellom forskerens og informantens forståelse. Det blir likevel som Thagaard (ibid: 143) skriver, at det er forskerens faglige perspektiv som strukturerer analysen og tolkningen av dataene, fordi det er en viktig målsetting for forsker å bringe sin egen tolkning inn i materialet.

Det kan virke som deler av intervjuguiden heller ikke var tilpasset denne gruppe ungdommer nok, da det virket som skrevet over, at noen av dem hadde bodd her for kort tid til å kunne se seg selv inn i en positiv fremtid i "*recalling the future*". Det var også vanskelig for dem å svare på om "*de ble sett og hørt*" her i Norge. Dette ble kanskje å stille dem i et etisk vanskelig dilemma, da de ikke forsto, for dette var tanker de aldri var blitt konfrontert med før i sin kultur, hvor en for all del ikke kritiserer hjelpesystemet rundt. Det kan også være som skrevet over, at de viste en prososial tilnærming, for dette er noe de har forstått at en må, for å få et godt liv i Norge, og at nordmenn ikke tåler kritikk for at vi skal like dem. Dette blir da et etisk problem i forhold til de enslige mindreårige, og blir sett nærmere på i analysedelen. Som nevnt før, kan det bli en intervju effekt at de også kan svare det de tror jeg er på jakt etter. Dette må jeg som forsker være våken for, og se at det kan være en felle. Jeg har til nå vært observant på dette i forkant av intervjuet, i selve intervjuet, og skal også være det bevisst i bearbeidelse og presentasjon av empirien.

Nå er alle informantene her ivaretatt med anonymitet, noe som verner dem mot eventuelle konfrontasjoner av selve teksten. I tillegg har ungdommene skrevet under på informert samtykke, og både jeg og miljøterapeuten har gått gjennom frivilligheten med å delta, og at de når som helst i prosessen kunne trekke seg, og god informasjon om bruk av båndopptaker, og anonymitet. Alt dette er viktige etiske prinsipper å ivareta i en slik studie. Jeg fikk imidlertid et etisk problem med de to siste informantene jeg hadde, da de ble svært skeptiske til båndopptakeren. Jeg forklarte dem at jeg gjerne ville slippe å notere underveis, og heller hjem å skrive ned nøyaktig det de sa fra båndopptakeren. Jeg sa også at alt ville bli slettet etter studiens slutt. Likevel virket de begge to (de ble intervjuet en og en), veldig skeptiske, og virket direkte utrygge på meg. Jeg satt en stund og pratet med dem, vel og merke en og en, men disse to reagerte bemerkelsesverdig likt på hele intervjusituasjonen. I samtalen fortalte jeg litt mer informativt om hele studien min, og hvorfor jeg hadde lyst til å intervju dem, både med bakgrunn og mål. Jeg tok meg god tid med disse jentene, og brukte over en time på hver av dem. Jeg presiserte at jeg ikke under noen omstendighet ville intervju dem om de ikke ville selv, og heller ikke bruke båndopptaker om de var utrygge på det. Det ble likevel til at begge to, etter en lang og god samtale, som gav dem den tryggheten de trengte, gjorde at de valgte å la seg intervju. Den ene jenta er "*Milana*," som vi får et kort møte med litt senere i avsittet her.

For meg som forsker i denne settingen, ble det et etisk dilemma at jeg skulle intervju dem, og så bare forsvinne ut av livet deres. De formidlet ofte at de skulle ønske de hadde noen å snakke med om det som var vanskelig i hverdagen, og også av og til om fortiden, selv om jeg prøvde å snu fokuset positivt med for eksempel å spørre "*... men hva var det som gjorde at du greide å komme ut av denne forferdelige situasjonen?*" Noen ganger kunne jeg spørre om hvor de hentet styrken sin fra, eller hva

de selv trodde det var som gjorde at de klarte å komme gjennom alt det vonde. Fokuset på deres indre styrke, var for meg som forsker en teknikk, for å få dem fokusert på deres egne ressurser i stedet for det vanskelige. Likevel blir dette i seg selv et etisk problem, da flere av dem nok hadde hatt behov for å prate mer om det som var vanskelig, og så kunne ikke jeg med mitt forskerblikk og mitt fokus møte behovene deres tilstrekkelig nok.

Jeg vil presentere et utdrag av et av intervjuene som kan si noe om denne problematikken. Dette er en jente på 18 år, som har fått navnet "Milana", som nevnt over, og leseren vil møte henne igjen senere i analysedelen også:

"Først vil jeg si at det er fint at du driver med sånne ting lissom, at mennesker tenker på oss, du skjønner. Det syns jeg er bra. Det er jo noen ganger når du bor her at du er alene, du tenker lissom at du trenger litt kos. Når jeg er på skolen så tenker jeg at det er jo så tomt her når du kommer hjem, og du ønsker bare at... det hadde vært veldig fint om det hadde vært noen hjemme som ventet på oss med litt mat, og det er jo sånne tanker som kommer ofte. Og så forstår jeg at vi har jo ikke det, men noen ganger tenker du at ingen tenker på deg, du er bare alene egentlig. Jeg vet jo at det bare er meg, jeg må jo bare stå på. Man trenger jo noen å dele tanker og fortelle til. Hvis du har noen problemer eller har det vondt, og så du har noe sånn, du har ingen å dele følelsene med lissom. Også når du har glede og sånn, så har du ingen å dele med. Men jeg er heldig, jeg har en søster her."

Dette er et typisk utdrag som setter forsker i et etisk dilemma. Denne jenta hadde tross alt en søster her, men hun følte hun manglet en voksen omsorgsfigur som kunne gi henne kos og oppmerksomhet i hverdagen. Det er ikke lett som forsker da, å snu fokus til "Recalling the future", hvor en da skal prøve å få henne til å se for seg hvordan det hadde vært om alt var blitt bra, som var det neste vi skulle prate om. Jeg møtte henne selvsagt med empati, ved å si at jeg forstod det måtte være vanskelig å være uten foreldre og de hun var glad i. Likevel kunne jeg ikke være en signifikant annen for henne, ved å tilby henne mer kontakt, slik som en kunne ha lyst til, eller i det minste å kunne fortsette å prate om det hun var opptatt av.

Løgstrup (1997), skriver om den etiske fordring:

*"Fra det grunnvilkår, vi lever under, og som det ikke står til oss at ændre,
nemlig at den enes liv er forviklet med den andens,
får den etiske fordring sit indhold,
idet den går du på at drage omsorg for det af den andens liv,
som forviklingen prisgiver."*

Møtet med den andre er et sentralt tema i etikken for Løgstrup. Han snakker om den etiske fordring at den kommer fra *den andre*. Fordringen har retning, den er *andre-orientert* og ikke *jeg-orientert*. Det betyr at den ikke kan brukes av meg som et krav til deg om hvordan du kan eller bør møte meg. Den er taus idet den ikke kan identifiseres med regler eller prinsipper. Det lengste han går i å innholdsbestemme fordringen er å si at den går ut på å ta vare på den andres liv. Denne fordringen kommer vi ikke unna når vi møter et annet menneske.

Vi ser Løgstrup er opptatt av at vi bør ...*"drage omsorg for det af den andens liv, som forviklingen prisgiver."* Det kan bli et etisk spørsmål, om jeg virkelig gjorde det her med Milana. For meg var det derfor viktig at jeg gav dem et minne fra møtet med meg, som på en måte kunne symbolisere den omsorgen jeg egentlig følte for hver og en av dem jeg møtte, uten å kunne gi dem det de kanskje egentlig ønsket av meg. Jeg skrev over om bildet jeg laget til hver av dem, med en personlig hilsen, (vedlegg III). Dette var med på å lette min egentlige maktesløshet, og litt dårlige samvittighet.

Løgstrup (1975:65), hevder også at: *"Den ene har mer eller mindre av den annens liv i sin magt."*

Selvutillstrekkelighet vil si stadig veksling mellom det å utlevere seg selv, og det å ha makt. Han sier vi alltid utleverer noe av oss selv i en samtale. Både innholdet i det vi sier til hverandre og måten det blir sagt på betegner han som *det taltes tone*. I disse tonene ligger det en forventning om at tonen følges opp av den vi snakker med, en forventning om at den vi snakker til, innstiller seg på en tilsvarende stemning. Dette mener han finner sted i enhver henvendelse. Av og til ligger meningen *bak* ordene, og ikke bare *i* ordene. Den ligger i kroppsspråk og tonefall. Derfor må vi ha empati for å forstå, og lære oss til å lytte og observere.

Når vi ser på hva Løgstrup sier om å imøtekomme den andre i den forventning den andre har til å bli møtt i den sårbare og ærlige fremstillingen vi så at Milana hadde, så er jeg redd jeg ikke møtte henne slik som hun hadde fortjent og håpet. Hun utleverte mye av sin sårbarhet i møtet med meg. Det å være forsker innebærer å ivareta et subjekt-subjekt forhold i en kvalitativ forskning som min, men jeg kan likevel ikke gå inn som terapeut for dem, og det kunne av og til oppleves vanskelig for meg. Jeg kunne møte dem med empati, nikk og trøstende ord om at jeg forstod dette var vanskelig, men jeg kunne ikke bli værende der. Jeg måtte videre, og prøve å få fokuset deres der studien min hadde fokus. Jeg tenker også at jeg nok med den oppmerksomheten jeg gav hver enkelt her, kunne forsterke savnet deres av mor. Dette kom veldig tydelig frem hos informantene på 16 år, som jeg i denne studien kaller **"Fatima"**:

"Jeg har et problem for min mor, jeg bor her alene, bare meg, og min mor bor i Somalia. Min bror vet jeg ikke hvor bor. Av og til ringer jeg til min mor, og hun ringer meg, men hun har flere problemer enn meg, og jeg kan ikke hjelpe henne, og hun kan ikke hjelpe meg. Det er et

problem for meg. Hver dag tenker jeg på min mor, kun på min mor. Fordi jeg er alene her, jeg har ikke noe familie. Når jeg ser mor føler jeg lykke, men nå er jeg ikke lykkelig, fordi jeg ikke har mor, jeg har ikke min bror, jeg har til og med ingen familie. Jeg savner dem, men mest av alt min mor."

Denne jenta nevnte sin mor flere ganger underveis i intervjuet, og her kan det bli som Thagaard (ibid.), skrev i begynnelsen av avsnittet, at jeg da rett og slett kunne forsterke denne lengselen ved å fokusere på det å være alene i Norge. Det at jeg i tillegg kanskje fremsto som en trygg mamma hun skulle ønske var der for henne, kan det ha gjort savnet hennes verre. Dette blir da et etisk problem for meg, da jeg kun er der for å prate med henne i underkant av en time, og hadde egne behov i møtet med henne.

Til slutt skal vi møte en gutt på 16 år, som vi i studien kaller **"Ahmed"**:

"Jeg har fått negativt. Jeg ble veldig lei meg for det, fordi jeg hadde veldig mange drømmer."

"Hvilke tanker har du om det? Klarer du likevel å se et lys i enden av tunellen?"

"Nei, nå er det vanskelig å se et lys. Før var jeg veldig interessert i alt, men når jeg fikk negativt ble drømmer og alt som jeg hadde lyst til, det alt kom ned, som jeg hadde interesse for på skolen og andre ting kom ned."

"Kan du likevel klare å se en løsning der inne i fremtiden en plass?"

"Ja, jeg prøver å se en løsning på det, og kanskje det kan gå bra likevel. Jeg har gjort alt jeg kunne, jeg vet ikke hva som skal skje. Før tenkte jeg at hvis jeg fikk positivt skulle jeg gå på kommune og være veldig glad, og jeg hadde vært interessert i utdanning og alt. Jeg skulle studert og lest med min interesse, jeg skulle gått på videregående. Jeg vil fremdeles gå på videregående og få utdanning, men den interessen er gått ned. Før var den 100%, nå er den kanskje 70%. Jeg er usikker på om jeg får bli i Norge. Jeg kan ikke gå på videregående. Jeg tror ikke noen kan hjelpe meg, ikke i Norge. Jeg kan hjelpe meg selv. For ingen andre kan hjelpe meg, ikke sant?"

Dette ble et etisk problem for meg. Jeg var ikke forberedt på å få en informant som hadde fått negativt, da det er urealistisk at de da ville ha pratet med meg. Ofte ramler alt sammen for dem da. Miljøterapeuten har taushetsplikt og hadde derfor ikke sagt noe til meg.

Likevel har denne gutten, som mitt syvende intervju, fått høre at det har vært positivt å prate med meg, og valgte altså å prate med meg om fremtiden. Jeg merket på meg selv at dette gjorde meg rørt, for dette var i tillegg en uvanlig nydelig og sympatisk gutt, med et vesen du umiddelbart fikk tillit

til, så dette ble uventet, og en etisk utfordring for meg. Jeg gjorde automatisk om intervjuguiden, og fikk bruk for min terapeutiske kompetanse til likevel å få til en god samtale med han, som var fremtidsrettet, og ressursorientert. Han takket meg etterpå, og sa det hadde gjort godt å prate med meg, selv om jeg synes jeg hadde møtt han alt for lite i forhold til det han hadde hatt behov for. Det ble likevel et *subjekt-subjekt* forhold, der jeg tror jeg maktet å få et så åpent og trygt forhold som var mulig i denne settingen. Denne gutten tror jeg ikke frivillig hadde pratet med en person hvor han hadde opplevd asymmetri og makt i forholdet. Jeg følte likevel et stort ansvar for denne gutten, at jeg ikke måtte stille han noen vanskelige spørsmål, og ikke gjøre situasjonen enda tyngre for han enn den allerede var, som vi skrev om over i forhold til Fatima.

Levinas (2002: 44), skriver vakkert om etikk og ansvar:

*"Jeg tror at språkets begynnelse ligger i ansiktet.
På en eller annen måte kaller det i sin taushet på en.
Ens reaksjon på ansiktet er et svar.
Ikke bare et svar, men et ansvar."*

Levinas tar utgangspunkt i *jeg-du* –forholdet, og holder det frem som et grunnleggende *etisk* forhold. Han mener det finnes en grunnleggende forutsetning i det å være et menneske, og at denne springer ut fra subjektets møte med *den andre*, og at den er grunnleggende etisk. Dette blir viktig i vår pluralistiske tid, at han dermed peker på noe allmennmenneskelig, som er uavhengig av kultur og livssyn, men i kraft av bare å være et menneske. Vi har alle et ansvar for å ta vare på hverandre, og møte hverandre med respekt og anerkjennelse i et *jeg-du* forhold. Dette ser leseren blir ekstra viktig med slike personer dere nå har møtt over her. Det ligger en *etisk fordring* i dette møtet, slik som Løgstrup nevnte over. Dette gjelder i høyeste grad også for meg som forsker i denne settingen.

Buber (1967), beskriver mye om møtet med den andre, om et *jeg- du* møte. I dette møtet finnes kilden til utvikling av medmenneskelighet og identitet, sier han:

"Alt virkelig liv er møte."
Buber (1967:13)

Han omtaler dette møtet som et vågestykke, fordi man investerer seg selv i dette. Man taper noe av styringen og kontrollen over det som skjer, fordi det skjer mellom et *jeg* og et *du*, og dette er basert på gjensidighet hvor begge parter er deltakende.

"Hvor det ingen deltakelse er, der er ingen virkeligheter."
Buber (1967: 62)

Her sier han at man ikke kan møte den andre uten selv å være *deltakende og medværende*, med de omkostningene dette måtte ha. Jeg tenker at et møte med de enslige mindreårige krever en etisk bevissthet om nettopp det å være deltakende og medværende, men det vil hele veien i dette møtet oppstå etiske dilemma hvor jeg må være bevisst balansegangen mellom det å være en forsker og terapeut, samtidig som en skal ivareta den en har foran seg, slik at denne føler seg både sett, hørt, anerkjent og respektert i det denne personen formidler og deler av sitt liv.

Følelser åpner opp for vår forståelse og gir oss adgang til virkeligheten, Martinsen (1991: 9). Sensibiliteten blir her vesentlig, og Martinsen sier at uten medfølelse kan en ikke forstå hva et menneskes sorg virkelig innebærer, eller om noen har det vanskelig. Våre følelser er intensjonale, og innebærer at vi er involverte og tar del i livet, Martinsen (1993: 76). Slik som vi ser her, tenker jeg at denne følelsesmessige delaktigheten også er en nødvendighet i denne studien, for å kunne forstå og være sammen med de enslige mindreårige asylsøkerne.

Det er derfor viktig for meg, at disse ungdommene føler at de er deltakere og har kontroll over sitt eget liv. Dermed har jeg bevisst i intervjuguiden brukt empowerment og brukermedvirkning i mitt møte med de enslige mindreårige, for å fremme dialogen med dem, noe vi skal se på i neste avsnitt.

3.6.1 Empowerment og brukermedvirkning i forskningsintervjuet

Empowerment inneholder ordet power, som betyr styrke, makt og kraft. Askheim og Starrin (2007:13) skriver om dette, at det har med at vi vil ha innflytelse, makt og kontroll over vårt eget liv. Begrepet fører tankene på *selvtillit, sosial støtte, stolthet, delaktighet, egenkontroll, kompetanse, borgerrettigheter, selvstyre, samarbeid og deltakelse*.

Selv om begrepet er diffust, så er alle disse tankene rundt begrepet noe jeg ønsker å tilføre mine informanter. Jeg vil de skal føle seg delaktige i studien, og intensjonen min er at de skal føle at de har kontroll over settingen, nettopp fordi de selv er ekspert i sitt eget liv. Hvis jeg da "*empower*" mine informanter, slik at de føler mestring i intervjuet, ved å fokusere på styrken deres, i stedet for det som er vondt og vanskelig, så vil intervjuet bli "*en samskapende løsningsrettet samtale*", ifølge Sommerchild (1998: 47). Dermed skal de få en opplevelse av det Antonovsky (1987), kaller "*sense of coherence*." Dette betyr å kunne forstå situasjonen, utvikle en tro på at en kan finne frem til løsninger, og finne en god mening i å forsøke på det. Til sammen skal dette gi en opplevelse av å kunne influere på eget liv.

Hvis informantene mine i intervjuet kan klare å se seg selv inn i en god fremtid, og tenke ut hva som da måtte skjedd, er det en sjanse for at disse tankene kan være med på å hjelpe dem fremover mot denne virkeligheten, i og med som Antonovsky her sier, at det er en god mening i å forsøke på nettopp det. Det kan da bli som Omre og Schjelderup (2009) skriver om i dialogrelasjonen med

"recalling the future", at ungdommene skal føle seg som *partnere i forskningen*. Det blir her fokusert på ungdommene som *bidragsytere i konstruksjonen av sitt eget liv*, og hvilke tanker de har om hvordan en god fremtid kan nås, og til slutt hva som er *ungdommens deltakelse i endringsprosessene*.

Hvis vi ser på det første avsnittet på intervjuguiden, så er dette en måte for meg å ivareta det med å få en følelse av å kunne influere på eget liv:

"Jeg vet du har kunnskap om noe som jeg vil lære mer om, kunnskap om å være ung uten foreldre i et fremmed land. Du har erfaring i å bo slik som dette, og vet derfor mye om hva som gjør at du klarer alt dette alene, dermed er du eksperten, og jeg har lyst å lære av deg."

Jeg gir fra meg "makt", slik at forholdet blir mer symmetrisk, og dette er som mange i systemet oversetter empowerment med, nemlig *myndiggjøring*, en impliserer en overdragelse av makt. Mange sidestiller også begrepet med *mestring*, da fagpersonen skal være orientert mot den enkeltes ressurser, og ikke mot problemer eller det som er vanskelig. Dette er også et begrep som jeg i teoridelen er opptatt av som fokus i perspektiv og tilnæringsmåte til informantene.

Reell *brukermedvirkning* handler også om overføring av makt. Dette har i hovedsak blitt brukt som begrep for å styrke brukerens situasjon i velferdssamfunnet. Det handler om å gi brukerne mer makt og kontroll over sin egen situasjon. Dermed blir ofte disse to begrepene brukt sammen, da de er rettet mot samme områder, og har i utgangspunktet samme ideologiske innhold, nemlig å styrke brukernes innflytelse i sitt eget liv.

Saalebey (2006), skriver mye om styrkeperspektiv (Strengths perspective). Han sier at forskning viser at mennesker som regel viser mestring når de blir stilt overfor vanskelige hendelser i livet, og at trauma og misbruk, sykdom og problemer kan være skadelig, men de kan også være *kilde til utfordringer og muligheter*. Han knytter styrkeperspektivet opp mot empowermentbegrepet, og sier at vår oppgave her er å legge til rette for kontakt med andre, og ha tillit til menneskers intuisjon, vurderinger, perspektiver, energi og tro på deres drømmer. Begge tilnærmingene har som mål å anerkjenne og bygge brukeres kapasitet til å hjelpe seg selv og sine omgivelser, og også til å fremme et gjensidig lærende partnerskap mellom hjelperne og brukerne.

Kritikken mot et styrkeperspektiv er at når en fokuserer på styrker, kan en miste perspektiv på menneskers sårbarhet, på konsekvenser av overgrep, mishandling, livsvansker og traumer. En annen konsekvens kan bli fraskrivelse av ansvar for hjelpesystemet. Dette er selvsagt noe som blir veldig viktig for meg å ha i tankene når jeg skal ha et ressurs og styrkeperspektiv i denne studien, med en gruppe ungdommer en vet har vært utsatt for mye traumatisk i sine unge liv. Som Saalebey (ibid.), poengterer, så kan fortiden deres også være en kilde til nye utfordringer og muligheter. Dette er interessant i forholdet mellom fortid og fremtid, som tittelen er på denne studien.

Intensjonen min er at informantene mine skal føle at de har vært med på noe som de føler de har hatt kontroll på, at de har kunnet bidra som eksperter over sitt eget liv, og at de som betydningsfulle personer skulle kunne lære meg noe om dette.

Skal en derimot få dette til å virke etter intensjonen er det også viktig med *intersubjektivitet* i forholdet mellom meg og informanten. Jeg tror imidlertid en åpner opp for å kunne få til et *jeg- du* forhold, som vi så Løgstrup, Levinas og Buber beskrev over, med intersubjektivitet, hvor vi prøver å se og forstå hverandres virkelighet, når jeg bruker empowerment og brukermedvikning i utgangspunktet.

Møtet mellom mennesker vil alltid være et møte mellom ulike virkelighetsforståelser, og ulike konstruksjoner, Schiefloe (2004). Empati og gjensidig interesse er derfor nødvendig for å forstå den andres virkelighetsoppfatning, og bli meningsfylt for begge parter. Å forstå den andres virkelighet forutsetter derfor at vi er åpne i forhold til den andre, slik at vi klarer å "*dekod*" den symbolverden som den andres sosialt konstruerte virkelighet, som liv og hverdag, er basert på. Her ser en igjen at det blir en forutsetning at en overfor de enslige mindreårige viser ekte engasjement og empati, for å kunne forstå og få ta del i deres virkelighet.

Husserl,s (1970), hermeneutiske perspektiv i forbindelse med intersubjektivitet, var at spørsmålet her dreide seg om *hvordan mennesker har tilgang til hverandres verden*. Det er nettopp det jeg skal prøve her, det å sette meg inn i og forstå verden til informantene mine, i interaksjon og intersubjektivitet med meg som her er forsker. Gjennom praksis og interaksjon med andre i ulike sammenhenger, bekreftes, avkreftes, videreutvikles, og utfordres enkeltindividers viten, Schutz (1989). Det er slik intersubjektivitet utvikles, i et dialektisk samspill mellom individer og deres omgivelser, og da særlig sosial interaksjon. Det er å håpe at informantene har kommet et skritt videre i sine tanker rundt sin egen fremtid, og at de i interaksjon og i et dialektisk møte med meg har fått mot til å gå mot dette målet, som de har inni seg selv.

Etter gjennomgang av de metodiske tilnærmingene, gjenstår det bare å se på tidligere forskning på feltet, og de teoretiske referanserammene som blir valgt for å kunne sette empirien inn i en dypere meningssammenheng, som ble beskrevet over i hermeneutikken.

4 Teoretiske referanserammer

4.1 Tidligere forskning, samt Compas modell

Det blir et sett av teoretiske perspektiv som referanserammer i denne studien, men før jeg går gjennom disse, skal vi først se på tidligere forskning på den gruppen ungdom jeg har som informanter.

Det er i det hele tatt lite forskning på enslige mindreårige asylsøkere, og veldig lite kvalitativ forskning med intervju av ungdommene i selve mottaket. I januar 2011, var det kun 22 treff på enslige og mindreårige asylsøkere på Bibsys Ask. På Norart var det 16 treff. Både Folkehelseinstituttet (FHI); divisjon for psykisk helse, Høgskolen i Oslo (HIO), avd. for samfunnsfag, Høgskolen i Telemark (HiT), avd. for helse- og sosialfag, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS), og Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP), helseregion øst og sør, har alle forskningsmiljøer som arbeider med problemstillinger knyttet til enslige mindreårige flyktnings situasjon, også med doktorgrader. Mye av dette er angående denne gruppen sine rettigheter, og er ofte barnevernsrettet, da de har ansvaret for de opp til 15 år, slik som vi så i rapporten "Sett i gang!" (2007). Ellers er det rapporter fra UDI²² og regjeringen, som også i hovedsak går på rettigheter, både før og etter bosetting i kommunene. Også her er det svært lite hvor ungdommens egen stemme er i fokus. Videre er det en del studier på psykososiale problemstillinger, risiko- og beskyttelsesfaktorer som påvirker psykososial tilpasning og psykisk helse, og selve integreringsprosessen på flyktninger og asylsøkere som kommer til Norge, også i de nordiske landene, som kan relateres til denne studien.

Det blir ikke sett noe særlig på internasjonal forskning, som har hovedfokuset på asylsøkerne som ofre, og som har lite primærfokus på de enslige mindreårige. Det er også ulikt hvordan lovgivning og barnevernets ansvar er definert. Mitt fokus er hvordan de enslige mindreårige ser på fremtiden her i Norge, med et ressursorientert fokus. Derimot går jeg mer inn på den internasjonale forskningen når det gjelder resiliens. Jeg har valgt å se på det som er nærmest mulig det som er fokus i denne studien: Hvordan skaper ungdom i denne konteksten sitt eget liv? Kan vi se en sammenheng mellom fortid og fremtid i måten de posisjonerer seg og agerer i forhold til sin egen fremtid? Det er et her og nå fokus, med et fremtidsrettet perspektiv. Jeg har hatt hovedfokuset på den nyeste forskningen vi

---

²² Utlendingsdirektoratet

Det statlige forvaltningsorganet som blant andre oppgaver iverksetter norsk asylpolitikk. UDI består av en sentral enhet og seks regionskontorer. UDI sentralt foretar intervjuer av asylsøkere og behandler asylsøknadene. UDI's regionskontorer har ansvar for asylmottakene.

har på de enslige mindreårige asylsøkerne, og har valgt ut doktorgrad og mastere som har vært nærmest mulig mitt fokus, foruten viktige rapporter av nyere dato.

Eide, K. og Broch, T. (2010), har skrevet en rapport om enslige mindreårige flyktninger, som er en kunnskapsstatus med forskningsmessige utfordringer. Regionsenteret for barn og unges psykiske helse (RBUP), Helseregion Øst og SØR, fikk i oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet å avklare relevante forskningsspørsmål knyttet til mottaket av enslige mindreårige flyktninger. Dette skulle ende i behovet for videre forskning, og foreslå løsninger til hvordan dette skulle gjennomføres. Det nevnes i rapporten at felles for forskningen generelt er at barnas opplevelser og oppfatninger i liten grad inngår i analysene. Det blir også sagt at konteksten for flukten bør få et større fokus for å oppnå større forståelse og kunnskap om barnas ulike strategier for å tilpasse seg nye omgivelser. Dermed er det behov for bidraget med denne masteren, selv om den selvsagt ikke er generaliserbar for alle asylsøkere med ti informanter. Jeg dveler heller ikke ved flukten i denne studien, men vi vil likevel få en større forståelse og innsikt, og komme oss noen skritt videre i utviklingen ved å lytte til barnas opplevelser og oppfatninger av sin egen situasjon.

Kohli (2007), påpeker i et forskningsprosjekt om sosialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger i England, at hjelperne ofte føler de ikke strekker til, og ikke klarer å gjennomføre en god praksis, der hjelpearbeidet ofte er krisepreget og ikke forebyggende. Dette gjelder utfordringer med å skape nye tilhørigheter, å reetablere struktur og forutsigbarhet i hverdagen. Kohli anbefaler å ha et fokus på *her og nå*, deretter på fremtid og fortid. Det blir her fokusert på de *tynne* historiene de enslige mindreårige forteller. Dette er konstruerte historier, og doble identiteter som blir fortalt for å få opphold i landet. Her kommer dilemmaet for hjelperne med å være deres advokater, fremfor grensevoktere, og myndighetenes forlengende arm. Da jeg jobbet i praksis på et mottak, ble det fortalt at *de tynne historiene* kunne være en måte å beskytte seg selv på mentalt, fordi de ikke var mentalt sterke nok ennå til å forholde seg til sin egen subjektive grusomme historie, selv om den kunne være verre enn den konstruerte som de hadde fått høre de måtte fortelle for å få opphold. Det blir en unngåelsesstrategi for å overleve sin egen smerte. Likevel blir dette med på å verifisere en generell mistillit til asylsøkerne.

Rapporten til Eide og Broch (ibid.), sier at allerede før ankomst er de enslige mindreårige plassert i kategorier: De er barn, flyktninger, alene, de antas å ha fabrikkerte historier og skjuler blant annet alderen sin. Likeledes er det forestillinger om deres ønsker og behov, da definisjonen av dem er at de er en risikogruppe. De har fått en offerrolle både her til lands og også internasjonalt. Denne rapporten mener at fokuset må rettes på deres ressurser, styrker og utviklingspotensialer. Det blir nevnt at utfordringen blir å redusere offerrollen da det er grunn til å anta at kategoriseringsprosesser kan virke som selvoppfyllende profetier. Vi ser og finner det vi leter etter, og selvsagt er dette også

noe jeg har med som bagasje og forforståelse. Dermed blir det viktig å være bevisst alle de refleksjonsprosessene jeg har gått gjennom i de vitenskapsteoretiske perspektivene.

Marie Hessle (2009), fra Sverige, har skrevet en doktorgrad *"Ensamkommande men inte ensam"*. Dette er en tiårs oppfølging av enslige mindreårige asylsøkere. Hun er psykolog, og har arbeidet i praktisk psykologarbeid med flyktningbarn og deres familier, og sier at barnet/ungdommen ses som offer for traumer, snarere enn som en aktør som mestrer traumene. Mye av studien er relatert til den psykiske helsen, men hun har også et resiliensperspektiv som referanseramme, og hun har meget interessante funn i studien sin som hadde 100 asylsøkere i utgangspunktet, etter ti år var det 68 igjen, og av disse ble 20 stykker dybdeintervjuet. Det som var særlig interessante funn i studien hennes, gikk ut på hvordan *disse ungdommene selv aktivt skaffet seg et transnasjonalt tett nettverk over landegrensene*, og hvordan de aktivt holdt kontakt med dette nettverket, og levde *det gode liv*. Den økte globaliseringen har bidratt til dette. Med *transnasjonalisme* skriver Bash et al. (2003: 7):
"The processes by which immigrants forge and sustain multi- stranded social relations that link together their societies of origin and settlements."

Det blir vanskelig å oversette dette til godt norsk, men det blir noe slik som:

"Prosessene som gjør at immigrantene former og opprettholder flertrådede sosiale relasjoner som binder sammen deres samfunns opprinnelse og bosettinger." (min oversettelse.)

Et viktig poeng med oppmerksomheten til transnasjonalismen, er de grenseoverskridende handlingene deres, Gustafson (2007). Her menes et *aktørperspektiv*, som innebærer fokus på migranten som et aktivt handlende subjekt, fremfor et passivt. Dette er det som gjør denne doktorgraden spesielt interessant for meg. Utvalget hennes har aktivt skaffet seg selv et stort og godt nettverk, og de aller fleste i utvalget hennes har greid seg veldig bra, med jobb, og ofte også med høyere utdanning.

I studien min skal vi se om ungdommene er aktive aktører i sitt eget liv, og om de har tanker rundt det å selv opprette seg et nettverk. Dette kan en i så fall relatere direkte til Hessle sine funn i denne doktorgraden. Det skal også bli interessant om en i analysedelen allerede nå kan se om de er transnasjonelle i skapningen av sitt eget liv. Den nye historiske konteksten de enslige mindreårige blir satt inn i kan bidra til at vi ser en helt ny utvikling i hvordan denne gruppen mestrer livet sitt. Nettopp derfor er det viktig at vi holder oss til den nyeste forskningen i min studie.

Globaliseringen og internasjonal migrasjon utjevner grensene for sosial organisering, kultur og identitetsskaping, Eastmond & Åkersson (2007). Menneskers aktiviteter over de nasjonale grensene skaper *multikulturell tilhørighet*, og nye kulturelle former med innslag hentet fra mange ulike sammenhenger. De mener at relasjoner, ideer og identiteter løsgjøres i fra de lokale og plassbundne

sammenhengene, og *skapes og omskapes i nye former i det globale rommet*. Med nye forte og billige kommunikasjonsteknologier tilføres nye muligheter. *Avstanden i tid og rom krymper*. Dette blir også interessant for denne studien, da alle ungdommene var opptatt av data og kommunikasjon via for eksempel *skype*. En kan tenke at mulighetene for både å finne hverandre og opprettholde kontakt har helt andre dimensjoner nå enn før.

Hessle (ibid.), har som hun skriver selv moderert og videreutviklet sin studie i forhold til tidligere studier med samme utgangspunkt, som hos Eide (2000). Her ble det også fulgt opp samme gruppe ungdommer gjennom ulike tidsperioder. Eide delte sosialiseringen i Norge inn i fire faser: *Usikkerhetsfasen, trygghetsfasen, utviklingsfasen, etableringsfasen og fremtidsfasen*, hvor usikkerhetsfasen er fra de var i hjemlandet, til selve flukten, og til de var trygge i Norge, og deretter mot en ny fremtid i det nye landet. Hessle selv har valgt å se på progresjonen på de ti årene hun har fulgt disse i ulike faser etter hvor belastende de har vært: Hun sier de fleste har hatt *en rettlinjet, målrettet og harmonisk vei*. En annen stor gruppe har nådd målene sine *etter visse kriser på veien*, og den tredje mindre gruppen tok seg frem i livet *tross store vanskeligheter på veien*.

Det som skiller Eide sin studie og hennes, er at de enslige mindreårige i Eide sin studie kom til Norge i slutten av 80 tallet, og begynnelsen av 90 tallet, mens hennes kom i 1996-97, og ble fulgt ti år frem. Dette kan virke inn på litt forskjellig fokus og resultater, da vi nå så et mer transnasjonalt fokus, og Hessle fant at barna og ungdommene kom ensomme til Sverige, men de var ikke lenger, og forble ikke ensomme. De søkte selv opp personer i sitt transnasjonelle nettverk. Begge har imidlertid funn på at ungdommene alltid hadde noen *viktige andre* på veien. Kontakter med majoritetskulturen behøves tydeligvis ikke som venner i hverdagen. Hessle fant i Sverige at de formelle personene som støtter dem mot en etablering der, utgjorde en viktig rolle i forhold til trivsel og etablering. Disse var støttende og engasjerte lærere, idrettsledere, terapeuter og psykologer, og religiøse ledere, som ble *en signifikant annen* for de enslige mindreårige. Dette stemmer også med Eide sin studie, som oppgav at de viktige voksenkontaktene til hans utvalg som ble viktige i majoritetskulturen, fremfor alt fantes i det formelle nettverket.

Kleveland, Turid (2010), har skrevet en masteroppgave om enslige mindreårige asylsøkere, og om faktorer på hvorfor enkelte mestrer sin tilværelse i Norge. Dette er også en studie som kan komplementere min studie, heller enn at de overlapper hverandre. Hun har intervjuet 6 enslige mindreårige asylsøkere som mestrer tilværelsen sin her i Norge, med såkalte *suksessfaktorer*. De har bodd her i 3-5 år, og er alle under utdanning, fra videregående til høgskole, og samtlige har deltidsjobb i tillegg til studier. Forskjellen mellom hennes utvalg, og min studie, er at disse allerede har fått opphold, er bosatt, og har allerede en vellykket integrering.

Kleveland skal finne faktorer på hva det var som gjorde og gjør at disse mestrer sin tilværelse så bra som de gjør. Hun har et kvalitativt intervju som metode, for å få tak i deres opplevelser og erfaringer med egen livssituasjon. Hun hadde også et ressursorientert fokus med resiliens, selv om hun går mer i dybden på det vanskelige og det psykiske enn det jeg skal i min studie. Likevel er det interessant at utvalget hennes karakteriserer seg selv som psykisk sterke, men at de mener de må være aktive selv for å få et godt liv. En signifikant annen, og en samtalepartner når noe er vanskelig, var viktig for hennes utvalg. Hun fant at det var et interessant funn med *differansen mellom hvor mye en signifikant annen betyr for en mindreårig asylsøker, i forhold til hvor mye den signifikante annen mener at hun/han gjorde, var stor*. Dette er interessant i forhold til hvor lite som egentlig trengs i forhold til det å bli sett og hørt. Ellers var de viktigste faktorene hennes i forhold til hva de selv mente var den viktigste grunnen til at de greide seg så bra, *å få gå på skole, lære språket, få seg en jobb, og viktigheten av å være aktiv*. Dette er hennes funn etter de har bodd her fra 3-5 år, og jeg skal se om dette også blir funn i min analyse.

Bragason, Hildi (2008), har også skrevet en master som kan relateres til denne studien. Dette er en master i psykologi, så fokuset her blir også annerledes enn mitt. Likevel har hun ved kvalitativt intervju av 10 asylsøkerjenter i alderen fra 15- 23 år, en undersøkelse av hvilke belastninger jentene erfarer, og dernest hvilke strategier de tar i bruk for å håndtere disse belastningene. Nettopp derfor blir denne undersøkelsen interessant for meg.

Denne masteren er en del av prosjektet Ung Kul²³ som får støtte fra Integrerings- og Mangfoldsdirektoratet, Helsedirektoratet og Barne, ungdoms og familieetaten. Jeg kommer tilbake til dette prosjektet senere.

Bragasons master er hentet fra den foreliggende undersøkelsen, og er en delstudie om de enslige mindreårige. Ungdommene her blir rekruttert suksessivt i 2 år, og følges opp med årlige undersøkelser i 5 år. På det tidspunktet hun traff jentene var de flyttet enten i fosterhjem, for seg selv, eller bodde sammen med en kjæreste, så her har utvalget bodd i Norge fra et til åtte år.

Funnene til Bragason når det gjelder *mestringsstrategier*, som er det jeg er interessert i, viste i denne studien at jentene tok i bruk forskjellige mestringsstrategier tilpasset forskjellige situasjoner. Hun fant at de brukte *Aktiv mestring* der problemene kunne løses, og *Passiv mestring* der de ikke hadde mulighet for påvirkning. Hun bruker blant annet en modell Compas (vedlegg I), som jeg også skal

---

²³ Data til den foreliggende undersøkelsen er hentet ut fra et større forskningsprosjekt ved Nasjonalt Folkehelseinstitutt (FHI), divisjon psykisk helse, kalt Ungdom, Kultur og Mestring (UngKul). UngKul prosjektet har som målsetting å se på risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer forbundet med psykiske plager blant barn med ulik etnisk bakgrunn.

innom i min studie, for å se på hvordan de bruker mestringsstrategiene sine, i forhold til de betingelsene de har, og det nettverket de til enhver tid har. Hun fant her *tilpasningsstrategier*, *problemløsningsstrategier*, *kollektiv mestringsstrategi*, *unngåelsesstrategi*, og også *religiøs mestringsstrategi*. Jenter tok i bruk flere mestringsstrategier enn gutter, og søkte hyppigere sosial støtte og andre primærkontroll strategier, mens gutter hyppigere benyttet seg av unngåelsesmestring.

Compas modell (se vedlegg I), kommer jeg bare til å bruke en liten del av, da jeg ikke skal se på stressorer, som Lazarus & Folkmann (1984), beskriver som en hendelse hvor ytre eller indre krav overgår individets tilpasningsressurser. Her kommer den kognitive vurderingen av hvor alvorlig dette er, samt vurdering av egne mestringsressurser til å håndtere situasjonen. Dette er jo svært interessant relatert til de enslige mindreårige, men det blir ikke sett på selve stressorene, eller de psykiske problemene i denne studien. Derimot blir det fokusert på hvilke mestringsstrategier de viser i det de sier, rundt noe som derimot helt klart kan være stressorer, og føre til psykiske problemer. Modellen blir likevel linket til uttalelsene til informantene, og da blir den eventuelle problemstillingen informantene snakker om linket opp til en eventuell type mestringsstrategi, selv om vi ikke går i dybden på det psykiske. Compas et. al. (2001), definerer her mestring som: *bevisste, frivillige anstrengelser for å regulere emosjoner, kognisjoner, atferd, fysiologi, og omgivelser i respons til stressende hendelser eller omstendigheter*. Modellen skiller mellom frivillige og ufrivillige stressreaksjoner, hvor responser som er frivillige er innenfor individets kontroll, og involverer dermed *bevisste anstrengelser*, og blir da regnet som mestring.

Mestringsresponsene i modellen deles i tre overordnede kategorier: **Primærkontroll mestring** (*aktive mestringsrespons*), som består i forsøk på å kontrollere omgivelser og følelser. Herunder hører strategiene *problemløsning*, *å uttrykke seg emosjonelt*, samt *emosjonsregulering*.

Sekundærkontroll mestring (tilpassende mestringsrespons), som består i forsøk på å tilpasse seg de ulike stressorene. Herunder kommer kognitiv restrukturering, positiv tenkning, akseptering og distraksjon.

Til slutt er det **Ikke-engasjert mestring** (*passiv mestring*), eller *unngåelsesstrategier*, som ikke innebærer anstrengelser for å oppnå forandring av stressorene. Her hører strategiene *fornektelse*, *unngåelse* og *ønsketenkning* til.

Videre skal vi nå se på en rapport som utgår fra prosjektet UngKul, som jeg skrev om over at vi kom tilbake til. Rapporten Avhengig og Selvstendig (2009:11), av Oppedal, Seglem og Jensen, er et delprosjekt fra "Sosiale nettverk, mestring og psykisk helse blant ungdom som har kommet til Norge som enslige mindreårige asylsøkere." Målsettingen med rapporten er å få en oversikt over omfang

av, og typer belastninger de opplever i hverdagen sin etter bosetting. Det blir også sett på deres tilknytning til voksne personer i Norge, med alder og utvikling av ny balanse mellom selvstendighet og autonomi som bakteppe. Det blir dette siste som blir interessant i forhold til min studie.

Rapporten sier at en viktig oppgave i barn og unges utvikling, er å balansere forholdet mellom hvor avhengig man er av sine omsorgspersoner for å få viktige emosjonelle, fysiske og praktiske behov tilfredsstilt, og i hvor stor grad man kan klare seg selv. De skriver også at det er store kulturelle forskjeller i hva som anses å være optimal balanse mellom avhengighet og autonomi, særlig i forhold til emosjonelle behov.

Avhengighet og autonomi er grunnleggende behov og drivkrefter i menneskers utvikling, Allen et al. (2003). Her ser en at det ikke bare er det å være selvstendig, og skulle realisere seg selv. En er som menneske også avhengig av noen som ser en, hører på en, og følger en gjennom livet. Vi er ikke bare oss selv, men vi utvikler oss og blir til i samhandling med andre mennesker.

Det er stor forskjell på de enslige mindreåriges bakgrunn, men de har det til felles at det er brudd i relasjoner, både til familie og venner. Mange har også mistet foreldrene sine. Dette skriver de i rapporten representerer alvorlige barrierer når det gjelder utviklingsforløpet av avhengighet og autonomi, og stiller krav til selvstendighet. I Norge blir myndighetene de nye omsorgspersonene deres. Etter bosetting er det barnevern eller statlig mottak som blir deres støttespillere. Dette er et forhold regulert av lover og forskrifter, ikke av familiære bånd, med de forpliktelser det igjen innebærer. De blir heller ikke en trygg base for dem i reguleringen i overgangen mellom frihet og selvstendighet, slik som ungdom med familie har.

Rapporten sier at ungdommene som har familiemedlemmer som fortrolige i Norge, har signifikant mindre gjennomsnittsskåre i depresjon, i forhold til dem som oppgir offentlig ansatte eller støttekontakter som sine fortrolige. Dette stemmer ikke helt med Hessle (2009), og Eide (2000) sine funn, hvor det formelle nettverket betydde mye for dem. Det var også et funn at overgangen til voksen selvstendighet var vanskeligere enn de var forberedt på. Funnene i intervjuene av 20 ungdommer som var på vei ut av hjelpeapparatet viste at ungdommer som var forankret i et godt nettverk syntes å være mer positive til å fases ut av hjelpeapparatet, og mestret overgangen bedre. Det vises at det i alle fall bør være tette emosjonelle bånd og stabile nettverk for at de skal klare seg på egen hånd. Ensomhet og økonomiske bekymringer preget mange av dem som ikke hadde en trygg base å henvende seg til når slike ting oppsto. Der det var lette og en følelse av frihet når kontakten med hjelpeapparatet var slutt, var det en kontinuitet i de sosiale relasjonene, og god tilhørighet og tilknytning til voksne omsorgspersoner.

Likevel svarer de fleste at de ser lyst på fremtiden, selv om svarene de gav var preget av både håp og bekymring. Bekymringen besto i om de fikk jobb, studieplass, lærlingplass, eller om de resten av livet måtte leve adskilt fra familien. Rapporten nevner også at det å stifte egen familie her kan være en måte å rekonstruere sine sosiale nettverk på, og til å slippe ensomhetsfølelsen. De fortalte generelt at de så for seg en fremtid her, og at de ønsker å bli i Norge.

Denne rapporten viser at forholdet mellom avhengighet og selvstendighet ikke er lett med de enslige mindreårige. Det var følelsen av maktesløshet over 18 års grensen som absolutt, der en helt er overlatt til seg selv i forhold til å bo, klare seg med matlaging, skole, penger og utdanning, som var spesielt vanskelig. For ungdom som har foreldre forsvinner ikke den trygge basen fordi om en flytter ut, og de hadde ofte en ensomhetsfølelse i forhold til dette, da de sammenlignet seg selv med de norske de hadde kontakt med. Dessuten kan også ungdom som er inn under barnevernet følges opp til de er 23 år, om de selv ønsker det, mens enslige mindreårige over 15 år må greie seg selv fra de er 18 år. I analysedelen er et eget avsnitt om problemstillingen mellom selvstendighet og avhengighet, og vi får ha denne rapporten i bakhodet til da.

Vi har nå sett på noe av den seneste forskningen, og skal bruke den som bakgrunnsteppe i denne studien. I tillegg har jeg gått gjennom Compas modell som skal brukes i analysedelen. Det neste blir da noen teorier som jeg velger å bruke som *briller* når jeg skal analysere datamaterialet. Det første som blir tatt opp er det nye synet på barn.

4.2 Det nye synet på barnet

Omre og Schelderup (2009), skriver at fra midten av 1980 årene har det nye synet på barn endret seg fra et paternalistisk syn på barn, der voksne vet best hva barn kan og bør gjøre, og tar beslutninger for dem ut i fra det. Det nye synet ser på barna som kompetente aktører og selvstendige subjekt, i motsetning til uferdige voksne personer, som er på vei til å bli en selvstendig aktør. Dette har også konsekvenser for forskning, der en slik som i denne studien her, kan bli informanter om eget liv. Her skal de selv få formidle hvordan de tenker å agere inn i fremtiden, som selvstendige aktører som er eksperter på sitt eget liv.

Løsrivelsen av barnet som et selvstendig subjekt, og forståelsen av barndom som et "sted" en kan erfare og vende tilbake til, åpner opp for en ny og mer utfordrende posisjon hvor barn aktivt bidrar til å skape seg egne forestillinger og livsvilkår, Kjørholt (2004). Disse oppfatningene av barn som kvalifiserte informanter er et uttrykk for en forskningsstrategi som løfter frem hvordan barnet ser på verden. Det de ser, opplever og hører er deres virkelighet. Det nye barneperspektivet blir dermed de voksnes forsøk på å sette seg inn i de tanker, følelser og forståelser barna har. Det tradisjonelle

maktforholdet mellom voksne og barn blir da endret. Alt dette håper jeg leseren ser er et overordnet perspektiv i hele denne studien.

Vi kan også se det nye synet på barn i rettssystemet vårt, der barna nå skal få uttrykke sin mening, og få ha medvirkning på sitt eget liv. I barnekonvensjonens artikkel 12 står det:

”Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og gi barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.”

Dette er et stort fremskritt, som legger helt fra seg synet på barnet som uferdige mennesker uten en stemme og mening. De blir nå sett på som aktive medborgere. I 2003 ble også barnevernsloven av 1993 endret. Barnets rett til å opptre som part, og barnets uttalerett ble nedfelt i § 6.3.²⁴

Det nye synet på barn ser på dem som selvstendige subjekter helt adskilt fra en voksen person når det gjelder deres rett til å ha egne meninger og eget syn på hva som er viktig for dem, og lovverket sier at vi er nødt til å lytte til barnet.

I analysedelen kommer det frem at de enslige mindreårige ungdommene kanskje ikke er vant til et demokratisk ståsted hvor den voksne ser på dem som selvstendige og viktige individ i seg selv, da et mer kollektivistisk samfunn ikke har de samme holdningene til barn og ungdom som vi har i vestlige land.

Etter at vi nå er satt inn i det nye synet på barn, skal vi videre se på begrepene mestring og resiliens.

4.3 Mestring og resiliens

Vi skal først se på begrepet mestring (coping), og Finset (2000: 123), skriver at dette kan defineres som: *”...forsøk på å unngå, redusere, tolerere eller forholde seg aktivt og problemløsende til indre (forventede) og ytre krav som oppleves som en utfordring i forhold til individets ressurser.”* Deretter får vi da mestringsstrategier som blir enten unngåelse av, eller en tilnærming til problemet eller stress situasjonen. Det å unngå eller benekte problemet, kaller Finset her for et psykologisk forsvar. Her kan en gjerne bortforklare, eller unngå å oppsøke problemet eller den det gjelder. Om en derimot aktivt og offensivt erkjenner og nærmer seg problemet/stressoren, så kan en aktivt konfrontere problemet for å løse det. Nettverket kan her være en stor hjelp, og Finset mener at

---

²⁴ Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

Et barn kan opptre som part i en sak og gjøre partsrettigheter gjeldende dersom det har fylt 15 år og forstår hva saken gjelder. Fylkesnemnda kan innvilge et barn under 15 år partsrettigheter i særskilte tilfeller. I sak som gjelder tiltak for barn med atferdsvansker, skal barnet alltid regnes som part.

personer som har en rasjonell og målrettet mestringsstrategi, henter mer støtte og hjelp fra nettverket. De er da klar over at de ikke må overbelaste nettverket med problemene sine.

Nyere forskning om barn som utsettes for psykososiale belastninger, setter søkelyset på påkjenninger, så vel som evnen til mestring. Christie og Waaktar (1997), sier at varig skade oppstår når opphopningen av belastninger overstiger et barns mestringssevne. Toleransen for belastninger er individuell, og det er blitt et stort fokus i forskningen de senere år på det som kjennetegner de barn som på tross av betydelige belastninger klarer seg bra. Det disse fokuserer på som fremmer mestringssevnen er: Positiv personlig konstitusjon, som er *kognitiv kompetanse, aktiv holdning til mestring av problemer, og aktiv holdning til å skape positive relasjoner til andre*. Det neste er støttende familiemiljø: *Et stabilt følelsesmessig forhold til minst 'en kompetent forelder eller annen som oppmuntrer og er god modell for mestring*. Til slutt er det ytre samfunnsforhold: *Støtte og belønne barnets mestringsstrategier via gruppetilhørighet og felles gruppeidentitet*.

Heggdal (2008: 219- 223), har også skrevet mye om mestringsstrategier, spesielt i forhold til sykdom og kroppskunnskap, men også i forhold til vanskelige livssituasjoner. Hun nevner her *håp, mot og vilje* som viktige mestringsressurser. *Håpet* som mestringsstrategi går på tvers av faser og er av spesielt stor betydning da det bringer en videre i prosessen selv om det ser mørkt ut. Det er først ved å ta sjansen, og prøve ut nye muligheter at en erfarer mestring, og her sier hun at det ofte handler om "å overvinne seg selv." Kunnskap om *egne tålegrenser, gode sosiale relasjoner og trivsel og humor* er også faktorer hun fremhever som særlig viktig for å fremme mestringsstrategiene. Det blir et særlig fokus på begrepene til Heggdal i analysedelen, selv om både Finset (2000) og Christie og Waaktar (1997) blir drøftet i hva som fremmer mestringssevnen til ungdommene.

Det er ikke bare 'en mestringsstrategi som vil være effektiv mot alle de formene for stress som oppstår på forskjellige tidspunkter, og i forskjellige sammenhenger, Compas (1987). Dermed blir det kanskje slik at jeg i analysedelen vil se at de bruker forskjellige mestringsstrategier i de forskjellige temaene som blir snakket om i intervjuet.

I min studie med de enslige mindreårige kan en tenke at det blir viktig først å få kunnskap om det de *har vært* og nå *er utsatt for*, og i denne realitetsorienteringen finner sin egen tålegrense. Da er det lettere for dem å etablere trygge relasjoner, og i denne tryggheten opparbeide trivsel og humor, og motivasjon og mening, som igjen kan resultere i mestring. De må også oppleve en mening og sammenheng i det som skjer dem, noe som blir tatt opp i Antonovsky's "*sense of coherence*", i neste avsnitt. Heggdal (ibid), fokuserer på at mestringsstrategiene er basert på utprøving og erfaringer i handling.

Personens vurderinger av egen mestring i møte med relasjoner og samfunn danner basis for fremtidig handling, og at det en møter er meningsfullt, forståelig og håndterbart, fremfor at en ser alt som en byrde, kaotisk og overveldende. I kaos og uvisshet kan mestringsressurser styrkes dersom personen blir møtt med *kunnskap, forståelse og håp*. Heggdal (ibid), sier også at mestring innebærer *å være i bevegelse*, der en er i stand til å gå videre der tap av livsutfoldelse, sorg og sinne har dominert, til nye faser med læring og videreutvikling. Dette vil igjen innebære en *frem og tilbakebevegelse*, der smerte og lidelse omformes til en ressurs her og nå og i tiden fremover. Det handler om å gjenreise egenverd og motstandskraft. Slik som Heggdal fremstiller dette ser en at en kan gjøre mye allerede fra de bor på mottak, for å fremme mestringsstrategiene til de enslige mindreårige, noe som blir spennende å se på i analysedelen. Det blir også spennende om en kan se om smerte og lidelse kan omformes til en ressurs her og nå og inn i fremtiden. Harrison et al. (2001), gjør en oppmerksom på at det er viktig å ta utgangspunkt i de ulike verdiorienteringene, slik som den religiøse troen til den enkelte, for å forstå deres forutsetninger for mestring.

Mestring er forskjellig fra resiliens, sier Borge (2010), selv om mange blander disse begrepene. Mestring kan læres i organiserte former og undervisning, og er i større grad basert på læring. Man trenger ikke heller å være utsatt for risiko for å vise mestring. Alle kan lære å mestre hverdagen og problemene sine, mens resiliens er uløselig knyttet til risiko. At man kan håndtere ting nøytralt, dårlig eller negativt er også en side ved mestringsbegrepet som skiller det fra resiliens, da det ikke er snakk om negativ eller nøytral resiliens. Resiliens dreier seg om positiv mestring. Barn kan lære seg mestring i dagliglivets utfordringer, mens resiliens utvikles i samspill med en dose reell risiko, sammen med barnets eller ungdommens egenart. I denne studien blir begge disse begrepene brukt.

Gener opptrer ikke i isolasjon, men i miljø. Det har å gjøre med en sensitivitet eller mottagelighet som er influert av genetiske forhold, Rutter (2006). Man snakker om at genetiske forhold "skrus på" i et miljø. Det blir dermed viktig å ha kunnskap om selve miljøet, og om et miljø vil "skru av eller på" et genetisk potensial hos et individ, har igjen å gjøre med risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer. Vet vi om disse kan en også gå inn med tidlig intervensjon. En ser at resiliens ikke bare har med gener å gjøre. En må ha et holistisk bilde av hele situasjonen og konteksten som det enkelte barnet eller ungdommen agerer i, for helt ut å forstå resiliens hos den enkelte.

Rutter (2000), som er en av verdens ledende barnepsykiater, har vært en av de viktigste bidragsytere til resiliensforskningen. Han definerer resiliens slik:

"Resiliens er prosesser som gjør at utviklingen når et tilfredsstillende resultat, til tross for at barn har hatt erfaringer med situasjoner som innebærer en relativt stor risiko for å utvikle problemer eller avvik."

Det blir forsket på hvilke faktorer eller forhold som bidrar til positiv utvikling til tross for risikoen, og hvilke beskyttelsesmekanismer som forklarer at noen greier seg likevel. Det handler om mestring, motstandskraft og overlevelsesmekanismer.

Det blir et skille på det å være resilient og på resiliens. Resiliens er samspill mellom personen og omgivelsene, mens resilient er en egenskap ved personen selv, Borge (2010). Hun bruker en løvetanneng for å betegne resiliens, da hun mener at begrepet løvetannbarn, bare sier noe om å være resilient, og resiliens mener hun ikke er en egenskap bare ved barnet selv. Det er mange ting som skal til for at en løvetann vokser, som jordsmonn, gjødsel, sol, regn, beliggenhet, tidligere løvetannplanter, andre løvetannplanter, eventuelle sykdommer, slåmaskiner, sprøytemidler og så videre. Dette sier alt om hvordan en også kan se på resiliens, da alle delene har en sammenheng for om en vil oppnå resiliens.

Den *kulturelle porten* er et uttrykk for møtet med et annet lands kultur, skikker, normer og verdier. Det er her forskjellige standarder for hva som er god tilpasning i de ulike kulturer, Borge (ibid.). Disse kravene mener hun det er nødvendig å kjenne til for å forstå resiliens. Vendepunkt og miljøskifte hevder hun åpner opp for nye muligheter, noe jeg relaterer til mine informanter. Dette sier hun kan forandre både selvbilde og oppfatninger fordi sårbare individ får andre erfaringer som i sin tur kan føre til god fungering tross tidligere dårlige spådommer.

Borge (ibid.), sier også at resiliens kan ta tid. Den kan utvikles på et senere tidspunkt i livet, enn da selve påkjenningsene inntraff. Resiliens er et dynamisk begrep som er knyttet til kombinasjonen erfaring med påkjenninger, og da igjen et relativt godt resultat tross disse erfaringene.

Opptakten til resiliensforskningen var imidlertid en langvarig oppfølgingsundersøkelse av Emmy Werner og Ruth Smith, som fulgte en gruppe barn født i 1955, gjennom mer enn 40 år. Fra denne undersøkelsen har de skrevet fire bøker.²⁵

Werner og Smith (1992) ville studere samspillet mellom barns oppvekst, og miljørisikoen gjennom barndom, ungdom og voksen alder. Fokuset var å beskrive hva som karakteriserte de av risikobarna og familiene som mot alle odds greide seg bra. Dette var første eksempelet på direkte resiliensforskning. Siden er det gjort, og de holder på med lignende undersøkelser²⁶ i flere land. Jeg

---

²⁵ Kunai's children come of age (1977), Vulnerable, but Invincible (1982), Overcoming the Odds: High risk children from birth to adulthood (1992), Journeys from childhood to midlife. Risk, resilience and recovery (2001).

²⁶ Dunedin, New Zealand, Silva og medarbeidere- fra 3 til 35 år, og pågår fortsatt, 1972/73- årskullet. Montrealstudiet, Canada, Tremblay og medarbeidere- påbegynt i 1984 med 6- åringer, og pågår ennå. Norge, Mor- Barn undersøkelsen- påbegynt i 1999, avsluttet i 2008 med alle fylker og sykehus, unntatt Tromsø, og målet var 100000 gravide nådd høsten 2008.

velger likevel ut undersøkelsen til Werner og Smith til denne studien her, da den har direkte fokus på resiliens. Alder ved oppfølging var her 0- 1- 2- 10- 18- 32- og 40 år. For å bli definert som risikobarn måtte de ha vært utsatt for minimum fire av ni risikofaktorer. De var i utgangspunktet vanlige mennesker, med samme etnisitet og geografiske beliggenhet. 1000 gravide kvinner ble fulgt. De ble fulgt fra barna ble født, til de ble voksne, for å kunne få kunnskap om hvilke risikoforhold som ledet til problemer, og hva som bedret situasjonen til dem som allerede hadde fått problemer. Intervju var bare en av de mange multimetodiske metodene som ble brukt. Det var også lege og psykologundersøkelser, intelligenstagninger, og opplysninger om barnas temperament, problemløsningsstrategier og sosial fungering. Risikofaktorene som var valgt som kategorier for å bli definert som risikobarn var følgende: Perinatalt ²⁷stress i form av medisinske tilstander, kronisk fattigdom, foreldre med lav formell utdanning, disorganisert familiemiljø, liten stabilitet i familien, alkoholiserede foreldre, vold, tenåringsmor og omsorgssvikt. Vi skal se på noen av hovedfunnene her:

Werner og Smith (ibid), sier at det er et godt stykke igjen før vi forstår selve mestringsprosessene som finner sted når barna vokser opp under risikoforhold. Likevel sier de det er grunn til optimisme da det 40 år etter en vanskelig start, var hele en tredjedel av de vanskeligstilte barna som var velfungerende og veltilpasset. Mange risikofaktorer og resiliensfaktorer i barnet og miljøet hadde betydning for utviklingen, og de virket inn på utviklingen allerede fra fødselen, og hadde dermed betydning for barnas tilpasning og voksentilværelse. Det som fremmet resiliens mente de varierte fra barn til barn.

Det var likevel *tre faktorer som skilte de resiliente barna fra de andre risikobarna*: De resiliente barna hadde *normal intelligens*, var sjarmerende og tiltrakk seg positiv oppmerksomhet fra nettverket. De var *aktive, robuste og blide* barn, og knyttet dermed *følelsesmessige bånd*, og skaffet seg også tilgang til *et ytre støtteapparat*, som skole, kirke og ungdomsgrupper, som belønnet kompetanse og tilbød støtteapparat. Dette viser betydningen av sosiale relasjoner for en resilient utvikling. Det ble også vist at *religiøs tro* var en viktig beskyttelsesfaktor for å overvinne risiko og vanskeligheter.

Når det gjelder i hvilken grad resiliens er genetisk betinget, sier de at det miljøet et barn erfarer, er like mye et resultat av hans eller hennes gener, som det er et resultat av ytre faktorer. Dermed sier de her at gener er av betydning, men at det også er miljøbetinget.

Ungdommene i min studie har opplevd krig, flukt, og ofte traumatiserte opplevelser i tillegg, og har dermed flere risikofaktorer i seg. Spørsmålet er da om beskyttelsesfaktorer og genbetingelser, som Werner og Smith (ibid.) skriver om over, er nok til at en kan finne resiliens hos de enslige mindreårige.

---

²⁷ Av peri- og latin 'føde'.

Det er lett å finne gunstige egenskaper ved barn og oppvekstmiljø, og like lett å finne elendighet, problematferd og risikofaktorer. Derimot sier Borge (2010), at det er langt vanskeligere å analysere hvorfor enkelte barn ikke mister håpet, og opprettholder et godt selvbilde, der andre igjen dukker under. Borge sier at barn er beslutningstakere, tar valg, og har mulighet til å mestre og oppnå selvtillit i mange situasjoner. Hun skriver blant annet om *Pseudoresiliens*, som handler om å ha kreative og kunstneriske anlegg, og bidrar til resiliens hos barn med en vond barndom. Dette begrepet ble utviklet av Anthony og Cohler (1987), og begrepet ble til fordi de ikke var sikre på om det virkelig var resiliens. De var opptatt av kreativitet som en erstatning for sosial kompetanse, der de mener at enkelte barn bokstavelig talt flykter fra vonde familieforhold til sin egen fantasiverden. Dette mener de kan erstatte den trygghet og glede andre barn finner sammen med jevnaldrende. En ser dermed at dette kan bidra til å erstatte sosial kompetanse.

En av grunnene til at en kanskje vil finne resiliente barn i denne studien er kanskje at de føler en *håndterbarhet* (manageability), og ser løsninger på problemer andre kan se på som håpløse. Det andre er muligens at de ser en *mening* (meaningfulness) i det som skjer dem, en mening som kanskje har med en positiv fremtid å gjøre. Til slutt er det om en har en *forståelse* (comprehensibility), av det som skjer dem, helt fra flukten, til oppholdet på mottaket. Dette skal vi se på i neste avsnitt.

4.4 "Sense of coherence" med Antonovsky

Begrepet *opplevelse av sammenheng*, eller "*Sense Of Coherence*", som har fått betegnelsen SOC, ble utviklet av Aaron Antonovsky (1987), og er mye brukt i medisinsk litteratur. SOC består av de tre begrepene nevnt over: *Håndterbarhet*, *Mening* og *Forståelse*.

Antonovsky utviklet begrepet under sitt arbeid med kvinner som hadde sittet i konsentrasjonsleir som barn og unge. Han fattet interesse for hvorfor disse modne kvinnene på over femti år fungerte så godt. En ser dermed at selve begrepet er laget for voksne resiliente kvinner med lang livserfaring. En kritikk blir dermed om begrepet fungerer like godt for barn og unge, da deres kognitive funksjon ikke kan sammenlignes med de voksne kvinnene. Likevel velger jeg å ta dette begrepet med, da begrepet har blitt brukt med hell i forhold til å analysere og forstå resiliensprosesser i alle aldre, uansett kognitiv fungering. Han har også gitt teorien perspektiver til arbeid med flyktninger, noe vi skal se her.

Antonovsky (ibid.), stilte seg kritisk til den rådende ensidige fokuseringen på traume, stress, krise, risiko og sårbarhet. Han hevdet at effekten av påkjenninger også er avhengig av individets evne til å mestre påkjenningene, mot alle odds, og bruker her håndterbarhet, mening og forståelse som stor betydning for dette.

Med *Forståelighet* mener han å forstå, og ha oversikt i en vanskelig situasjon. Det må gis en informasjon som er ordnet, konsistent, strukturert og klar, slik at det ikke blir til et tilfeldig og uforklarlig kaos. Her nevner han at helse/sosialarbeid som kan hjelpe den rammede til å få oversikt over nåværende muligheter, styrker vedkommendes mestringspotensial.

Håndterbarhet sier han er å kunne kontrollere og håndtere egen situasjon, som er vesentlig for den psykiske helsen. Det har å gjøre med makt kontra avmakt. Her sier han at det er viktig at flyktninger lærer seg språket i det nye landet, kommer i arbeid, og kan forsørge seg selv og sin familie.

Asylsøkere befinner seg i en avmaktssposisjon, sier han videre, og nevner den lange ventingen, som de selv ikke kan påvirke. Dette sier han er destruktivt for deres psykiske helse. Det handler om hvordan en oppfatter at en har tilgang på ressurser, som er nødvendige overfor de krav en står overfor.

Til slutt har vi *Meningsfylde*, som han definerer det som her. Her sier han at den eksistensielle situasjonen ikke må mistes av syne. Forebyggende arbeid kan stimulere flyktningen til å skape, eller holde fast ved meningen. Kan den vonde erfaringen brukes til noe som gir mening? Det gjelder å finne noe som motiverer en til å overvinne det som er vanskelig. Han har fire områder han mener det er viktig å jobbe med her: *Indre følelser, personlige relasjoner, aktiviteter som er viktige for personen, og til slutt eksistensielle tema*. Her kan det være et råd til helse og sosialarbeidere å prate om for eksempel følelser og eksistensielle tema mens de holder på med en aktivitet. Dette tenker jeg er særlig fruktbart når det gjelder gutter, da det ofte er lettere å prate med dem om vanskelige ting når de er opptatt med noe. Det å kunne prate om hvorfor akkurat deres land er et land de må flykte fra, hvorfor så mange familier blir adskilt og lignende, kan ofte være fruktbart å prate om sånn generelt, for da blir det ofte lettere for dem å komme med eksistensielle personlige tema som de ønsker å snakke med noen om.

Antonovskys teori gir perspektiver til arbeid med flyktninger, og oppgaven må være å bidra til flykningens bevegelse i retning av et godt liv, en trygg fremtid, og god helse. Det blir nevnt her at asylmottak med passivitet og uvisshet er svært negativt, så dermed er det svært viktig at sosialarbeidere som jobber i mottak er spesielt oppmerksom på arbeidet med å fremme SOC.

*Introduksjonsprogrammet*²⁸ som ble innført i 2004 for nyankomne bosatte flyktninger er her positivt, da det skreddersyr opplæring og praksisplasser for den enkelte, foruten å gi dem en klar oversikt

---

²⁸ Nyankomne bosatte flyktninger i alderen 18- 55 år, har i henhold til *introduksjonsloven* rett og plikt til å delta i et *introduksjonsprogram* som vanligvis er av to års varighet. Programmet er helårig, og på full tid, og inneholder norskopplæring, samfunnskunnskap og forberedelse til deltakelse i yrkeslivet. Unntatt fra retten til introduksjonsprogrammet er utlendinger som omfattes av EØS avtalen. For å unngå at flyktninger sosialiseres til å bli sosialklienter, har man innført at deltakelse utløser en stønad.

over mulighetene de har, og prøver å styrke deres mestringspotensial, i de relasjonene som er tilgjengelige for dem.

En kan se at sammenhengen mellom komponentene i SOC er viktig, da for eksempel høy grad av forståelse vil gjøre det lettere å håndtere det en står overfor. Likevel hevder Antonovsky (ibid.), at *meningskomponenten er den aller viktigste for mestring*, da det handler om hva som er viktigst i livet. Han sier at selv om ting virker uforståelig og uhåndterbart akkurat der og da, vil en person ha stor evne til å finne mening i situasjonen, og lete etter ressurser til å håndtere det uforståelige. Det vil alltid være en mulighet som kan utnyttes. En person med sterk opplevelse av sammenheng (SOC), vil ha større mestringsevne enn andre, sier han. Det handler om ikke bare å se problemene, men utfordringene og mulighetene i det som er vanskelig. Han mener disse har en grunnleggende tillit til at det vil gå bra, i motsetning til de med svak SOC, som ofte blir forvirret og gir opp i utgangspunktet. Opplevelsen av sammenheng er dynamisk, og kan påvirkes av bestemte livserfaringer, belastninger og ressurser hos den enkelte, akkurat som vi så over er tilfelle med resiliens.

Antonovsky (ibid.), bruker også en teori om tilblivelse (genesis), av helse (saluto), og introduserte *salutogenese* i sin helseteori. Dette står i motsetning til teorier om *patogenese* som søker å forklare hvorfor mennesker blir syke. Vi har ressurser i oss til å motvirke sykdom, og til å fremme helse på tross av at sykdom er oppstått. Dette blir da salutogenese, og handler om "driv" til å mestre det en står overfor, å søke det som gir helse, og som gjør livet godt. Dette handler om aktivt å agere og ta imot de muligheter og utfordringer livet gir, tross stress og plager en måtte ha.

Antonovsky hevder også at foreldre som har en sterk religiøs tro gir barna rotfeste og trygghet, som fortsetter gjennom livet, selv om man opplever oppbrudd, tap og splittelse av familie. En slik religiøs overbevisning bidrar også til at man har medfølelse, og evne til å bry seg, tross hatet og vanskelighetene rundt en.

Empiri og analysedelen er delt inn i tre kapitler. Det første kapitlet tar for seg fremtiden i ungdommens perspektiv, og da skal teorien til Antonovsky være ramme for å se på betydningen av *forståelighet, meningsfullhet og håndterbarhet* av situasjonen til de enslige mindreårige. Jeg vil se på alle de tre begrepene på en informant av gangen, slik at det blir lettere å se sammenhengene på den enkelte. Dette kapitlet blir også et utgangspunkt for neste kapittel, da betydningen av "sense of coherence", har sammenheng med resiliens. Leseren må dermed også gå tilbake til dette kapitlet av og til, da det blir referert til funnene der.

5 Fremtiden i ungdommens perspektiv

5.1 Fra uvissheten til å få "positivt" eller "negativt", sett i lys av Antonovskys "Sense of coherence."

Som vi så over hevder Antonovsky (1987), at det å bo på et asylmottak kan være svært negativt, med passivitet og uvisshet. Selv om mottakene i Norge passer på å få ungdommene fort i gang med skolegang, får de likevel mye alenetid, og da kan tankene fort komme inn på vanskelige ting, men kanskje også et håp om en god fremtid?

Hva sier ungdommene selv om dette, og hvordan greier de å se livet sitt inn i en ny fremtid? Som før presisert er alle navnene fiktive. I tillegg har jeg endret en del på personalia og gjort om på detaljer i omstendighetene deres som ikke har betydning for selve studien, utenom å beskytte den enkelte informant, og ivareta anonymiteten til ungdommene. De enslige mindreårige har som regel alle sterke historier å fortelle, og mange av dem har fellestrekk som gjør den enkelte vanskelig å kjenne igjen. I tillegg er flere av dem jeg har intervjuet vekk fra mottaket når denne masteren blir tilgjengelig for andre å lese. Jeg håper at dette er nok til at jeg har ivaretatt den enkelte av ungdommene på en etisk og forsvarlig måte.

Den første vi møter er **Shadiya fra Somalia på 17 år**, som har bodd i Norge i litt over ett år. Hun hadde en liten jente på noen måneder, bærer hijab, virker stille og litt sjenert. Selve intervjuet med henne ble tatt inne på hennes rom, mens hun hadde barnevakt til jenta si i fellesstuen utenfor. Shadiya scoret 5 på humør, både på stemningsleiet i dag, og også på det generelle humøret. Dette er gjennomsyret i hele intervjuet med henne, som nå er fullt av håp for fremtiden. Denne jenta og babyen hennes har nemlig allerede fått positivt på asylsøknaden sin, og hun sier:

"Jeg går inn i fremtiden min nå som jeg har fått positivt."

Dette sitatet er fullt av håp og drømmer om et godt liv. Døren har åpnet seg for henne og barnet, og alle muligheter ligger åpent foran henne. Men hvordan så hun på fremtiden sin før hun kom hit?

"Verden er vanskelig, men når du har utdanning har du alt."

"Uten utdanning er det mye slossing, du bryr deg ikke om noenting for du har ingen fremtid og kunnskap. Dette er lett å forstå. Når du har kunnskap er sinnet ditt mer åpent og du forstår alt. Folket mitt har ingen utdanning, de vil ha utdanning, men de får ingenting. Jeg ønsker utdanning for meg og min datter og for alle. Utdanning er løsningen for alle."

Her ser en hvilke makrobriller denne jenta har til å se og tolke sin virkelighet på, ut fra den historiske konteksten hun er vokst opp i. Hun gir her en *forståelighet* av hele sitt folks problem, som også har

vært hennes eget. Hun har sett at de som ikke har utdanning, og det sier hun at hun forstår, for da har du ingen fremtid og kunnskap, sier hun, og har en formening om at når du har kunnskap, så er sinnet ditt mer åpent, og du forstår alt. Shadiya mener utdanning er løsningen for alle for å få et godt liv. Vi hører at Shadiya har hatt beskyttelsesfaktorer i gode familieforhold, som hun selv sier har gitt henne styrke, og vi skal se at hun gir inntrykk av å ha en *forståelighet i selve flukten*, som nå gir henne *en mening med alt*, sett i lys av hennes nye erfaringer, og dører som er blitt åpnet for henne i Norge:

”Min mor og far ga meg styrke. Jeg likte å gå på skole da jeg var liten. Mange liker ikke å gå på skolen når de er små, men jeg likte å gå på skolen. Min far hjalp meg, alt jeg ønsket, ga han meg, han sa:” gå på skolen” og jeg gikk. Jeg vet far ville redde meg, og min mor ville, derfor forlot jeg landet. Hvis ikke du har utdanning har du ikke noe framtid, og ikke noe liv. Du har ingenting. Mor og far ga meg mye styrke, de tenkte på min fremtid. Jeg har et barn, derfor tenker jeg også på min far og mor, at de også får utdanning og framtid, håper jeg.”

Uttalelsene til Shadiya sier oss her veldig mye, og en ser at hun tillegger flukten en mening, som hun også relaterer til at foreldrene hennes bare ønsket det beste for henne. En ser her både håp, men også en bekymring for far og mor som er igjen i hjemlandet. Hennes eget liv er nå *håndterbart*, og vi ser at Antonovsky's teori om "sense of coherence" er betegnende for Shadiya sin situasjon. Når hun skulle prøve å se seg inn et år i fremtiden, svarer hun slik:

”Jeg kan begynne livet mitt nå. Det er greit for meg å se ett år fremover, for jeg har fått positivt og en god mulighet. En mulighet til å få et godt liv her i Norge. Ikke alle får denne sjansen. Jeg har et godt liv. Jeg trenger å gjøre alt selv nå for meg selv og for min baby.”

Shadiya har bodd så lenge i Norge at hun ikke hadde problemer med å se et år inn i fremtiden, men hun sier det er fordi hun har fått positivt, og en ny mulighet. Hun er realitetsorientert, og ser selv at hun er heldig, og vil agere selv, for å oppnå et godt liv for seg og barnet. Hun klarer likevel ikke å se for seg at alt plutselig er blitt bra, slik som vi skrev over om "recalling the future", hvor det nok blir urealistisk for dem at alt plutselig skulle være bra. Kontrasten til det vanskelige blir nok for stor her. Shadiya sier:

”Alt må tas steg for steg, jeg klarer ikke å se at jeg en dag har fullført alt nå, jeg må ta alt steg for steg.”

En ser her at hun vil ta steg for steg inn i det nye livet, noe som kan relateres til en mestringsstrategi som Bragason (2008), kalte for *en tilpasningsstrategi*, som i forhold til Compas modell (vedleggV), er *en engasjert sekundærkontroll mestrings*, (tilpassende), hvor hun har *en kognitiv rekonstruering* av

hele sin situasjon, som vi så hun beskrev over, sammen med *positiv tenkning, akseptering, og samtidig en distraksjon til det vanskelige*. Alt dette er også med på å gi henne de sammenhengene som er viktig i drivkraften fremover og inn i en ny fremtid. Shadiya sier videre:

"Før jeg kan se at jeg har fått alt, ser jeg mange vanskelige ting i mitt liv, derfor sier jeg at jeg har fått denne sjansen til å gjøre alt fordi før så jeg mange problemer i livet. Da jeg bodde i landet mitt tenkte jeg mye på hvordan kan jeg få en fremtid, hvordan kan jeg få en utdanning, hvordan kan jeg få et godt liv. Derfor reiste jeg hit. Jeg bor i dette landet, jeg og babyen min alene."

Her presenterer hun sin kognitive reise, hvor hun faktisk relaterer de vanskelige tingene i livet sitt, til at det er grunnen til at hun nå griper fatt i de nye mulighetene hun har fått, og at det vanskelige er en kilde til nye muligheter om den blir gitt en. En kan tydelig se en sammenheng mellom komponentene i "sense of coherence" her, hvor betydningen av *forståelighet, håndterbarhet og meningsfullhet av det som skjer kommer frem*. Shadiya sier:

"En dag blir drømmen min oppfylt. Når jeg får en god utdanning blir drømmen min oppfylt."

Her ser en målet og meningen med alt, og dette kan vi kanskje relatere til neste setning:

"Når du har sett vanskene, er det en god erfaring, og du forstår alt, og ingen forklarer deg for du har sett det selv."

Dette blir slik som jeg ser det igjen å koble fortiden opp mot fremtiden. Shadiya ser en god mening med vanskene, og sier her at dette har vært hennes læring i livet, som har gjort at hun nå kanskje *yter ekstra* for å gi seg selv og barnet den fremtiden som hun en gang bare kunne drømme om. Hun sier selv at dette på en måte har gjort at hun forstår alt, noe som jeg tolker slik at hun ser hva som er viktig i livet, og ser dermed viktigheten av å ta seg utdanning for å nå målet om det gode livet, som for henne er:

"Når jeg fullfører utdannelsen, når jeg oppfyller drømmen min, hvordan kan jeg hjelpe andre mennesker som har ingenting, som mangler utdanning, til å vokse opp, jeg manglet utdanning, og få seg en utdanning. Noen mennesker har ingenting og jeg vil like å hjelpe dem."

Her ser en også at hun er *fremtidsrettet*, og tenker en god tanke om å hjelpe dem som ikke har vært like heldig som henne selv, noe en ofte kan se kjennetegner mennesker som ikke har hatt et lett liv selv.

Jeg skrev tidligere om intervju-effekter, og at det hele veien må være en refleksjon om informantens svarer det de tror du er på jakt etter. Shadiya er 17 år, har allerede opplevd mye vondt, og hadde en refleksjon som viste denne modenheten, da hun som Antonovsky sier om *meningsfylde*, at den *vonde erfaringen kan brukes til noe som gir mening*, for å oppnå dette. Hun har allerede fått positivt, og hele intervjuet tydet på at utdanning var svaret hennes på det gode livet, og meningen med det. Kunne hun ha kommet med andre svar om en annen enn en fra universitetet hadde spurt henne om det samme? Hvis en ser på tolkningene hennes, forforståelsen og erfaringene hennes, som hun reflekterte så klokt rundt, og som hun sa at hun reflekterte på allerede mens hun bodde i hjemlandet, virker dette som hennes egne internaliserte tanker. Likevel kan denne settingen selvsagt forsterke effekten av fokuset på nettopp utdanning. En så også at *eksistensielle tema*, som Antonovsky i teoridelen hevdet var *viktig for forståelighet, håndterbarhet og mening*, var refleksjoner Shadiya hadde svar på. Dermed ser en i dette tilfellet tydelige sammenhenger mellom de tre komponentene.

Den neste vi skal møte er Fatima, som vi også møtte både i kapittel 2 og etikkdelen. **Fatima er 16 år, og fra Somalia**, og kan litt engelsk og litt norsk, etter å ha bodd i Norge i snart ett år. Vi fikk tildelt fellesrommet som personalet også brukte, og satt i enden av et langbord på skrå mot hverandre, slik at når hun kikket rett frem, kunne hun kikke på akvariet, noe jeg tenkte kunne være beroligende. Hun bærte hijab, og beholdt en stor boblejakke på under hele intervjuet. I begynnelsen virket hun litt sjenert, men hun kom "på gli" etter hvert. Vi har sett over at Fatima har en sterk historie å fortelle, hvor hun har opplevd å se voldtekt av mor, og selv var blitt truet av en mann som ville ha henne også, og gifte seg med henne. Som vi så endte historien med at far ble drept og hun selv måtte rømme. I etikkdelen kom det frem at mor betydde enormt mye for henne, og at hun pratet jevnt med henne, men det var vanskelig.

Likevel har hun valgt 5 på graderingen på humør, som er det høyeste, og 4 på det generelle. Dette kan en da tolke som at savnet og bekymringen for mor ikke er dominant i forhold til det at hun har fått positivt på asylsøknaden sin, eller at hun ikke ville vise til meg at hun ikke var takknemlig for å ha fått positivt? Hun greier i alle fall tidvis å fortrenge det vanskelige, og det at hun uoppfordret gav den sterke historien sin til meg, kan nok også tyde på at Fatima *har greid å akseptere sin situasjon*, og har slik som Shadiya *en engasjert tilpassende, sekundærkontroll mestring* etter kategorisering via Compas modell, som vi så krevde *kognitiv rekonstruering av situasjonen*, noe en tydelig har sett her, hvor hun reflekterer over hvordan reisen frem til nå har vært for henne. Hun har også *en positiv tenkning, akseptering av situasjonen, men samtidig en distraksjon til det vanskelige*. Når en ser på historien hennes, er det lett å forstå denne mestringsstrategien. Fatima sier om den rekonstruerte fremtiden i "recalling the future":

”Jeg tror det er fint etter ett år. Det er bra for meg, og jeg kan snakke godt norsk. Jeg kan jobbe, jeg kan gjøre alt om ett år, det er bra. Jeg bekymrer meg ikke. Jeg har allerede fått positivt. Så jeg har fått kommunen [REDACTED]. Jeg tenker i fremtiden vil min mor komme hit, og hvis jeg får jobb, kan jeg gå på universitetet. Jeg vil gå på universitetet, men først må jeg lære meg norsk bra. Når min mor steller håret mitt føler jeg meg bra. Hvis hun kommer hit, min mor, er fremtiden min topp. Det føler jeg.”

Fatima greier å forestille seg en god fremtid, men den ser ut til å betinge at mor kommer til henne, noe en i forhold til historien hennes kan forstå. Hele intervjuet med henne bar preg av bekymring for, og et håp om at mor kunne være der for henne. En ser betingelser i refleksjonene hennes, først må hun lære språket godt, så må hun ha jobb, og så kan hun gå på universitetet, men det kan likevel være vanskelig for henne å se for seg alt dette uten at mor kommer. Dermed er ikke alt bare lyst etter å ha fått positivt på asyløknaden. Fatima sier selv:

”Jeg er bekymret for min mor. Utdannelsen vil gjøre bekymringene mine mindre. Jeg vil bli sykepleier og få en god fremtid. Mitt land har mange problem, du kan se det på tv og på internett. Norge er bedre, fordi nå har jeg tryggheten. I Norge kriger de ikke, i mitt land kriger de.”

Her ser en at Fatima har en *forståelighet* av situasjonen. Hun tillegger det vonde, og flukten til problemene i landet sitt, og sier til meg at jeg kan se det på tv og internett. Nå er hun trygg, har fått positivt, og kan se inn i fremtiden. Hun har også en mestringsstrategi i det å se at selv bekymringen for mor blir mindre med en utdanning. Dette kan en tolke at blir en *håndterbarhet* for henne, til å leve uten mor. Fatima har en tanke om familien og moren i fremtiden:

”Kanskje etter fem år, kan jeg se dem igjen. Men min mor... jeg skulle gjerne sett mor. For hver gang jeg ringer, gråter hun. Når hun ringer gråter hun. Og jeg tenker på henne mye. For hvis du ikke har en mor, er det veldig vanskelig her. Når jeg er i landet mitt hjelper hun meg med alt. Min mor, hva kan jeg gjøre uten henne?”

Fatima har allerede tenkt over hvor lang tid det er realistisk for henne å leve uten familien. Det virker som hun er innforstått med opp til fem år inn i fremtiden uten andre familiemedlemmer, men ikke uten moren. Dette kan tolkes som at det ikke blir en fullstendig mening i livet hennes uten mor. Alle faktorene til Antonovsky ser ut til å ha en sammenheng her også, men med betingelse av at mor dukker opp. Det ser ut som det er *meningskomponenten* som er vanskeligst her, men hun ser ut til å ha utdannelsen som en ”hjelp” til å mestre å leve uten henne et stykke inn i fremtiden, og *håpet* hjelper henne å holde motet oppe, som Heggdal (2008), skriver bringer en videre i prosessen selv om det ser mørkt ut. Når en ser på den sterke historien som Fatima forteller i kapittel to, kan en relatere

den til Kohli (2007) fra teorien, om *de tynne historiene* ungdommene ofte fortalte for å få positivt på asylsøknaden sin. Dette kan være historier som de har hørt er lurt å fortelle for å få opphold, selv om ofte deres egen individuelle historie faktisk ofte viser seg å være enda verre enn den konstruerte, men som Kohli sier fra sin studie, så er dette ofte en beskyttelsesfaktor og en unngåelsesstrategi for å overleve sin egen smerte. Er det dette vi hører her? Når det gjelder Fatima sin historie, og også Sohail sin sterke historie, så fortalte begge jentene historiene uoppfordret til meg, enda fokuset var fremtiden i dette intervjuet, og da kan en spørre seg om ikke reliabiliteten i historiene deres er *de tykke historiene* i disse to tilfellene. I tillegg hadde begge jentene fått beskjed om at jeg ikke kunne påvirke situasjonen deres, selv om Fatima jo også allerede hadde fått positivt på asylsøknaden sin, mens Sohail fikk positivt en liten stund etter selve intervjuet med meg.

Den neste vi skal møte er **Tshave på 17 år fra Afghanistan**, som hadde bodd her over et år. Her benyttet vi også fellesrommet til personalet, og satt slik som med de andre informantene mine. Tshave var en åpen, positiv gutt, som lo og smilte hele veien. Han hadde fått positivt, selv om det hadde gått over ett år før han fikk svaret, og var den siste på mottaket en annen plass i landet som fikk svar. Dette gjorde at han ikke fikk begynt på videregående når han egentlig hadde kunnet, og dette hadde han styrt veldig med, og var grobunn for mye frustrasjon, noe som også blir tatt opp i neste kapittel. Det var nesten vanskelig å komme til orde i intervjuet, for han snakket veldig fort, og veldig mye. Norsken hans var imponerende, (engelsken også, som han nesten ikke kunne noe av da han kom til Norge). Han formidlet at han alltid hadde hatt mange norske venner, og kom fra et mottak [REDACTED] som han savnet veldig, og ville reise tilbake dit når han ble 18 år. Der hadde han også jobbet i en fritidsklubb. Intervjuet hans var så innholdsrikt at Tshave blir sitert underveis i hele neste kapittel også. Han var en usedvanlig intelligent gutt, som hadde en imponerende kunnskap om Norge, om skolesystemet, om livet og relasjoner. Han hadde allerede skaffet seg masse informasjon om skolesystemet i Norge, med "drop outs", følgene av å velge feil linje på videregående og lignende. Han var selv aktiv via telefoner og kontakter med å skaffe seg hjelp og informasjon av kommune, lærere, ordfører, og hjelpere i systemet. Det var også mye i systemet vårt han mente var for dårlig, og han viste til å ha god politisk innsikt, hvor han refererte til intervjuer og debatter i tv. Under all denne klokskapen var også en bekymret gutt, hvor han ble så emosjonell når han pratet om mor som hadde oppfostret barna uten en far, at han nesten begynte å gråte, og vi måtte stoppe opp litt, (historien kommer i neste kapittel). Dette intervjuet tok en god time, og da måtte vi bare avslutte på grunn av en informant som ventet på meg. Tshave scoret 4 på både det daglige og det generelle humøret:

"Det er en ting som forstyrrer meg ofte, det er å være langt borte fra familien min. Derfor må jeg glemme fortiden min, og bare være glad og hele tiden ligge på 4."

Her ser vi en bevisst fortregning av det vanskelige for å kunne klare å score 4. Tshave sier videre:

”Det er vanskelig å forklare hvordan det er å forlate familien. Det er jo ingen som vil forlate familien sin. Som du vet har vi problemer, så det er bedre at vi kommer til Norge, og nordmenn hjelper oss veldig mye med å leve og bosted og alt mulig. Du kan ikke takke nei for det. Så de har gjort mange ting for oss. Da jeg var [redacted] gikk jeg på ungdomsskolen med mange norske elever. Så jeg tenkte ikke på at vi kom fra forskjellige land. Vi var sammen veldig mange, og mange utlendinger sa til meg at jeg forandret meg veldig fort. Det forandret meg veldig fort, og at jeg ble veldig norsk. Jeg var med dem veldig lenge. Jeg har vært i Norge i [redacted], jeg tror jeg gikk på skolen i åtte eller ni måneder. Jeg kunne ikke noe særlig engelsk da jeg kom. Og du vil ikke tro det, jeg lærte veldig fort engelsk også på ungdomsskolen. Jeg har papir på kontoret på hvor lenge jeg gikk på hvilken skole som jeg kan vise deg. En måned, nesten to, gikk jeg på norskkurs. Vi hadde en lærer, han var ordfører for kommunen jeg bodde i. Han så på meg og sa, ”nei du er ikke hjelpeløs.” Han skrev alle papirene så jeg kunne gå på ungdomsskolen.”

Tshave har en forståelighet av hele sin situasjon, og en håndterbarhet som er helt utenom det vanlige for en gutt på hans alder. En grunn til dette kan være at han vokste opp med en fantastisk mor, som vi skal få kjennskap til senere, og hadde yngre søsken, slik at han ble ”mannen i huset”, og han har selv en formening om denne styrken:

”Målet mitt er at jeg har en så sterk mor som gir meg kraft. Vet du hva, hvis du tenker om utdanning, der finner du ikke svar om religion, om kultur og tradisjon. Så det er nok familien som er motivasjonen min, som gir meg kraft og styrke.”

Han mener kraften kommer fra moren, noe vi skal se senere også, og hos henne er verdiene i religion, kultur og tradisjon, som han ikke en gang får i utdannelsen sin som betyr usedvanlig mye for han. Antonovsky hevder at for å få en mening med alt må ikke det eksistensielle, eller den eksistensielle situasjonen mistes av syne. For Tshave ser det ut til at han har et helhetsbilde av sin egen situasjon som er beundringsverdig, og han har svar og en mening og et mål med det som skjer, slik at det er en sterk sammenheng i komponentene til Antonovsky her. I neste kapittel under håp, skal vi se at meningen med det som skjer er svært sammenhengende for Tshave. Her sier han hvor mye skolen betyr for ham:

”Så du vet når du bor ett år eller mer på et mottak, så tenker du mye, jeg var også slik. Mange forlater skolen etter to-tre måneder om de ikke får svar, men jeg tenkte ikke på det. For det svaret var ikke viktig for meg fra UDI, om jeg fikk positivt eller ikke, bare skolen var viktig for meg.”

Dette er også et usedvanlig funn, da utdannelsen betyr mer enn svaret fra UDI. Kan dette være fordi Tshave ikke har vært så bekymret for å få nei på asylsøknaden sin? Likevel var det å få rekke mest mulig skole overordnet viktig for han uansett svar. Hvis en skal prøve å kategorisere Tshave inn i Compas modell med mestringsstrategi, så kan det se ut til at han blir den første jeg velger å kategorisere på *engasjert mestring*, med *Primærkontrollmestring*, da han i det nærmeste nettverket *aktivt greier å uttrykke seg emosjonelt, med en emosjonsregulering tilpasset den enkelte situasjon*. Han har en *aktiv, oppsøkende problemløsningsmetode* som er helt unik etter alder, og etter å ha bodd her i så kort tid. Hvis en skal tenke kritisk rundt det å posisjonere seg slik som han gjorde, kan det være at jeg som en morsfigur forsterket den ansvarsfølelsen han hadde som *overhode i familien*, som ikke hadde en far, og at han skulle vise meg at han mestret denne oppgaven ut i fra hans kollektivistiske kultur hvor alle tar vare på hverandre.

Den neste vi skal treffe er **Hassan fra Afghanistan på 18 år**, som har bodd her i over et år, og har fått positivt. Han kan ganske bra norsk. Vi satt også her på fellesrommet til personalet, på samme måte som før beskrevet. Hassan virker rolig og trygg, og spiste masse twist mens vi pratet. Han virket litt blyg i begynnelsen, men ble mer og mer engasjert etter hvert. På humør satt han 5, og 4 på det generelle humøret. Han sier:

"Jeg har det bra her, ingenting er dårlig."

Her ser en kanskje en prososial tilnærming igjen, da han sier at ingenting er dårlig? Han sier også:

"De er veldig snille, de er som en mamma og pappa for meg her. Hvis de sier noe så gjør jeg det de sier, og hvis jeg ønsker noe så gjør de det hvis de kan. De er veldig snille med meg."

En ser at denne gutten gjør alt de voksne sier, men sier samtidig at de til gjengjeld gjør alt for han...hvis de kan. Dette er som vi så i rapporten "Avhengig og Selvstendig", hvor en så at de kollektivistiske verdiene i større grad enn oss verdsetter en innordning etter foreldre og voksne personer. Hele intervjuet med Hassan var preget av savn av familien og de to mindre søsknene sine, og hvor viktig alle vennene var for han. Han hadde mange venner, som han sa at han alltid var sammen med:

"Jeg spiller fotball og går på skolen, og går på tur. Noen ganger går vi på tur fra skolen, men vi går på tur fra mottaket alle sammen. Jeg har mange venner her, og så er jeg ikke hjemme, nesten hele tiden er jeg ute med venner. I helgene er jeg med venner i [REDACTED] Jeg har venner både her og i [REDACTED] De kommer fra samme land som meg, Bosnia og Norge. Jeg har blitt kjent med de på skolen. "...og han sier "Venner er det som gjør at jeg klarer alt", og han hevder også: "Tanken på søstrene mine og vennene mine gjør meg sterk!"

Hassan mestrer situasjonen sin ved aktiviteter og ved å være sammen med venner. Da slipper han å tenke så mye. Han sier:

”Jeg har to søstre, som er for små til å klare seg selv. Jeg vil finne de og hente de til Norge. De er i Afghanistan og du vet hvordan det er der. Det er farlig der. Jeg har ikke hatt kontakt med de på to år. Jeg savner de veldig mye. Jeg vil hente de hit, hvis jeg får sjansen. Det er viktig for meg, for de er små, de kan ikke gjøre noe. Jeg må gå på skolen først og bli ferdig med skolen, etterpå finne jobb. Kanskje om fire eller fem år kan jeg hente de.”

Hassan viser her en *forståelighet av situasjonen sin*, med problemene i Afghanistan, og meningsfullheten er å kunne hente søstrene sine. Dette har han allerede en langsiktig plan på, hvor progresjonen er skole, jobb, og så hente søstrene. Dette er *både håndterbart, og gir en mening*, slik at alle meningskomponentene i Antonovskys modell henger sammen. En kan også se at han har *en aktiv engasjert mestring (tilpassende)*, hvor han bruker *venner og aktiviteter som distraksjon til savnet*, og har en *akseptering av sin egen situasjon sammen med en positiv tanke for fremtiden*. Han har også en rekonstruering av situasjonen i landet hans, og sin egen situasjon i dette. Dermed ser en at Hassan kan kategoriseres inn i Compas modell som illustrerer mestringsstrategier.

5.1.1 Det å vite om en får bli, for en opplevelse av sammenheng

I en undersøkelse av levekår i norske asylmottak fremgår det at den vedvarende ventingen på svar på asylsøknaden utgjør en stor belastning, Lauritsen og Berg (1999). Det er heller ingen som kan gi dem et konkret svar på hvor lenge den enkelte må vente på svar, da dette er veldig individuelt, og ikke alltid samsvarer med lovverket, som vi så på rettighetene deres, hvor asyl skal fattes innen seks måneder etter at søknaden er registrert hos politiet. Det gis heller ingen informasjon underveis om hvor langt saken er kommet. Brekke (2004), sier at når det ikke er tidsrammer man kan forholde seg til, blir ventetiden lite håndterbar, og psykiske problemer ser ut til å tilta jo lenger ventetiden blir.

Jeg har lagt med som vedlegg en oversikt over oppholdstid for beboerne på mottaket i denne studien, som viser hvor lenge oppholdet har vart for 246 beboere der. I denne statistikken er både utflyttede og nåværende beboere med, (vedlegg IV).

Det er mange av ungdommene som viser stor usikkerhet og sårbarhet før de får vite om de får bli. En av dem er **Amir, som er en gutt fra Etiopia på 18 år**. Han kunne litt engelsk, og litt norsk, og hadde bodd her under et år. Han kunne til tider virke litt sjenert, men hadde et åpent og ærlig blikk. Vi ble sittende på fellesrommet med akvariet, og jeg passet på å sitte vendt på samme måte som med Fatima, da jeg merket det fungerte bra med akvariet rett frem. Amir satt bare 2 på humøret i dag, men 4 på det generelle humøret, og om dette sier han:

"Jeg er alltid en glad gutt. Jeg liker å gjøre andre mennesker glade. Jeg hadde mine grunner, jeg vet hvorfor jeg er slik i dag (2 på mood), jeg følte det ikke da jeg våknet opp i dag fra begynnelsen."

Her prøver han å unnskyldte at humøret ikke er topp i dag, og jeg hadde dette i minne underveis i intervjuet, da jeg merket han var litt tynget, uten at vi kom direkte inn på det konkrete som gjorde det. Amir sier:

"Jeg trenger bare svaret på om jeg kan bli her. Det ene er at jeg har fått positivt, jeg trenger bare den telefonen. Hvis jeg får den telefonen, da starter livet mitt. . Nå også gjør jeg alt, svaret er kanskje ikke for meg nå også, men jeg må vite. Er jeg her eller ikke, men siden jeg kom hit går jeg fremdeles på skolen, der var ingen dager jeg ikke gikk på skolen. Det har gått [redacted] og jeg går på skolen, så det er ikke noe å begynne, det er bare å fortsette."

Her ser en at Amir sitt liv er på vent, og Brekke (ibid.), sier at mange er ved ankomst positive og villige til å gjøre en innsats, men gradvis, etter som tiden går, kommer gjerne depresjonen, resignasjonen og passiviteten. Manglende mulighet til å ta kontroll over eget liv, og manglende mulighet til å planlegge for fremtiden, er nedbrytende for den psykiske helse. Amir har ventet i [redacted] for å få svar, og dette begynner å tyngre ham. Men han har drømmer for fremtiden sin, selv om Amir også slet med å se for seg at alt var blitt bra ett år frem. Han sier:

"Det føles bra. Jeg prøver å lære språket så fort jeg kan, og min eneste drøm er å gå på skole. Kanskje etter ett år fra nå, kan jeg gå på videregående skole, jeg vet ikke. Jeg vil fortsette å lære, og studere medisin. Det første som jeg tror hjalp meg dit, er Gud, jeg tror så mye på Gud. Han har hele min fremtid, jeg er bare en passasjer som sitter bak ham. Han er min sjåfør, min leder. Jeg tror på Gud, han svarer meg alle mine spørsmål. Jeg føler det, for jeg vet hva jeg har spurt ham og jeg vet hva jeg får. Jeg er kristen, ortodoks."

Det å lære seg språket, og få gå på skole er også fremtidsdrømmen for Amir. Videre er det *en sterk religiøs tro* som er et holdepunkt, helt overordnet for ham. Dette er funn fra teorien også, både fra Werner og Smith (1992) med Kunai undersøkelsen, hvor religion viste seg som en viktig beskyttelsesfaktor, og fra Antonovsky (1987), som hevder at sterk religiøs tilknytning fra barndom, gir trygghet og rotfeste gjennom livet, samt en egen evne til empati og medfølelse for andre, tross vanskeligheter. Bragason (2008), hadde også funn på religiøs mestring i sin masteroppgave. Amir var tolk for Suzana, og jeg merket noe av evnen empati og medfølelse fra ham i det intervjuet. Vi skal møte henne etter Amir her. Som vi så i teorien om mestring, så mener Harrison et al. (2001), at en må forstå verdiorienteringene til den enkelte, for å forstå de forskjellige mestringsstrategiene, og Amir tror at Gud vil hjelpe ham i alle ting. Dette vil nok gi Amir en *mening med alt, uansett hva som*

skjer. Slik som jeg tolker dette, vil det også gjøre at alt blir *håndterbart* for ham, siden han har lagt hele sin fremtid i Guds hender, og samtidig gir det ham en *forståelighet* i og med at han sier at Gud svarer alle spørsmål, men det betyr likevel ikke at han ikke har tunge stunder i selve uvissheten om han skal være her, eller en annen plass, som han sier selv. Når jeg spør om hva som må til for at han skal nå drømmene sine, og hvem som eventuelt kunne være der for han underveis, sier han:

"Jeg må passe mitt eget liv, jeg må gjøre det selv, det er ingen her. Jeg stoler bare på meg selv og Gud. Jeg prøver å være uavhengig så mye jeg kan. Jeg prøver å ikke være til bry for noen, å skape min egen vei. Dette er etter at jeg har levd her en stund at jeg tenker slik, jeg tenkte ikke slik før."

Amir har bare bodd her [REDACTED], men føler allerede at han må klare seg selv, noe han tillegger vår kultur og individualisme, som jeg kommer tilbake til i slutten av neste kapittel, der de kommer inn på hva som er vanskelig. Han sier at han må *skape sin egen vei*, men likevel sier han noe om en drivkraft som er utenfor seg selv og Gud:

"Tanken på fortiden og familien gjør at jeg greier alt. Jeg vet hvor mye de ønsker for meg, og jeg vet hva de drømmer for meg. Jeg vil ikke endre på det, selv om ikke de er her sammen med meg, jeg vil være den personen de ønsker at jeg skal være."

Her sier Amir at *fortiden har gjort at han nå greier alt*. I teorien om mestring skriver Heggdal (2008), at *smerte og lidelse kan omformes til en ressurs her og nå og i tiden fremover*, noe Amir og de andre formidler til oss. Saalebey (2006), hevder *fortiden kan være en kilde til nye utfordringer og muligheter*, noe ungdommene ser ut til å benytte seg aktivt av. Amir sier også at familien gjør at han greier alt, og her ser en *den skjulte oppdragelsen* som Hundeide (2003), skrev at omsorgspersonene fremdeles regulerer og påvirker ungdommens atferd. Han hevder at *den usynlige kontrakten* kan komme i konflikt med det nye systemet de møter. Her har Amir en historie å fortelle, som vi skal se på i slutten av neste kapittel, om de vanskelige tingene. Amir har også kunnskap om sine egne tålegrenser, som kanskje kan tyde på at han har også har en *ikke engasjert mestring* (passiv), etter kategorisering via Compas modell, som går ut på *fornektelse, unngåelse og ønsketenkning*, for Compas modell sier at det ikke bare er 'en mestringsstrategi som vil være effektiv, men forskjellige alt etter tidspunkt og sammenheng. Noen av informantene mine kan ha en foreløpig fornektelse av det aller verste de har vært med på, som massakre, tortur og voldtekter. Andre igjen har kanskje en bevissthet om det, men likevel en unngåelse og fortrenkning av hendelsene. Amir sier at han bare er passasjer, og at Gud styrer livet hans, så dermed kan en tolke dette som *en passiv mestringsstrategi*, med *en ønsketenkning om noe bedre*. Amir har også en *religiøs mestringsstrategi* som ikke passer

helt inn i Compas modell. Likevel kan det hende at Compas modell passer inn her, med *en ikke engasjert mestring*:

”Jeg ser meg ikke tilbake nå, så jeg må se fremover. Det er vanskelig for meg hvis jeg ser bakover, da klarer jeg meg ikke. Du vet, livet går veldig bra, livet fortsetter. Hvis alt er bra, og alt begynner å bli normalt, fortsetter jeg bare livet mitt, tross fortiden i hjemlandet mitt. Jeg vil ikke være en vanskelig person, jeg ønsker bare å leve et enkelt liv.”

Her ser en at Amir selv sier han ikke klarer å se tilbake, da klarer han seg ikke. Han har en type *fortrengning og unngåelse av det vonde* her, selv om den er en bevisst strategi, og *en ønsketenkning om å få leve et enkelt liv*. Jeg tenker at mye kan tyde på opplevelse av smerte, krenkelse og avmakt, som gjør at Amir kanskje har mistet tillit, og har vanskelig for å stole på andre enn seg selv og Gud, men her hjelper den religiøse mestringsstrategien ham.

Vi skal nå gå videre og hilse på **Suzana på 15 år fra Etiopia**, som jeg beskrev i metodedelen, hvor jeg nevnte at Suzana posisjonerte seg strategisk i forhold til sin kultur, Møller og Skytte (2004), og sa at ble det for fremmed for henne, så holder hun seg bare utenfor. Etter ønske fra henne selv ønsket hun Amir som tolk i intervjuet, noe som ble drøftet over, da dette ikke gav et like omfangsrikt intervju på grunn av en mellommann. Vi satt inne på fellesrommet til jentene, og ble litt forstyrret av de som gikk inn og ut av rommene der. Suzana kunne litt engelsk i tillegg til sitt eget språk. Hun hadde kun bodd her i noen få måneder. Jeg merket hun var veldig trygg på Amir, som hadde en nesten storebrors omsorg for henne. Noe av forklaringen får vi snart. På skalaen på humør setter hun kun 2, men jeg tenker at hun med det nydelige lille smilet ikke viser dette humøret. På det generelle satte hun 3. Jeg forstår likevel etter hvert at Suzana ikke har det lett. Hun sier:

”Noen dager er alt bare galt. Generelt 3. Jeg tenker alltid på fortiden så det er vanskelig å komme høyere enn 3.”

Her ser en at Suzana sliter med å tenke på fortiden, og når jeg spør henne hva som får henne glad og stolt, oversetter Amir:

”Hun sier at det er veldig vanskelig. Hun tror ikke hun vil klare seg selv nå. Hun forstår ikke så mye enda, og vet ikke helt om hun må klare seg selv. Hun sier at hun ikke klarer å føle seg glad og stolt, kanskje i fremtiden, men ikke nå. Når den tiden kommer, vil hun være sterk og klare seg selv, kan hun gjøre andre ting som... Når hun var med familien, og hadde alle rundt seg, var hun veldig glad. Hun liker å danse, det gjør henne glad.”

Her ser vi en jente som sliter, men som likevel har et håp for fremtiden, at den vil bringe henne bedre tider. Det kommer tydelig frem et savn av familie, og da jeg prøver å få henne til å forestille seg hva som var skjedd om alt var blitt bra i "recalling the future", svarer hun:

"Alle hennes drømmer har blitt virkelige, og hun er veldig lykkelig. Utdannelse er det viktigste. Med hennes utdanning vil hun gjøre gode ting basert på utdannelsen hennes. Hun vil bli forsker. Hun liker å forske på ting. Hun vil klare alt selv. Det føles bra. Hun vil nå målene sine på egenhånd. Hun vil forsøke selv i framtiden, og hun vet ikke noe om hjelpen, men når hun er der så vil hun vite hvem som kan hjelpe, det er litt tidlig enda. Alt skjer ved Guds kraft, og hvis det er folk rundt meg, selvfølgelig. Hun tror på Gud, og han kommer først, og etter det kommer folk. Hun går i en menighet i Kristiansand sammen med meg. Det hjelper meg å være sterk, sier hun. Styrken hjelper henne til å se framover."

Nå må en bare stole på at Amir ikke har lagt noe selv i det sagte her, at hun blir rett sitert. For Suzana er det også utdannelsen som er det viktigste inn i fremtiden. Hun sier hun ønsker å bli forsker, og hun gav meg et stort sjenert smil da hun sa det. Denne jenta er veldig ung, og en kan kanskje tydeligere se en *prosocial tilpasningsstrategi* her? Denne posisjoneringen kan også være fordi hun er i tvil om hva slags tilpasning som er forventet av henne, og da tenker jeg på Borge (2007) fra teorien, med *den kulturelle porten*, hvor det er forskjellige standarder for hva som er god tilpasning i de ulike kulturene. Suzana posisjonerte seg likevel autonomt i forhold til sine kulturelle verdier, da hun uttalte at ble det for fremmed for henne her, kom hun til å holde seg utenfor, så det kan jo være reelt at hun virkelig ønsket å bli forsker. En ser at Suzana sannsynligvis også har en religiøs mestringsstrategi, og gikk sammen med Amir i en menighet. Suzana uttaler at hun vil nå målene sine på egen hånd, og dermed være en aktiv aktør i sitt eget liv. Dette var veldig like funn med Amir, som hun var fortrolig med, og han er nok en signifikant annen for henne, med samme språk, og samme religion, og hun kan dermed være påvirket her. Religionen virker imidlertid likevel å gi dem styrke i hverdagen deres. Når jeg spør henne om ambisjonene og drømmene hennes, sier Amir:

"Hun vil bli integrert og utdannet. Hun vil bo her, og hun vil bo på en større plass. "

Det ser ut til at Suzana har konkrete drømmer og ønsker for fremtiden, selv om hun nylig er kommet til Norge, så det kan se ut som hun har *en viss forståelighet, håndterbarhet og meningsfullhet* i situasjonen sin, selv om det nok ikke er like sterke sammenhenger mellom komponentene som vi har sett med de andre informantene til nå. Vi har også for lite funn til å kategorisere henne via Compas modell, selv om en kan si at hun tydelig har *en religiøs mestringsstrategi*.

Til slutt i dette avsnittet skal vi treffe eieren av tittelen av denne studien, nemlig **Sohail på 17 år fra Etiopia**. Vi husker den sterke historien hennes fra kapittel 2, hvor hun ble gift da hun var 13 år, og

hun, mor og lillebror, måtte rømme fra en voldelig far. Sohail har bodd her i et år, og kan bra engelsk, og litt norsk. Hun hadde valgt å ta av seg hijaben, og gikk vestlig kledd. Kommoden hennes var full av parfyme, og gjenspeilet den friske ungdommen hun nå hadde en sjanse til å være. Sohail var veldig tilstedeværende, engasjert, og nesten euforisk lykkelig, selv om hun også viste en sårbarhet, og kom med den "tøffe" historien sin. Humøret satt Sohail på 5, både på i dag, og også på det generelle humøret. Hun sier:

"Jeg er alltid slik, de sier jeg alltid smiler (mood 5)"

"Jeg har så mye å tenke på i hodet mitt. Jeg kan gjøre så mange ting nå, gå på skole, gå kledd slik som dette, før tok jeg på hijab eller noe. Jeg sier ikke at det er fælt, men jeg vil ikke bære den. Det er ikke meg. Nå føles det som en ny start. Mange ting har skjedd i mitt liv, jeg har mange drømmer og jeg kan bli hva jeg vil, nå tenker jeg slik som det. Før tenkte jeg ikke slik så mye, jeg kunne bli det familien ville. Nå kan jeg bli det jeg vil, jeg kan jobbe, jeg kan bli advokat, hva som helst. Det er derfor jeg føler meg så bra. Jeg har ikke en gang ord, jeg er virkelig lykkelig. Selvsagt har jeg mye problemer, men ... i fortiden min hadde jeg mye problemer, jeg mistet til og med mange ting, men nå har jeg en drøm, jeg kan bli det jeg vil, og det gjør meg lykkelig. Jeg har ikke en gang ord, jeg er virkelig lykkelig."

Her ser en allerede at alle komponentene til Antonovskiy er på plass. Hun har stor forståelighet av det som skjer, en håndterbarhet som er unik i de valgene hun tar i å være et eget SELV, og velger i dette vekk mye av det hun har vokst opp med som ikke var henne selv. Nå kan hun bli det hun vil, til og med advokat, noe hun utdyper i neste kapittel. Før kunne hun bare bli det foreldrene ville. Dette gjør henne nesten euforisk lykkelig, noe hun sa flere ganger underveis i intervjuet. Det betyr likevel ikke at hun ikke vedgår at hun i fortiden har mistet mye. Dette er blant annet en sønn, som er kommet vekk fra henne, men hun sier til meg at en dag skal hun velutdannet komme tilbake, og kanskje tørre å stå opp mot faren, og prøve å finne sønnen sin tilbake. Her ser en sammenhenger og en mening med alt, samtidig som alle komponentene synes å ha en sterk sammenheng.

Når en skal prøve å få Sohail til å se den gode fremtid i "recalling the future", sier hun:

"Jeg går på skole, jeg har fått positivt, nå kan jeg gjøre alt jeg vil, alt. Når dette er i orden er jeg min egen sjef. Jeg går på videregående/høgskole, har mitt eget lille hjem, jeg bryr meg ikke om hvor stort. Kanskje jeg begynner å jobbe en plass, jeg har mange venner på norsk, og andre mennesker. Den viktigste tingen er utdanning. De andre tingene kommer etterpå. Jeg trenger dem ikke nå. Det første er utdanning. Jeg kan bli hva jeg enn vil. Nå tenker jeg hvis jeg går på skole hver dag og studerer hardt, da kan jeg bli hva jeg enn vil. Hva som helst. Og det er advokat."

Her ser vi at også Sohail setter utdannelsen først, som det viktigste, og de andre tingene fikk komme etter hvert. Hun vet at dette betinger at hun må jobbe hardt, men hun vet også at hun faktisk har muligheten til det, selv om hun sier det er to ting som kan ødelegge for henne:

”Det er to ting, hvis jeg ikke fikk gå på skole, nå er jeg snart atten, og da er jeg bekymret for at jeg ikke får gå på skole hver dag før jeg får positivt fra UDI, for jeg vil gå på skole hver dag. Det andre er hvis jeg ikke får positivt, det vil stoppe meg.”

Her ser en at Sohail ikke bare er euforisk lykkelig. Hun er også realitetsorientert om sin egen situasjon, og sier at hun *ikke kan være sjef i eget liv før hun får positivt*. Hun vet at hun ikke får gå på videregående om hun ikke får positivt, og at drømmene hennes dermed kan bli knust: MEN, når jeg kom tilbake litt senere på intervju, og skulle inn i jentebygget, antydte miljøterapeuten at Sohail hadde fått en god nyhet siden sist, selv om han sa jeg måtte spørre henne selv hva det var, om hun var i bygget nå. Jeg møtte Sohail, og hun kastet seg rundt halsen min, tårene sto i øynene, og hun sa at hun hadde fått positivt. Det var et sterkt øyeblikk. Hun sier dette om drømmen sin:

”Vær god, jeg vil være god, da kan jeg ha gode ting. Jeg har tro på det, jeg er muslim. Om du er kristen eller muslim, eller har en annen religion, tror du at hvis du er god, tenker gode ting, får du gode ting, får et godt liv. Det er drømmen min.”

Hvis jeg etter dette møtet skal kategorisere Sohail etter Compas modell for mestringsstrategier, må nok dette også bli *en engasjert mestring*, med *en sekundær (tilpassende) mestring*, med *en kognitiv rekonstruering av situasjonen og livet sitt, sammen med en positiv tenkning, akseptering av situasjonen*, som med Sohail var blant annet sønnen som var igjen i hjemlandet. *Distrasjonen fra vonde tanker* var nok også for henne mest skolen, selv om Sohail synes å være en kreativ person, noe jeg tar opp i neste kapittel. Det kreative kan som Borge (2010), hevdet i teoridelen, opprettholde et godt selvbilde, gjøre til at en ikke mister håpet, gjøre at en greier seg, der andre hadde dukket under.

5.1.2 Man må ha positivt for å få friheten og tryggheten til å planlegge fremtiden

I dette avsnittet skal vi møte **Ahmed på 16 år fra Afghanistan**, som har bodd her i over et år. Han kan engelsk og ganske bra norsk i tillegg til sitt eget morsmål. Vi møtte Ahmed i etikk kapitlet, hvor jeg skrev om opplevelsen av dette møtet, da jeg fikk rede på at han hadde fått negativt på asylsøknaden sin. Her ble også fellesrommet til personalet brukt, og vi satt slik som i de andre intervjuene. Han hadde et direkte, fast og rolig blikk, og virket veldig trygg i seg selv. Jeg skrev i etikken om hvordan jeg måtte gjøre om intervjuet etter at jeg fikk rede på at han hadde fått negativt, da dette var en gutt som var fratatt fremtidsdrømmene sine, selv om han sa at han anket, og det fremdeles er håp om det

kommer frem nye ting i asylsøknaden hans. Ahmed scoret likevel 3 på humør, selv om han sa det generelle var på 2. Om dette sier han:

"Jeg har vært syk og hatt feber i noen dager, men idag er jeg bedre. Humøret mitt i dag må være 3. Generelt er det 2 for jeg tenker mye på fortiden min og familien."

Her ser en at han har det vanskelig når han tenker på familien sin, som betyr mye for han:

"Egentlig når jeg snakker med min mor i telefonen, og med min far noen ganger, da er jeg stolt og glad. En gang for to uker siden, jeg snakket med dem, da sa de til meg at jeg ikke måtte være trist, men glad og passe på meg selv. Når de snakker sånn til meg, da får jeg det bedre. Kanskje for to dager eller tre dager, men så går det litt ned igjen. Når jeg snakker med dem så gir de meg styrke."

Det kan virke som foreldrene via telefon holder motet til Ahmed oppe, slik at det blir håndterbart. Som vi så i etikken er avslaget gått ut over motet og interessen for skolen, selv om han sier at den bare er gått fra 100% til kanskje 70%. Det betyr at mot, styrke og håp er der fremdeles, og jeg spør han om hva som driver han fremover nå, så sier han:

"Tålmodigheten min kan kanskje hjelpe meg til å klare meg. Jeg hadde tenkt til å bli bilmekaniker for jeg er veldig interessert i biler. Ja, hvis jeg får jobb som bilmekaniker og får god råd og inviterer familien min til Norge. Jeg vil heller ha dem hit enn å reise ned der, for det er veldig vanskelig å reise til Afghanistan, for jeg har masse problemer der, også min familie, så jeg kan ikke reise. Det ville være bedre hvis de kommer hit. Jeg ser ingen fremtid i Afghanistan. Hvis jeg ikke får positivt kan jeg ikke gjøre noenting, alt stopper opp. Jeg har anket, jeg vet ikke når jeg får svar. Ja, jeg må ha utdanning for å komme videre i livet."

Vi ser at livet på en måte er på vent. Han sier at han har en tålmodighet, som han ser er en styrke i denne vanskelige tiden. Man kan ikke planlegge livet sitt uten den tryggheten som friheten gir, og den kommer ikke før et positivt svar kommer. En ser at Ahmed er realitetsorientert og har en forståelighet rundt sin egen situasjon, og at han ikke greier å se en fremtid i Afghanistan med de problemene han og familien har der. Samtidig vet han at alt stopper opp nå, han kan ikke gå på videregående uten positivt, og han sier at han må ha utdanning for å komme videre. *Situasjonen er kaotisk og uoversiktlig*, slik at det blir vanskelig for ham å få komponentene til Antonovsky til å gi en meningssammenheng her, uten at han får positivt, men som Antonovsky (1987), sier i teoridelen, vil en person som sier at ting virker uforståelig der og da, likevel ha stor evne til å finne en mening med situasjonen, og lete etter ressurser til å håndtere det uforståelige. Antonovsky sier det alltid vil være en mulighet som kan utnyttes. En person med en sterk opplevelse av sammenheng i livet vil ha større

mestringsevne enn andre, da det ikke bare handler om å se problemene, men også utfordringene og mulighetene i det vanskelige, og Antonovsky sier at det handler om en grunnleggende tillit til at det vil gå bra, i motsetning til dem med svak sammenheng i livet, som lettere blir forvirret og gir opp i utgangspunktet. Han sier også at opplevelsen av sammenheng er dynamisk, og kan påvirkes av bestemte livserfaringer, belastninger og ressurser hos den enkelte, noe en ser skjer med Ahmed. Han gir ikke opp, og er også aktiv i karate, og fikk ■■■■■ belte, noe jeg hadde hørt fra miljøterapeuten, og nevnte for han. Da ble han veldig engasjert og stolt over at jeg hadde hørt om det. Dette skal vi høre om i neste kapittel om betydningen av aktiviteter, som også kan være en viktig faktor i en overlevelsesstrategi.

Når det gjelder Ahmed sin mestringsstrategi, kan en nok her også se *en engasjert mestring*, med *kognitiv rekonstruering av det som skjer med han*. Han reflekterer over at det er problemer i Afghanistan, som ikke han vil tilbake til, men han har også *en positiv tenkning og distraksjon av det som skjer*. Ahmed har nok også *karate som en distraksjon til det vanskelige*. Det eneste er selve *aksepteringen av det negative svaret, det har han ikke akseptert ennå*, det er på vent. Jeg synes likevel *ikke* det blir riktig å kategorisere ham på en ikke engasjert mestring, hvor det er fornektelse, unngåelse og ønsketenkning, selv om han foreløpig har *en ønsketenkning av å få positivt*. Likevel er Ahmed så realitetsorientert, at det for meg ikke blir riktig med en total fornektelse og unngåelse her, fra Compas modell.

Videre i dette avsnittet har jeg valgt å ha med de to søstrene som jeg skrev om i etikken, med den skepsisen disse to hadde i seg, og hvordan dette formet selve intervjuet. Jeg spurte heller ikke med vilje, om de hadde fått positivt, da de begge virket veldig utrygge, og kan ha vært i skjul overfor bakmenn, menneskesmuglere eller andre. De hadde vært på dette mottaket veldig lenge og pratet nesten like godt norsk som oss. Først skal vi hilse på **Maria på 16 år fra Tsjetsjenia**. Vi satt på fellesrommet til jentene, og ble også her litt forstyrret av dem som gikk inn og ut av rommene sine. Begge jentene stoppet å prate hver gang det kom noen. Maria var den mest tilbakeholdne av søstrene, og hun tok lang tid for å tenke over, og formulere hver setning, noe jeg skrev om i etikken. På humør satt Maria og Milana akkurat likt på humør, fra 3 til 4 på humøret i dag, og 4 på det generelle, noe de forklarte med en stressende og lang dag på skolen, hvor de hadde hatt prøve. Begge søstrene var vestlig kledd. Hele tiden var Maria "på vakt", noe som selvsagt påvirket intervjuet, men jeg tok som skrevet over god tid, var selv på vakt, og prøvde å gi dem akkurat den tiden de trengte. De skulle ikke føle at de måtte prate fortere. Jeg gav dem tid, og viste at jeg lyttet. Maria sier at dette gjør henne glad og stolt:

"Det er å gå på skolen og få gode karakterer, venner, trygghet. Det er det som gjør meg glad og stolt."

Vi ser her at det er kombinasjonen av trygghet, og venner og skole, som gjør henne glad, og er nok også det som gjør hele situasjonen *håndterbar* for henne. Miljøterapeuten sa at Maria og Milana var veldig pliktoppfyllende, flinke, og jobbet masse med skolen, noe som kan være en mestringsstrategi, i det å fortrenge de vanskelige tankene. Da jeg prøver å få henne til å se et år fremover, og så se tilbake på hva som da hadde skjedd av alt det fine og gode som hun hadde drømmer om, svarer hun:

”Jeg har vært ulykkelig i lang tid, så det er vanskelig å svare på. Alt jeg har ønsket meg tror jeg ikke har skjedd om ett år. Jeg har vært en lykkelig person da, jeg har det trygt, som har alt bra, alt positivt ting har skjedd. Det var blant annet... egentlig alt som er positivt, utdanning og familie selvfølgelig, familien er på førsteplass. Og ikke minst utdanning. Nettverk og trygghet. På en måte var det et veldig vanskelig og lett spørsmål. Ja samtidig det er jo og et veldig vanskelig spørsmål på en måte. Et barn som har vokst opp uten motstand, vil kanskje ikke være sterk på samme måte som meg. Jeg har ikke opplevd det som det barnet har opplevd, og det barnet har ikke opplevd det som jeg har opplevd. Så det er helt forskjellige...”

Her sier Maria allerede mye klokt, men en merker sårbarheten, og jeg måtte trå varsomt. Det ble viktig å vise masse empati underveis, noe som ble veldig naturlig i denne settingen. Vi skal ikke spekulere i hva denne jenta har opplevd, men det er nok veldig alvorlig. Hun formidler at dette vanskelige gjør at det er vanskelig å forestille seg at alt nå er bra. Jeg tolker det som hun prøver å si at det vanskelige har gjort henne sterk, men ikke på samme måte som andre som har hatt et annet liv, og vi kan se *en forståelighet* hos henne, over hele sin egen situasjon. Hun snakker også om det som er spesielt vanskelig, som vi skal se på i neste kapittel. Når jeg spør henne hva som motiverer henne til å jobbe slik som hun gjør med skolen, sier hun:

”Den styrken henter jeg fra at jeg har et mål kanskje i framtiden, og jeg vil nå det målet i framtiden. Jeg prøver og jeg jobber med å nå det målet. Blant annet for å få et godt liv, ikke bare for meg, men for andre også. Andre i samme situasjon. Målet mitt er i Norge. Det betyr mye for meg å få norske venner. Hvem hjalp meg? Det er familien min, hvis vi tenker sånn i framtiden. Men de er ikke her, så jeg ønsker de kan komme hit, men det er ikke mulig. Og så ikke minst venner som jeg kan stole på og er trygg på.”

Her ser en at Maria også har *en mening og et mål med alt*, som innebærer et godt liv i fremtiden, for seg selv og andre som hun ønsker å hjelpe. Dette er funn vi ser på flere av de enslige mindreårige. Hun er likevel så realitetsorientert at hun vet det ikke er mulig for familien å komme hit, i alle fall ikke ennå. Nå er alle meningskomponentene til Antonovskys på plass, og det ser ut til at disse også er sammenhengende for Maria.

Hvis jeg skal prøve å kategorisere Maria inn i Compas modell for mestring, kan en kategorisere henne på *en engasjert mestring*, med *sekundærkontroll*, altså *en tilpassende mestring*, hvor vi har sett en *rekonstruering av situasjonen hennes*, med *akseptering av situasjonen*, og *en positiv tenkning*, selv om en samtidig hele veien får høre fra henne selv hvor mye tryggheten betyr, for at hun skal fungere. *Distraksjonen* hennes for å få fokuset vekk fra vanskelige tanker høres ut til å være mest skolen, og så venner.

Videre skal vi nå møte søsteren **Milana på 18 år**, og hun begynte helt likt med søsteren på graderingen på humør, som de også begrunnet helt likt. Milana pratet litt lettere, og var mer ordrik enn søsteren, selv om hun også var veldig forsiktig. Vi traff Milana i etikk kapitlet, hvor hun pratet om å savne kos og oppmerksomhet i hverdagen, og noen å komme hjem til etter skoletid. Hun sier om skolen:

”Det er jo litt vanskelig på skolen, det er mange prøver, vi må jo jobbe hele tiden. Hvis du ikke krever så mye av deg selv, blir det ikke så mye til slutt, du må ha de kravene til deg selv.”

Milana har strenge krav til seg selv, og hun sier videre:

”Jeg blir stolt når jeg får god karakter på skolen, eller når jeg jobber godt med fagene og får til å forstå det. Det som gjør meg mest glad er at det er fred og trygt, og at du har gode mennesker rundt deg.”

Her ser en at også Milana fokuserer på tryggheten, som en viktig kilde i bunnen for å kunne planlegge fremtiden sin. Begge søstre fokuserer nettopp på trygghet og det å kunne stole på noen som viktige faktorer for å kunne få et godt liv, noe jeg på grunn av alt det sagte til disse søstre, tolker som at de har erfart mye utrygghet og svik, kanskje fra noen de i utgangspunktet skulle kunne stolt på. Da føles sviket enda større. Dette blir jo også tolkninger, men er ofte en realitet de enslige mindreårige erfarer. Milana sier:

”Noen mennesker er liksom kalde, tror jeg. Alle mennesker er forskjellige fra land til land liksom, alle har gode og dårlige mennesker. Det skjønner jeg. Jeg bodde her og der i hjemlandet, halvparten er sånn og halvparten er sånn. Det er ikke så mye bedre.”

Her ser en erfaringen på gode og dårlige mennesker, og når hun sier slik, og sier *”det skjønner jeg”*, så blir det kanskje en måte å si at *”jeg vet at ikke alle er slik som de menneskene som sviket meg, men de finnes overalt.”* Dette er erfaringene hennes, og gjennomspeiler hennes atferd overfor andre mennesker.

Når jeg prøver å få Milana til å se for seg at alt var blitt bra i *”recalling the future”*, svarer hun:

”Det høres veldig fint ut, selv om jeg ikke tror helt på det du sier. Selvfølgelig har jeg drømmer, men det er ikke sikkert om de blir oppfylt liksom. Hvis det hadde skjedd, så tror jeg at jeg hadde utdanning. Jeg tenker på helse og medisin, det er vanskelig å bli lege da, sykepleier, helsesøster. Hvis jeg går medisin, hvis jeg får gode karakterer for å studere lege da, så etter at jeg har blitt helsesøster skal jeg gå videre, studere videre. Det vet jeg ikke helt enda, jeg har ikke helt tenkt på det om det blir i Norge eller hjemlandet mitt. Jeg har lyst til å studere her og bli ferdig, og så skal jeg tenke på det etterpå. Det er ikke noen som kan hjelpe meg, det tror jeg er bare meg som kan gjøre det. Greie det, og utdanne meg. Hvis man vil så får man det til, det er bare ønsket som gjør det. Hvis man ønsker det veldig.”

Her sier Milana det meste. Hun har samme problem som søsteren med å forestille seg det gode livet i fremtiden, men hun har likevel mange reflekterte tanker om hva hun konkret ønsker. Hun er rasjonell og realitetsorientert, da hun er klar over graderingene i vanskelige studier, og vet at det betinger gode karakterer å bli lege, men hun vil tydelig gå den veien, og se hvor mye hun kan klare. Hun tar også et steg av gangen, da hun ikke er sikker ennå på hvor hun vil praktisere med utdannelsen sin, i hjemlandet eller i Norge. Det å få oppfylt drømmene sine er det kun henne selv som kan, sier hun. *”Viljen, og om en bare ønsker seg det veldig, så klarer en det,”* sier hun. Milana har her *en tydelig forståelighet av sin situasjon*, som hun håndterer veldig bra. *Meningen med alt* har hun også på plass:

”Jeg krever av meg selv å bli ferdig med skolen og gå videre og få utdanning. Det har jeg mest lyst til. Bo her i Norge og få et godt liv selvfølgelig, ingen vil ha det vondt. Det som driver meg framover er å ha det bra. Ja, men selv om du har det vondt i dag, så om man har det bra eller vondt, man liksom må ha viljen til å gå videre da, hvis man har drømmer, hvis man vil det så får man det til.”

Her ser *en meningen med alt*, og at drivkraften hennes er drømmene, sammen med et godt liv, og viljen, som hun er streng mot seg selv og krever er på plass. En ser også her at det blir som Borge (2007) skriver, at vendepunkt og miljøskifte åpner for nye muligheter. Motivasjonen hennes til å beholde viljen var et konkret yrke, som hun hadde et veldig realistisk forhold til, og dermed er hun bevisst at det ikke nytter å bare tenke vonde tanker. Antonovskys modell er på plass her, og sammenhengen og meningen mellom komponentene ser ut til å være sterke, da hun har rasjonelle refleksjoner rundt hele sin situasjon.

Hvis vi skal prøve å se på Milana sine mestringsstrategier, og se om Compas modell kan hjelpe med en kategorisering her, måtte det være at hun har *en engasjert mestring, som er sekundær, det vil si tilpassende til situasjonen hennes*. Det er *en tydelig rekonstruering av situasjonen hennes*, sammen

med *akseptering av situasjonen*, selv om hun synes mye er vanskelig, noe vi skal se i neste kapittel. *Distraksjonen* til Milana er tydelig skolen og leksene. Vi skal også se at hun skulle ønske det var mer aktiviteter i tillegg til leksene, for å få de vanskelige tankene over på noe annet, i neste kapittel.

Vi har nå møtt alle de ti informantene, og siden det er slik som Antonovsky (1987) sier, at mennesker med en opplevelse av sammenheng i livet, "sense of coherence", vil ha større mestringsevne, og dermed større mulighet for resiliens, skal vi se på dette i neste kapittel.

6 Mestring og resiliens

6.1 Hvordan formidler ungdommene håpet?

Vi skal i dette kapitlet se på de faktorene som Heggdal (2008), mener fremmer mestring i vanskelige livssituasjoner, og sykdom, som er hennes hovedfokus. Vi vet at de enslige mindreårige ofte har flere symptomer på posttraumatisk stress og depresjoner, og at alle de enslige mindreårige har opplevd traumatiske hendelser i forskjellig grad, og derfor er hennes bidrag viktig for denne studien. Vi så i teoridelen at hun hadde *håp, mot og vilje, kunnskap om egne tålegrenser, gode sosiale relasjoner og trivsel og humor* som faktorer på hva som fremmer mestring. Hun bruker dette i tillegg til Antonovskys salutogene metoder for å se på mestringsstrategier. *Håpet* hevder hun handler om å finne frem til en sannhet og mening med sitt eget liv, og om å gjenvinne kontroll og ta ansvar. Når vi ser på alle historiene til de enslige mindreårige, kan en se at dette kommer tydelig frem når en setter sitatene deres inn i Antonovskys teori om en opplevelse av sammenheng i livet. Alle ti informantene var aktive aktører i sitt eget liv, og var opptatt av å gjenvinne kontroll, og ta ansvar. Dette avhenger selvfølgelig av et positivt svar fra UDI, ellers vil de føle at de mister kontroll, og blir fratatt mye av muligheten til ansvar for planlegging av eget liv.

Vi har allerede sett at alle informantene mine har mestringsstrategier gjennom kategorisering fra Compas modell. Hele 7 av informantene ble kategorisert under *engasjert mestring*, (Shadiya, Fatima, Hassan, Sohail, Ahmed som hadde fått negativt, Maria og Milana), med *sekundærkontroll mestring* (tilpassende), hvor en finner kognitiv rekonstruering av situasjonen deres, positiv tenkning, akseptering og distraksjon av det vanskelige. Kun Tshave valgte jeg å kategorisere på *engasjert mestring*, med *en aktiv primærkontroll mestring*, hvor en ser aktiv problemløsning, det å uttrykke seg emosjonelt, sammen med emosjonsregulering. Amir, var den eneste jeg kategoriserte på *passiv, ikke engasjert mestring*, med fornektelse, unngåelse og ønsketenkning, selv om Amir ikke hadde en total fornektelse av situasjonen sin, var det en foreløpig fortrenkning. Han hadde derimot en tydelig *religiøs mestringsstrategi* i tillegg, som nok hjalp ham å holde motet oppe, og gav ham motivasjon til å gå videre i livet sitt, uansett hvor mørkt det så ut akkurat nå. Til slutt har vi Suzana, som jeg hadde for lite funn på til å få henne kategorisert via Compas modell, men hun hadde også *en religiøs mestringsstrategi*, og gikk i samme menighet som Amir. Funnene her sier at jeg ikke fant det samme som Bragason (2008), der hun fant at jenter oftere tok i bruk primærkontrollmestring, da jeg kun har en gutt kategorisert her, (Tshave), og ingen jenter. Hun fant også at guttene oftere hadde unngåelsesmestring, og selv om det var en unngåelse i å ikke tenke på det vanskelige med dem alle, var det kun en gutt (Amir), av de fire guttene jeg har med, som jeg valgte å kategorisere på passiv ikke engasjert mestring, på grunn av passiviteten og fortrenkningen en fant her. Utvalget til Bragason

hadde vært bosatt fra ett til åtte år, noe som kan påvirke forskjellene, og alle ti informantene hennes var jenter, noe som også skiller hennes og min studie. Compas (1987), sier også at det kan være forskjellige mestringsstrategier som tas i bruk på forskjellige tidspunkt, og i forskjellige sammenhenger. Dermed kan dette også være en forklaring på forskjellige funn i studiene våre.

For å se nærmere på faktorer i mestringen til de enslige mindreårige skal vi da se på punktene til Heggdal (2008) her, i tillegg til andre forfattere som ble nevnt i teorien om resiliens og mestring.

Ut fra det vi allerede vet om historiene til informantene her, har nok alle utviklet resiliens i større eller mindre grad. Rutter (2000), definerte som vi så i teorien, resiliens slik:

”Resiliens er prosesser som gjør at utviklingen når et tilfredsstillende resultat, til tross for at barn har hatt erfaringer med situasjoner som innebærer en relativt stor risiko for å utvikle problemer eller avvik.”

Dette kan en, etter det kjennskapet vi til nå har fått, konkludere med stemmer med alle de ti informantene, om enn i forskjellig grad.

Werner og Smith (1992) fra Kunai undersøkelsen, fant i den 40 år lange oppfølgingsundersøkelsen sin tre faktorer som skilte de resiliente barna fra de andre risikobarna. Dette var en normal intelligens, hvor de var sjarmerende, aktive, robuste og blide. De tiltrakk seg positiv oppmerksomhet fra nettverket, knyttet følelsesmessige bånd til andre, og dermed tilgang til et ytre støtteapparat. Mine funn med de ti informantene tilsier noe av det samme. De har alle klart å komme hit alene uten foreldre, noe som i seg selv sier at de er sterke og robuste, og vi har blitt kjent med dem gjennom denne studien som sjarmerende og lette å bli glade i alle ti, selv om funnene på om de var blide og aktive var forskjellig, noe som kan ha med handlingsrommet de blir gitt på dette, som blant annet blir tatt opp i avsnittet om aktiviteter. I Kunai undersøkelsen fant de også at gener er av betydning, men at det også er miljøbettinget. Hvordan de enslige mindreårige vil greie seg videre handler i stor grad om de mulighetene vi gir dem, som Borge (2010), skrev om, at resiliens er samspill mellom personen og omgivelsene, der hun bruker begrepet ”løvetanneng” for å betegne dette, fremfor bare et ”løvetannbarn”. Vi har i denne studien sett at ungdommene griper begjærlig de mulighetene de til nå er blitt gitt gjennom for eksempel skolesystemet. Werner og Smith (1992) fant også at religiøs tro var en viktig beskyttelsesfaktor for å overvinne risiko og vanskeligheter. Dette stemte for i alle fall to av informantene, nemlig Amir og Suzana.

Det første vi skal se på er *håpet*, som Heggdal (ibid.), hevder er en mestringsstrategi som går på tvers av faser, at det handler om å ta sjansen, prøve ut nye muligheter, og at det ofte handler om å overvinne seg selv. Hun sier også at i kaos og uvisshet kan mestringsressurser styrkes dersom en blir møtt med kunnskap, forståelse, og håp, som vi også så hos Antonovsky. Det handler om å være i

bevegelse, med en frem og tilbakebevegelse, der smerte og lidelse omformes til en ressurs her og nå og i tiden fremover. Med de enslige mindreårige vil det nok være mye frem og tilbake, nettopp på grunn av fortiden, men som vi har sett er det allerede mange funn på at de omformer smerten til nye muligheter inn i fremtiden, og ser selv at fortiden har gjort dem sterke.

Hva formidler så ungdommene om håpet? Vi skal først høre på **Shadiya**:

"En god mor, hvis hun drømmer det, vil barnet få det slik. Hvis jeg går den gode veien, vil datteren min også gjøre det og fullføre utdanning på universitetet. Det er det jeg ønsker for datteren min. Jeg prøver og jeg håper hun blir slik som meg."

"En dag blir drømmen min oppfylt. Når jeg får en god utdanning blir drømmen min oppfylt."

"Hodet mitt sier, du har en god sjans, en god fremtid og en fin dag, og hvordan kan du oppfylle drømmen din. Jeg håper på en økonomisk utdanning. Det er vanskelig men jeg liker det."

Videre hører vi på **Fatima**, som savnet mor veldig, men hadde likevel et håp: "Hvis hun kommer hit, min mor, er fremtiden min topp. Det føler jeg." Vi hørte også **Amir** som var tolk for Suzana, som hadde et inderlig håp: "Jeg trenger bare svaret på om jeg kan bli her. Det ene er at jeg har fått positivt, jeg trenger bare den telefonen. Hvis jeg får den telefonen, da starter livet mitt." **Suzana** som har et håp for fremtiden: "Hun vil bli integrert og utdannet. Hun vil bo her, og hun vil bo på en større plass." Selv **Ahmed** som hadde fått negativt har ikke mistet håpet: "Ja, jeg prøver å se en løsning på det og kanskje det kan gå bra likevel." Søstrene hadde også et håp, og **Maria** sa om utdanning: "Jeg prøver og jeg jobber med å nå det målet. Blant annet for å få et godt liv, ikke bare for meg, men for andre også. Andre i samme situasjon." Og **Milana** sa: "Hvis man vil får man det til, det er bare ønsket som gjør det. Hvis man ønsker det veldig."

Alle informantene har et indre håp, som de også greier å gi uttrykk for. Alle håpene har med en bedre fremtid å gjøre, for seg selv og andre. Heggdal (2008), sier at håpet fungerer som lys og kraft til å bevege seg videre gjennom mørket av tap, sorg og sinne, og i retning av nye muligheter for livsutfoldelse. Jeg tar med tre historier som viser dette. Først ut er **Hassan** som ønsket å bli brannmann. Nå skal vi se hvorfor:

"Da jeg kom til Norge, og så var jeg her, jeg fikk positivt og da ble jeg veldig glad. Jeg gleder meg til jeg kan være her, leve her i Norge. Kanskje jeg kan finne jobb og tjene penger. Jeg har lyst å kjøre brannbil. Jeg har så lyst til det. Fordi jeg var i Hellas lagde vi et hus av papir, plastikk og tre. Vi hadde ikke noe hus der, det var kaldt og jeg var der i ni måneder, og så vi var der, vi lagde den ny og det ble brann der. Det var ikke noen som kom med brannbil, de

kom for sent. Vi mistet alt. Vi sov ute nesten ti eller femten dager, det var regn på natta. Vi sov på dagen og var våken på natta. Da tenkte jeg at jeg må bli brannmann. Det ønsker jeg.”

Den neste er **Tshave** som har en rørende historie om håp fra sin mor:

”Når jeg kom ny til Norge, hadde jeg en lærer som hjalp meg veldig mye, og jeg kan ikke få sagt nok takk til han, han har gjort veldig mye for meg. Han sa til meg først, du kommer fra et land der du ikke vet om utdanning pga krig og andre ting. Han sa til meg hele tiden, at Norge trenger deg, og hvis Norge ikke trenger deg, så selvfølgelig trenger Afghanistan deg hvis du fullfører utdannelsen din. Han sa en setning hele tiden til meg, at ”kunnskap er makt.” Derfor tenkte jeg når jeg kom hit, at jeg må bare tenke på skolen. Så når jeg var på mottaket og ikke hadde kontakt med noen, gjorde jeg bare lekser og jobbet med skolen. Fra jeg var barn så hadde moren min dette håpet. Jeg har ikke noen far, for han døde, bare moren min. Vi bodde i en landsby, ikke slik som i Norge, vi hadde ikke lys, vet du, vi bare tente lys hele natten. Moren min kunne ikke lese og hjelpe meg med lekser, men hun satt med lys for meg hele natten.. Da jeg var liten hjalp hun meg og hadde en drøm for meg hele tiden meg og håper en dag jeg skal bli en viktig person. At jeg skal bli lege, hjelpe syke, komme til landsbyen med lys. Så hun drømte veldig mye, så jeg tenker jeg skal bestå denne prøven. Det er en årsak til at jeg må lese og gå på skolen. Vet du, når jeg kom til Norge, på slutten på grunnskolen, så hadde vi kontakt ca en gang i måneden med elever fra videregående. Vi hadde to videregående skoler der, en praksis videregående, og da tenkte jeg jeg ville bli elektriker. Jeg bare tenkte på det, hvis det blir at jeg går videre til høyskolen eller universitet kan jeg kanskje bli ingeniør.”

Denne historien sier mye om hva som formidler håp. Først så vi læreren som den signifikante andre for han, som gav ham håpet, og dette er som Eide (2000), og Hessle (2009), i sine studier fant, at ungdommene som var resiliente alltid hadde noen viktige andre på veien. Kleveland (2010), hadde også funn i sin studie om at differansen mellom hvor mye en signifikant annen betyr for en mindreårig asylsøker, i forhold til hvor mye den signifikante annen mener selv at han/hun gjorde, var stor. Dette kan vi se at stemmer her også. Tshave sier at han aldri kan få takket denne læreren nok. Deretter fortiden med moren som satt oppe med lys for ham om nettene, med et håp om at han en dag kom tilbake til landsbyen med lys eller medisinsk hjelp. Dette har preget Tshave slik at han sier han skal bestå denne prøven, og tenker å bli elektriker eller ingeniør, og slik oppfylle morens håp og drømmer. Vi kan nok også her se den skjulte oppdragelsen som Hundeide (2003), skriver om, som fremdeles regulerer og påvirker ungdommens atferd etter de har ankommet eksillandet.

Til slutt kommer historien til **Sohail** hvor vi skal høre om hva som holdt henne oppe og gav henne håp i en vanskelig barndom:

”Det er grunnen for jeg er så lykkelig, jeg er fri, jeg følte meg ikke fri før. Jeg gjorde som de ville, jeg til og med spiste som de ville og når de ville. Nå kan jeg spise når jeg vil, eller la vær å spise hvis ikke jeg vil. Jeg kan sove når jeg vil, se på en film, lytte til musikk, før var det ikke slik. Det skjedde aldri. Faktisk i mitt land var jeg aldri på skolen. Jeg gikk tre år på et prosjekt, de gav oss 3 timer undervisning hver dag. Jeg elsket musikk, og film, engelsk film. Før ville jeg veldig gjerne bli musiker eller noe. Derfor sang jeg og skrev, ikke på engelsk, de synger på engelsk, men jeg skrev på mitt eget språk, fordi jeg ønsket å synge sammen med dem. Derfor når jeg kom hit, jeg visste ordene på engelsk, men ikke hva de betød. Og på ett år har jeg blitt slik som dette. Før var jeg slik, nå vil jeg bli advokat.”

Dette sitatet synes jeg viser at kreativiteten til Sohail har hjulpet henne til å mestre den vanskelige barndommen hennes. Vi har sett historien hennes, hvor hun ble giftet bort 13 år gammel, og hvor hun også har en sønn, som hun nå ikke vet hvor er. Borge (2010), skrev om *pseudoresiliens* hos barn med kreative og kunstneriske anlegg, hvor de kan flykte inn i dette, som kanskje kan holde motet deres, og ikke minst håpet oppe, inn i en egen fantasiverden. Dette hevder Anthony og Cohler (1987), kan erstatte den trygghet og glede andre barn finner sammen med jevnaldrende, og kan dermed erstatte sosial kompetanse. Vi har hørt fra Sohail før at de ikke en gang kunne prate åpent sammen med verken venninner eller sin egen mor, uten at de måtte hviske, noe som leseren også kan se av historien hennes fra kapittel 2, så det kan se ut som en her med stor sannsynlighet kan konkludere med at Sohail har utviklet *pseudoresiliens* i de vanskelige livsfasene hun har vært gjennom.

6.2 Kunnskapen om egne tålegrenser, mot og vilje

Mot og vilje, karakteriserer Heggdal (2008), som en mestringsstrategi, og om en har en kunnskap om sine egne tålegrenser er dette igjen en ressurs for mestring og bedring. De enslige mindreårige har alle bak seg en flukt som krever mot og vilje, og vi har sett mye i historiene over, som sier noe om kunnskapen om egne tålegrenser. De lar for eksempel bevisst være å tenke på det vonde og vanskelige, og bruker aktivt distraksjon i en eller annen form for å unngå nettopp det, noe som viste seg når vi kategoriserte sitatene fra Compas modell. Kunnskap om egne tålegrenser kan en også relatere til håndterbarhet, som ble grundig gått gjennom med Antonovsky (1987) som teoretisk perspektiv. Der hadde alle ti informantene en håndterbarhet av sin egen situasjon. Jeg tar likevel med noen sitater fra informantene her, som sier noe om mot, vilje og egne tålegrenser. **Tshave** sa:

”Du vet på mottak kan noen ikke hjelpe. Det var bare meg, om jeg ikke skjønnte noe, men jeg var nysgjerrig og spurte om de kunne finne ut ting for meg, undersøke ting, finne svar. Jeg kan ikke krangle med dem, hvorfor de ikke lar meg gå på videregående, men jeg kan prøve meg selv. Hvis jeg slutter å prøve så går jeg tilbake. Hvis jeg går opp, så plutselig går jeg

tilbake og ned.”...Norge hjelper ikke meg, så jeg kan ikke gå videre. Jeg må prøve meg, og få litt hjelp fra Norge. Jeg har en spesiell følelse for skolen, derfor vil jeg gå på skolen videre.”

Her ser en mot og vilje i høy grad fra denne unge gutten. Han er aktiv i selv å undersøke, finne svar og løsninger på behovene sine. Han sier selv at hvis han slutter å prøve, går han tilbake og ned. Han er frustrert over lite hjelp, men han gir ikke opp, og står aktivt på for å oppnå det han vil. I teorien hevder Finset (2000), at når en konfronterer problemet, så har en en rasjonell og målrettet mestringsstrategi, og henter dermed mer støtte og hjelp fra nettverket. Han sier at en slik person også er klar over at en ikke må overbelaste nettverket med problemene sine, noe en ser stemmer med Tshave. Han ville ikke slutte å prøve, men han ville heller ikke krangle med dem. Det kan også være som Møller og Skytte (2004) skrev om, at de posisjonerte seg forskjellig, og strategisk i forhold til den situasjonen de er i til enhver tid. Likevel kan det være han posisjonerte seg som en ”mann i huset,” overfor meg som en morsfigur, som ble beskrevet over.

Ahmed, som har fått negativt på asylsøknaden sin, skulle en tro mistet motet, men han sa at etter at han fikk negativt er interessen for skolen gått ned fra 100 % til 70%. Dette sier noe om å ikke gi opp. Han sier også:

”Tålmodigheten min kan kanskje hjelpe meg til å klare meg.”

En ser her en helt annen mestringsstrategi enn hos Tshave, da dette blir *en passiv mestringsstrategi*. Om dette så vi i teorien at Finset (2000), skrev at å unngå, eller benekte problemet, blir et psykologisk forsvar, noe en nok kan si stemmer for Ahmed i denne situasjonen. Christie og Waaktar (1997), skrev at varig skade oppstår når opphopningen av belastninger overstiger et barns mestringssevne. Det som kunne hjelpe mente de var enten *en positiv personlig konstitusjon, som er kognitiv kompetanse, aktiv holdning til å skape positive relasjoner til andre*. Det neste var *et støttende familiemiljø, med et stabilt følelsesmessig forhold til minst en person*. I tillegg kom *ytre samfunnsforhold som støtter og belønner barnets mestringsstrategier via gruppetilhørighet og felles gruppeidentitet*. Her er mye som stemmer med Ahmed. Han har som vi har sett over, en væremåte som gjør at han fort skaper positive relasjoner til andre, og han hadde skaffet seg et aktivt nettverk med karaten, noe vi skal se senere i kapitlet. Her er gruppetilhørighet og felles gruppeidentitet, som betydde mye for Ahmed. Han har også et stabilt og godt forhold til begge foreldrene, som vi så over, og fikk pratet med dem, slik at han fikk ekstra styrke i et par dager, som han selv sa.

Til slutt sier **Sohail**:

”For det første, jeg kan bli det jeg vil, jeg vil bli den personen. For det andre, nå er det som... for fem seks år siden drømte jeg at jeg hadde alt, gikk i hvitt, og ville bli slik som det. Når jeg

nå går på butikken, og ser en norsk høy jente, så tenker jeg at jeg er fri og kan gå slik jeg også. Jeg tenkte slik. Nå tenker jeg at jeg kan bli alt jeg ønsker å bli. Jeg er fri. Jeg kan jobbe, jeg kan lære. Hvis du hadde kjent min fortid, er det utrolig hvordan jeg ser ut nå. Jeg var ikke slik som dette, aldri. Første dagen du så meg, og nå du ser meg er jeg så forskjellig. Det er som jeg kan snakke slik som jeg vil, selv på skolen, jeg kan snakke med elevene, lærerne, de er glad i meg. Nå kan jeg spør, før rakk jeg aldri opp hånda og sa jeg ikke forstod, det gjorde jeg aldri. Selv nå etter fire dager, skal jeg ha en prøve i norsk grammatikk 2. Jeg vet ikke, kanskje jeg stryker eller klarer det, det er min første prøve. En stor prøve, men jeg er virkelig så glad, jeg har aldri vært i en slik situasjon før.”

Her snakkes en hel del om mot, vilje og om egne tålegrenser. Nå har hun mot og vilje til å bli den hun har drømt om, som hun nå har handlingsrom og frihet til å bli. Hun sier hun kan jobbe og lære, noe hun ikke kunne før. Hun kan kle seg som hun vil, og har allerede tatt et valg om å ta av seg hijaben, noe som er et valg som har krevd mot og vilje. Bare det å kunne snakke med dem rundt seg som hun vil, er for henne en fantastisk opplevelse. Før turde hun aldri å rekke opp hendene for å si at hun ikke forstod, men nå føler hun at hun er privilegert i at hun i det hele tatt får lov til å ta en prøve, og hun er ikke redd, bare glad, for hun føler de rundt henne er glad i henne. Heggdal (2008), skrev over at det først er ved å ta sjansen, og prøve ut nye muligheter at en erfarer mestring, noe en ser stemmer med Sohail. Heggdal sier også at det ofte handler om å overvinne seg selv, noe vi må si at Sohail definitivt har gjort i de valgene hun allerede har tatt. Videre sier hun at kunnskap om egne tålegrenser, gode sosiale relasjoner, og trivsel og humor er viktige faktorer som fremmer mestringsstrategiene. Sohail vil score bra her.

6.3 Gode sosiale relasjoner og betydningen av familie

Hva sier informantene mine om betydningen av venner og familie, og vil noen av dem allerede nå tendere til å senere ville skaffe seg *et transnasjonalt nettverk*, slik som vi så i Hessle (2009)sin doktorgrad? Vi skal først møte **Amir**:

”Jeg trenger en stor grunn til å føle meg glad og stolt, jeg vet enda ikke hva det er. Fortiden min, det jeg hadde med familien min, er noe som gjør meg stolt og glad. Kjærlighet, jeg hadde alt da. Nei, ikke en stor familie, og jeg savner dem. Jeg var MEG der, med det jeg er, med mange venner, her er jeg bare én person. Mine venner, min familie var alle sammen med meg. Vi utfyller hverandre, vi forstår hverandre. Det er lettere å bli forstått blant mine egne.”

Amir savner familien sin veldig, og han hadde alt, inkludert kjærlighet, da han hadde familien sin og vennene sine rundt seg i hjemlandet. Slik som Amir sier dette, tolker jeg det slik som at han ikke er

"hel" nå, at noe av "selvet" hans er igjen i Etiopia. En ser her en kollektivism i det at "vi utfyller hverandre, vi forstår hverandre." Han sier også:

"Tanken på fortiden og familien gjør at jeg greier alt. Jeg vet hvor mye de ønsker for meg, og jeg vet hva de drømmer for meg. Jeg vil ikke endre på det, selv om ikke de er her sammen med meg, jeg vil være den personen de ønsker at jeg skal være."

Dette er også en kollektivistisk tankegang, og vi ser den skjulte oppdragelsen til Hundeide (2003), fra kapitlet om å komme til et nytt land alene, hvor Amir sier at han ønsker å være den personen de der hjemme drømmer for ham. Jeg tenker på Øia (2005), fra samme kapittel, som hevder at de som enten føler seg norske, eller som både norske og innvandrere, i mindre grad blir asosiale. Mest beskyttet sier han de er som ønsker å leve både etter norsk og hjemlandets kulturer, og at disse i større grad vil etterleve koder og krav som ligger i opprinnelseskulturene. I neste kapittel skal ungdommene formidle hva som er vanskelig, og Amir forteller da litt om dette. Det kan se ut som Amir allerede har *akkulturasjonsbelastninger*, som ble fokusert på i Rapporten Avhengig og Selvstendig (2009), om belastninger ved å kommunisere og samhandle innenfor to kulturer. Dette kunne også øke risiko for depresjoner, noe jeg synes å se symptomer på under hele intervjuet med Amir, selv om han viste tydelige mestringsstrategier underveis.

Nå skal vi høre på **Tshave**, som også har et sterkt bånd til familien:

"Familien min er alltid foran øynene mine, jeg kan aldri glemme søsknene mine, og moren min som oppfostret meg. Hun betydde veldig mye for meg siden vi ikke hadde en far. Hun jobbet, hvordan skal jeg glemme henne? Aldri! Derfor tenker jeg på henne, hun var der alltid for oss fra jeg var liten. Vi kunne ikke gjøre noe, vi hadde ikke far. Vi har ikke kontakt, jeg vet ikke hvor de er, vi hadde ingen sjef i familien, ingen nær slektning som hjelper oss. Jeg skal prøve å få kontakt, jeg skal prøve å hente dem også." (her ble han veldig emosjonell, og det ble vanskelig å gå videre).

Vi ser her også veldig sterke bånd, og minnes hvordan mor holdt lyset for han på nettene, slik at han skulle få studere, selv om hun selv var analfabet. Dette har preget ham til både valg av utdanning, og til en sterk tilknytning, som fungerer som en skjult oppdragelse også på Tshave. Likevel har han en helt annen innstilling til vår kultur, og hadde allerede så sterke bånd til [REDACTED], at han en dag ville flytte tilbake, og han holdt kontakt med dem både på nett og mobiltelefon. Han formidlet å ha masse venner her også, både norske, og fra sin egen kultur:

"Da jeg var i [REDACTED] gikk jeg på ungdomsskolen med mange norske elever. Så jeg tenkte ikke på at vi kom fra forskjellige land. Vi var sammen veldig mange, og mange utlendinger sa til

meg at jeg forandret meg veldig fort. Det forandret meg veldig fort, og at jeg ble veldig norsk."

Tshave har hele tiden hatt mange norske venner, og som vi så over, jobbet han også i en fritidsklubb, og om det sa han:

"Jeg skjønte dem veldig godt, og de skjønte meg, så jeg tror ikke det blir så stor forskjell for meg med kultur og tradisjon. "

Her ser en som Øia (ibid), skrev, at det at Tshave føler seg norsk, gjør at han slipper akkulturasjonsbelastninger, og han har en plan om å flytte tilbake til [REDACTED], samtidig som han har en drøm om å få familien sin hit.

Fatima kan se ut til å være en av dem som allerede nå kan være en av dem som vil komme til å danne seg et transnasjonalt nettverk:

"Når jeg ser mor føler jeg lykke, men nå er jeg ikke lykkelig fordi jeg ikke har min mor, jeg har ikke min bror, jeg har til og med ingen familie. Jeg savner dem, men mest av alt min mor. Min bestemor bor i England, men jeg ser henne ikke, i London. Min mor har to brødre som bor i London og de har barn. Men jeg ser ikke dem. Jeg skulle gjerne sett dem, men jeg kan ikke. Kanskje etter fem år, kan jeg se dem igjen."

Her kan vi se at Fatima allerede tenker på å ta kontakt med familien sin, med mor i Somalia, onkler og bestemor i England, i tillegg til nettverket Fatima danner seg her. Hun var også bereist:

"Her i Norge føler jeg meg fri, jeg har frihet nå, fordi her er det ikke noe problem, bare trygghet. Ikke engang i mitt perfekte liv vil jeg noensinne tilbake til Somalia, ikke engang om de vil det. Det er store problem, selv om de får regjering, er kampene et stort problem. Jeg tror ikke de kan få en god regjering i mitt land. Se på Libya, Libya er ikke bra. Av og til dreper de dem. De dreper deg slik som dette, (hun viser meg med hånden over halsen, som å kutte strupen...)Jeg liker ikke engang Italia. Før jeg kom hit, kom jeg til Sudan, så Libya og båt til Italia.. jeg så Etiopia, Sudan, Libya, Italia, og nå er jeg her. Her er det bedre."

Denne jenta er bevisst at hun ikke vil tilbake til Somalia, men en ser at hun allerede har sett mye av verden, og det er lett å relatere henne til Hessle (2009) sin studie, og forvente at hun vil få et transnasjonalt nettverk etter hvert. Det vil gi henne en multikulturell tilhørighet, som Bash et al. (2003) betegner som å forme og opprettholde flertrådede sosiale relasjoner som binder sammen deres samfunns opprinnelse og bosettinger. Dette blir da som Eastmond & Åkersson (2007) skriver, at det utjevner grensene for sosial organisering, kultur og identitetsskaping, med ulike kulturelle former

med innslag hentet fra mange ulike sammenhenger. Hun har allerede vist at hun er aktiv aktør i sitt eget liv, ved å flykte med barnet sitt, og er som Gustavson (2007) sier et aktivt handlende subjekt, fremfor et passivt, og vil med stor sannsynlighet også være det i å oppsøke sitt transnasjonale nettverk. Fatima sier også at hun har tre jenter og tre gutter som venner i [REDACTED], som er en annen kommune enn den hun bor i nå, eller skal flytte til. Hun ønsker seg dit, sier hun, men sier hun har venner i kommunen hun skal flytte til også. I tillegg sier hun at hun har flere venner fra Somalia, som bor på forskjellige plasser.

Hassan snakker om venner i hele intervjuet, og de hadde alt å bety for ham:

”Venner er det som gjør at jeg klarer alt. Jeg er med dem alltid.”..og ” Tanken på søstrene mine og vennene mine gjør meg sterk.”

Hassan nevner masse aktiviteter som han gjør sammen med venner, noe vi skal se på i neste avsnitt. Han sier noe om hva som er viktig med det å ha venner:

”Det beste er med venner og lære norsk. Jeg kan ikke snakke, jeg må lære norsk her, jeg er i Norge nå. Jeg har venner på skolen og de er fra Kosovo og Norge, så da snakker vi norsk. Jeg kan skrive mye på norsk, for eksempel på chatting, msn og facebook. Når jeg skal snakke er det vanskelig å si det, ikke så vanskelig å skrive. Jeg kan fortelle alt på nettet. Hvis noen har skrive til meg, og jeg ikke kan skjønne det, kan jeg gå på translator og oversette det. Jeg har lært mye fra chatting med venner. Det er veldig bra. Ja, jeg kjøpte data da jeg kom hit. Jeg spurte om det da jeg kom hit, da kjøpte de data til meg. Det er veldig bra. Den har gjort at jeg har lært språket raskere. Vi er mange på skolen, vi var i fjor mange, men de hadde ikke snakket med noen, og de har ikke så mange venner som meg. De kan ikke så mye norsk, de kan bare litt. De var kanskje to år her, men de kan ikke så mye. Jeg kan mye mer fordi jeg har mange venner. Vi må være snille med hverandre. Det er vanskelig å finne venner, det er ikke vanskelig å finne uvenner. Vi må finne venner, ikke uvenner. Jeg har mange venner, jeg kommer til å savne de når jeg flytter.”

Her ser en at avstand i tid og rom krymper, som Eastmond & Åkersson (2007) skriver i teorien. Hassan fikk data med en gang han kom hit, og dette hadde betydning også for hvor fort han lærte språket, og det å opprettholde kontakt har i dag helt andre dimensjoner enn før.

Shadiya nevner ikke viktigheten av å ha venner. Dette kan være fordi hun har en baby som opptar hennes fritid, men hun sier:

”Jeg prøver å forstå norsk språk, kultur, historie. Det er viktig siden jeg lever her og for å klare universitetet.”

Shadiya ser viktigheten av å bli integrert i Norge, da målet hennes er utdannelse, som vi så over at hun mente var redningen for alle. Hun sa også, at mor og far gav henne styrke, så familien betydde mye for henne, selv om fokuset nå var henne og datterens fremtid her i Norge.

Suzana nevner heller ikke viktigheten av å få venner, noe som kan relateres til at hun har bodd her for kort tid. Hun hadde derimot en menighet som hun hadde tilhørighet til, og som hun nok knytter kontakter i etter hvert. Familien sier hun imidlertid betyr mye for henne, i tillegg til vennene i opprinnelseslandet sitt.

Ahmed, som fikk negativt, så vi var sterkt knyttet til foreldrene sine, som han fikk styrke av gjennom telefonen. Ahmed sier han fremdeles treffer vennene sine fra der han bodde på mottak før, og sier det er vanskelig å flytte så mye, noe vi skal se i avsnittet om hva de definerer som vanskelig. Ahmed hadde også knyttet et nettverk rundt aktiviteten sin, noe som også blir tatt opp i neste avsnitt.

Maria sier venner betyr mye for henne:

”Det er å gå på skolen og få gode karakterer, venner, trygghet. Det er det som gjør meg glad og stolt.”

Som vi har sett i intervjuet med søstrene er det lite informasjon om venner og familie, utenom at de nevner at familie betyr mye generelt. Søstera Milana nevnte at de hadde en søster som de håpet å få kunne bo sammen med etter hvert, men de kunne ikke nå, og hadde heller ikke kontakt med andre i familien, noe vi har sett var vanskelig for disse to. Maria sier likevel at det betyr mye for henne å få venner her:

”Målet mitt er i Norge. Det betyr mye for meg å få norske venner.”

Det er likevel noe hun synes er vanskelig her med dette, på grunn av det individualistiske samfunnet vårt, som blir tatt opp under det de definerer som vanskelig.

Søstera **Milana** sier:

”Både familien og fortiden min har gitt meg styrke. Det er meg som står først, det er søsteren min her og søsteren vår i en annen by. Det er litt vanskelig å gå liksom, vi ønsker å bo sammen med henne da, men ikke akkurat nå.”

Her sier Milana at familien og fortiden har gitt henne styrke, noe vi har sett har gått igjen i denne studien, og som oppsummeres helt på slutten, for å få en oversikt. Hun sier også:

”Jeg kjenner ikke så mange, men dem som jeg kjenner er veldig... Jeg vil ikke svare på om de er norske eller fra mitt land. Jo det er viktig, hvis man bor i et land, så må man jo ha venner der liksom. Gode mennesker påvirker jo deg, så det er jo viktig å ha gode venner.”

Milana vil ikke en gang si om vennene er fra hennes land, eller Norge, selv om hun mener at det er viktig med venner fra Norge også. Milana kan også se ut som hun i likhet med søsteren kan ha akkulturasjonsproblemer, som blir fokus under definisjon av det vanskelige.

Til slutt har vi **Sohail**, og når jeg spør henne om det er vanskelig å bli integrert og få venner her, sier hun:

"Nei, jeg føler ikke det er et problem i det hele tatt. Min mor bor i [redacted], jeg går til henne i helgen, men jeg liker det. Da jeg kom hit sa jeg at jeg ville til min mor, min mor, min mor, men nå er alle mine venner. Jeg hadde ikke venner i landet mitt, jeg hadde en venninne, men vi kunne ikke snakke sammen slik som dette. Vi bare hvisket. Jeg har mange venner nå. Jeg kan snakke med dem på mottaket, de er fine mennesker. De spør deg hvordan du har det, hvordan du føler deg, alt mulig. Jeg tenker ikke på familien min, alle her er som familie."

Her ser en at Sohail allerede føler at *alle er som familie*, for det virker som alle bryr seg, akkurat som hun sa over også, når hun pratet om lærerne på skolen. Sohail har tatt konkrete valg i å tre inn i den norske kulturen, med å ta av seg hijaben. Vi vet at familiebegrepet er helt annerledes for dem som vokser opp i et kollektivistisk samfunn med *den utvidede familien*, og når Sohail prater kan en få et innblikk i en annen måte å tenke på enn det vi er vant til. Vi så over at hun sa at religionen og kulturen hun vokste opp med, verken hatet eller elsket hun. Hun sier til og med:

"Jeg vil være MEG, og den nye meg er Norsk!"

Dette er sterke uttalelser, og det kan se ut som en med Sohail kan si som Øia (2005) skrev, at opplevelsen av norskhet i større grad hjelper en å etterleve de nye kodene og kravene. Mor er ikke lenger er den eneste som er viktig for henne, da hun nå har en opplevelse av å ha mer venner enn hun noensinne har hatt, noe som jeg synes er et usedvanlig funn i denne studien. Hun har allerede gitt slipp på mye av sin egen kulturelle identitet, som kan relateres til den vanskelige barndommen hennes, hvor vi så at en mestringsstrategi hun hadde sannsynligvis var *pseudoresiliens*. Borge (2007), skrev om den kulturelle porten i teorien om at vendepunkt og miljøskifte åpner for nye muligheter, noe en definitivt har sett skje med Sohail.

Vi har nå sett at åtte av ti informanter nevnte betydningen av venner, selv om det nødvendigvis ikke betyr at de siste to ikke så det som viktig, men det hadde ikke størst fokus akkurat nå. Shadiya, som var den ene, hadde babyen som det viktigste fokus, og som opptok hennes fritid i stedet for venner, og Suzana hadde ikke bodd her lenge nok til å ha skaffet seg venner, men hun hadde tilhørighet i en menighet. Jeg fant bare en informant, Fatima, som jeg kunne relatere til Hesse (2009) sin studie, som kan se ut som hun vil danne seg et transnasjonalt nettverk etter hvert. Dette var noe jeg var

spent på om jeg kunne se tendenser til på et så tidlig stadiet i prosessen til de enslige mindreårige. Det kan selvsagt være stor mulighet for at vi ville sett noe annet etter at de hadde bodd her i en fem års tid, og er interessante ting å gripe fatt i for dem som er hjelperne underveis for de enslige mindreårige asylsøkerne, med tanke på å kunne bruke dette nettverket i en eventuell IP (individuell plan), i nettverksintervensjon som tiltak.

Det siste punktet til Heggdal (2008), som hun hevder fremmer mestringsstrategiene er betydningen av skole, aktiviteter og trivsel og humor.

6.3.1 Betydningen av skole og aktiviteter, trivsel og humor.

Når det gjelder betydningen av skole, har alle ti informantene nevnt skole som noe av det aller viktigste, om ikke det aller viktigste for noen. Aktiviteter var det også funn på som viktig, noe vi skal se her. **Ahmed**, som hadde fått negativt, hadde nok karaten som en aktiv mestringsstrategi for å holde motivasjon og håp oppe, etter at han hadde fått negativt. Han sier selv:

"Jeg har også andre venner i [redacted] for jeg går på karatetrening, de er norske. Ja jeg har norske venner også. Karate er veldig gøy. Jeg fikk [redacted] på mandag. Mor og far ble veldig stolt av meg. De ser på meg jeg blir litt god mann, så de stolte på meg. Det er mange som går på karate. Det er meg som er fra Afghanistan, og en annen gutt, resten er norske. Treneren, han liker meg veldig mye og sier at jeg er veldig flink. Jeg skulle gå på konkurranse i [redacted], men dessverre jeg kunne ikke fordi jeg fikk avslag på den tiden, og sjefen sa det var veldig vanskelig å reise til [redacted]. Jeg skulle nesten reise fordi de sa de skulle betale for meg, men så fikk jeg avslag. Jeg drar fra her til [redacted] bare for karate to dager i uka."

Vi ser her stoltheten i at mor og far fikk rede på at han hadde fått [redacted], og at de kunne se at han ble en god mann de kunne stole på, som igjen kan relateres til Hundeide (2003) sin skjulte oppdragelse, da en ser hvor mye det betyr for ham at de skal være stolte av ham. I tillegg kommer betydningen av å ha venner i aktiviteten, som gjør at en som Christie og Waaktar (1997), skrev om kan støtte og belønne ungdommens mestringsstrategier via gruppetilhørighet og felles gruppeidentitet, som helt klart er en motstandsressurs for Ahmed her. Han sier også at dette er gøy, noe som har mye å bety for trivsel og humor.

Hassan er også allerede en aktiv gutt:

"Jeg spiller fotball og går på skolen, og går på tur. Noen ganger går vi på tur fra skolen, men vi går på tur fra mottaket alle sammen. Jeg har mange venner her, og så er jeg ikke hjemme, nesten hele tiden er jeg ute med venner....og: Jeg har det alltid bra her. Da jeg kom var det mange afghanere og kurdere her. Det var gøy med dem. Og de flyttet, jeg var alene her i

sommer fra Afghanistan. Vi var på fisketur til [redacted] eller [redacted], vi hadde det veldig gøy. Nå er det kommet mange Afghanere her, vi har det også gøy. Jeg har det også kjempebra på skolen. Jeg liker skolen jeg går på. Jeg har mange venner der. Det beste er med venner og lære norsk.”

Kombinasjonen av venner og aktivitet betyr mye for Hassan. En gutt han skulle bo sammen med i kommunen han hadde fått tildelt, skulle han få besøk av til helgen:

”I Afghanistan bodde vi ganske nær. Han har ikke familie her. Vi var gode venner da han var her. Jeg var på besøk hos han to-tre ganger. Til helgen kommer han hit på besøk, så skal vi i badeland.”

Som vi har sett betyr aktiviteter mye for disse to guttene, noe Kleveland (2010), også hadde som funn i sin studie, der informantene hennes karakteriserte seg selv som psykisk sterke, men at de mente de selv måtte være aktive for å få et godt liv. De viktigste grunnene til at de greide seg så bra mente de selv var å få gå på skole, lære språket, få seg jobb, og viktigheten av å være aktiv. Vi ser de samme tendensene i min studie, selv om mine informanter ennå bor på mottak, mot hennes som hadde vært bosatt i tre til fem år.

I tillegg til disse to guttene, var det bare en jente til som nevnte viktigheten av aktivitet som noe av det viktigste for dem. Alle de andre syv informantene mine hadde bare fokus på skolen som den viktigste aktiviteten for dem på det stadiet de var i nå på mottaket. Jenta som nevnte aktivitet var **Milana**, og hun sier:

”Det blir misforståelser hvis to personer ikke forstår hverandre. Det er viktig å lære språk. Du må ha litt mer aktivitet med de andre da, med norske, og når man snakker og gjør mye, og jeg synes de må ha litt mer aktivitet med de andre da, for når du begynner å prate på et språk som du kan ikke, som du begynte just å snakke, så føler du litt sånn flau liksom, ikke sant, du er redd å si noen ord som er... Så derfor er de som kommer her, de holder seg for seg selv, for vi mennesker er jo forskjellige, med forskjellig indre ting. Noen bare snakker rett på, ikke sant. Og noen er tilbakeholdende, ikke sant, og jeg tror de trenger litt hjelp gjennom aktiviteter. Jeg syns det er for lite aktiviteter her. Fordi det skjer ikke noe her på kvelden. Det er bare sånn at jeg syns det er for lite aktivitet her. Fordi du er hele tiden på skolen, du jobber hele tiden, så kommer du hjem, du jobber igjen med folkene, du lærer og, så det blir liksom for mye, du må jo ha det litt gøy også. Sånn at du får andre ting å tenke på, ikke bare hver dag en ting.”

Her har vi et litt annet fokus på det med aktivitet. Guttene hadde masse aktiviteter som de selv aktivt oppsøkte, noe som kanskje kan se ut som ikke er like lett for jenter, selv om to av guttene i denne

studien også nevnte skolen som den viktigste aktiviteten. Milana synes de burde bli aktivisert for å bli bedre kjent, og for å lære språket fortere, og ikke bare ha skole og læring som fokus hele veien, men også noe gøy, som kan få de vanskelige tankene vekk. Dette er kanskje ekstra viktig for jentene som kanskje oftere blir sittende inne med leksene sine. Som det ble nevnt tidligere i studien, er det ofte lettere å prate med guttene om vanskelige ting og eksistensielle tema gjennom aktiviteter. Jentene prater oftere lettere om slike ting i en trygg relasjon bygd på gjensidig tillitt utenom aktiviteter. Teorien til Antonovsky (1987) nevnte fire ting han mente en måtte jobbe med for å få en meningsfylde i livet sitt: *indre følelser, personlige relasjoner, aktiviteter som er viktige for personen, og til slutt eksistensielle tema*. Milana snakker også om indre følelser, noe vi nå skal se på i neste avsnitt, hvor vi får høre hva ungdommene selv definerer hva som er vanskelig.

6.4 Hva formidler de enslige mindreårige er vanskelig?

Milana sier:

”Hvis man reiser til et land, et annet land, med en annen kultur, et annet språk, helt litt annerledes mennesker for å si det slik. Vi er jo forskjellige, ikke sant, alle mennesker er forskjellige, men at ... og det er jo hvis man reiser til et annet land, er det vanskelig å leve der. Du må lære om alt, om lover og hvordan de lever, om kultur, om hva som er lov og ikke lov, hva er rett og galt liksom, og så du må ha noen som kan fortelle deg det, som kan forklare deg det og hvordan ting må gjøres. Og det som gjør det vanskelig er jo at du er jo alene og vet nesten ingenting, og så du må klare deg selv og det er ikke lett å få det til. Vi har det litt sånn vanskelig da. Det er litt vanskelig, så vi trekker oss kanskje litt tilbake.”

Milana har bodd her lenge, men har tydelig hatt det en kan kalle akkulturasjonsbelsatninger, som tas opp i rapporten Avhengig og Selvstendig (2009). Vi kan tenke oss at forskjellene ble veldig store for Milana og Maria som kommer fra Tsjetsjenia, og de har tydelig følt at det har vært overveldende mye ansvar som har blitt lagt på deres skuldre, noe som blir sett nærmere på i neste kapittel, hvor Milana snakker mer om selvstendighet kontra autonomi. Brunvatne (2009), skrev i kapitlet om å komme til et nytt land alene, at jo større forskjeller det er mellom opprinnelsesland og eksilland, jo vanskeligere blir overgangen. Da kan en tenke at en på mottakene må ha en stor kultursensitivitet, hvor en følger litt tettere opp dem som det er store kulturforskjeller på. Hvis ikke dette blir gjort, er det ikke vanskelig å forstå at veien er kortere til depresjoner og posttraumatiske symptomer, som en vet er dominant hos de enslige mindreårige. Milana sier her at det er lett å trekke seg tilbake når ting blir for vanskelig, og dermed forsterke ensomheten deres, noe en i systemet bør tenke på kan skje i en slik situasjon. Hun sier videre:

”Du må bare klare å gå gjennom det alt og... Jeg synes at man må tenke på andre da, ikke bare seg selv. Ikke sant at jeg har det bra og så behøver ikke tenke på andre da åssen de har det. Jeg synes i Norge at de er litt individualister.”

Milana formidler at hun synes vi er for opptatt av oss selv, og er nok vant til et mer kollektivistisk samfunn hvor alle hjelper hverandre, og ser hverandre bedre. Søsteren **Maria** sier også:

”I Norge er det lett å se at dere er individualister. Det er mer tetthet i båndene i familien der jeg vokste opp.”

Her kan en tenke på det Brunvatne (2009) skriver om, at de har tettere bånd, og dype emosjonelle bånd knytter dem til besteforeldre, onkler, tanter, fettere og kusiner, som alle blir viktige rollemodeller for hverandre. Milana kommer fra Tsjetsjenia, og selv om jentene hjelper mor med husarbeid, er det nok mor som er overhodet når det gjelder praktiske gjøremål. Vi har hørt fra Tamila før, at hun skulle ønske noen hadde klar litt mat til dem når de kom hjem fra skolen, og at det var noen som kunne spørre hvordan dagen hadde vært, og få litt omtanke og kos. En hører her en jente som tydelig hadde trengt en trygg omsorgsperson som hadde fulgt henne tettere enn det hun til nå har fått.

Amir, som er fra Etiopia sier:

”I hjemlandet mitt gjør de livet lettere for deg. Det er vanskelig å akseptere alt i begynnelsen, at du skal klare alt selv. Vi vet jo ingenting, jeg og andre, vi uforsker jo hele veien nye ting. Det er lettere i hjemlandet mitt, fordi de gjør de vanskelige og forferdelige tingene lettere ved å trøste og forstå innenfra. Her må du bare stole på deg selv. Jeg husker ikke helt hva jeg tenkte så mye på, for livet var lettere der.”

Her er et til eksempel på at kulturforskjellene har vært så store, at det har blitt slik for Amir også, at han har trukket seg litt tilbake, og tenkt at han bare måtte klare dette selv. Amir sier her at det kun er hans egne som kan forstå ham innenfra, og at her må du bare greie deg selv. Hvis vi tenker på historiene til søstrene fra Tsjetsjenia, og Amir fra Etiopia, så er dette dem en har sett har slitt mest i forhold til kulturforskjellene, og med akkulturasjonsbelastninger. Kan dette ha med mangel på kultursensitivitet å gjøre? Det er Maria, Tamila og Amir jeg synes å se selv føler de er blitt minst integrert av de ti informantene, utenom Suzana, som hadde bodd her kort tid. Hun kom fra samme land, med samme religion som Amir, og hadde muligens Amir som en slags trygg signifikant annen her i Norge. Dette er også de tre en muligens kan se symptomer på depresjon hos. Selv Ahmed som har fått negativt, hadde ”et lysere sinn”, med blant annet karate som motivasjonskraft og distraksjon

til alt det vanskelige. Har vi dermed et funn her som støtter Brunvatne (2009) i at jo større forskjeller det er mellom opprinnelsesland og eksilland, jo vanskeligere blir overgangen?

Tshave formidler det vanskelige med å flytte så mye, og med skolen:

"Jeg prøvde å bli værende i [redacted], men de hadde ikke plass til flere mindreårige i de to kommunene der jeg bodde og gikk på skole. Det var et stort problem. Jeg prøvde veldig mye å snakke med kommunene og lærerne og hele voksenopplæringen, jeg ringte ungdomsskolen om å finne plass til meg, men de sa nei."

Her formidler Tshave en fortvilelse i å først få rotfeste, skaffe seg et nettverk, og så bli flyttet på. En kan spørre seg om rettighetene deres, ved "barnets beste", om det blir overordnet tatt hensyn til her. Tshave hadde allerede fått rotfeste nok til at han ville flytte tilbake dit så fort han ble myndig, noe som sier en at det her muligens burde vært jobbet mer fleksibelt med å få integrert Tshave der hvor han allerede føler tilhørighet:

"Jeg ville helst vært i [redacted]. Jeg tenker når jeg blir atten vil jeg flytte dit igjen. Det gjør ikke noe at det er kaldt der, det kalde er ikke så viktig, en kan kle seg. Det er veldig gladtid når det er mørketid. Jeg syns kanskje det er mange fordeler. Jeg sa til dem når jeg kom til Norge så flyttet jeg rett til [redacted], så kjente jeg mange som sa "korsen går det"? Det var for meg som mitt land. Mange tenker at [redacted] er sånn og sånn, men det var alt for meg."

Her ser en uttalelser som sier noe om tilhørighet, samtidig som det sier noe om vårt system, og om det fungerer bra nok etter intensjonen i lovverket vårt. Om skolesystemet vårt sier han:

"Hvis du kommer inn på feil retning på studiet, og skal bytte, må du begynne helt på nytt igjen. Det er vanskelig. Og du vet jeg er utlending så jeg trenger mer hjelp enn de norske. Hvis en gutt i Norge har gått ti år på grunnskolen og skal over på videregående så får ikke han problem for han har den bakgrunnen han har. Når jeg skal begynne på videregående, så har ikke jeg den samme bakgrunnen og vil uansett streve mer. Hvis jeg bor ti år i Norge, blir jeg ikke det samme som en som har bodd hele livet i Norge. Så derfor trenger jeg mye mer hjelp."

Dette er noe skolesystemet må ta til etterretning. Ord står for noe annet enn seg selv. De er symboler og har en mening, og ords mening er både tanker og følelser. Kunnskap om verden øker vår språkkompetanse på ulike måter, blant annet gjennom å øke intensjonsdybden når det gjelder forståelsen av ord. Øzerk (1992), sier vi må tenke på språk og kunnskap som sirkulært relatert, hvor områdene positivt og gjensidig påvirker hverandre. Dermed tenker jeg at forståelsen vil utvikles over tid, og lærere må tenke over at et ords mening ikke alltid er det begrepet det blir referert til hos denne gruppen elever. De trenger tid, at en lytter, er kultursensitive, anerkjenner og respekterer at

det vil ta tid for dem å få samme ståsted som de etnisk norske har for læring. Vi skal også se at selv denne sterke reflekterte og aktive gutten har en sårbarhet som han klarer å formidle med ord:

”Så du vet, jeg var bekymret for ikke å kunne gå på skolen, det blir som en sykdom. Du tenker, skal jeg tilbake til Afghanistan, skal jeg være her, hvor skal jeg være, hvorfor svarer de ikke. Det er ikke sånn du må tenke, men det blir som en sykdom, en pedagogisk sykdom. Sånn blir det når du sitter hver dag på rommet alene. Du vil ikke sitte alene, men du må for det blir som en sykdom, du blir sprø av å sitte alene uten å snakke med noen. Så da tenkte jeg mye på familien min og andre ting. Så du vet jeg har ingen kontakt med familien min enda. Jeg vet ikke hvordan det er med dem. Det blir lettere nå når jeg har fått positivt, jeg vet jeg skal være her. Jeg kan fortsette livet mitt her uten krig her i Norge. Jeg skal begynne livet mitt på nytt.”

Her ser en nok grunnen til at Tshave er så aktiv, for selv for ham, som vi har sett mestrer livet sitt som han gjør, så er det vanskelig å bli sittende alene og tenke. Han uttalte over at det var viktigere for han å få gå på skolen enn å få positivt, noe jeg reagerte på, men en ser her at grunnen er at han måtte være opptatt med noe, for å slippe unna det vanskelige, som en distraksjon som vi skrev om over fra Compas modell og mestringsstrategier.

”Sett i gang!” (2007), fra vedlegg V, sier at denne gruppen ungdommer preges av stor sårbarhet, ustabilitet og identitetssøken. Er dette funn vi kan se i denne studien? Er Tshave preget av stor sårbarhet med de uttalelsene han kommer med over her? Slik som jeg opplever både Tshave og de andre informantene mine, er de alle ungdommer som har opparbeidet resiliens, og jeg vil definere dem som *sterke på tross av* den vanskelige fortiden deres. Likevel har alle informantene også vist en sårbarhet, som er naturlig ut fra det vanskelige og unaturlige de har opplevd. Det er nok også noen av informantene her som burde vært fulgt opp av terapeut eller psykolog, men slik som mine funn er her, kan en spørre seg om det er sannsynlig at ungdommene her er i en risikogruppe med risiko for mulig utglidning i belastet sosialt miljø, med isolasjon, rusbruk, kriminalitet, voldelighet med mer, slik som denne rapporten formidler at de er redd for med denne gruppen ungdommer? Denne studien har vist at dette er ungdommer som er bevisste, med mer refleksjonskompetanse over sin egen fremtid og sitt eget beste, enn det vi kunne forventet av dem. Dette handler også om abstraksjonsferdigheter, som vi ser at informantene har, da de setter den virkeligheten de er i besittelse av, sammen med den nye virkeligheten de nå har møtt. Kanskje det at de har den fortiden de har, gjør at de er ekstra beskyttet mot å havne som en av de marginaliserte? Har vi i studien sett ungdom som nettopp fortiden deres har blitt en kilde til utfordringer og muligheter, som Saalebey (2006), skriver om? Dette vil selvsagt betinge at de får handlingsrom og muligheter, noe som først og fremst betyr å få positivt på asylsøknaden sin. De må kunne føle at de kan kontrollere og håndtere sin egen situasjon, som vi så under punktet håndterbarhet med Antonovsky (1987).

Når det gjelder savn av familie, sa åtte av ti informanter, at dette var noe som var vanskelig for dem. De som ikke nevnte dette spesielt var **Shadiya** som hadde en datter å være opptatt av, noe som kan virke som en distraksjon til savnet av familien. **Sohail** hadde mor og lillesøster i en by ikke langt unna der hun nå bor, og faren hadde de flyktet fra. Likevel sier Sohail at hun må få hjelp til det vanskelige siden kulturforskjellene er så store:

”Jeg vil være MEG, og den nye meg er norsk, jeg har aldri vært i den situasjonen, det er vanskelig for meg. Jeg tenker det er for enkelt å være vokst opp her, og norsk. Jeg er MEG fra et annet land, jeg vil lære de fine tingene. Det er veldig vanskelig, kulturen er veldig forskjellig.”

Her ser en at hun synes de norske har det veldig lett, men hun vil lære..og trenger hjelp til det, for forskjellene i kulturen er så store. ”Sett i gang!” (2007) påpeker at de enslige mindreårige er sårbare, ustabile og på identitetssøken. Kan vi si det om Sohail? Hun er definitivt på identitetssøken, og er i den posisjonen ekstra sårbar. Hun har allerede sett kontrastene fra sitt hjemland og her, og mener vi har det for lett, men *hun vil lære de fine tingene* som hun selv sier. Likevel synes hun det er så vanskelig at hun trenger hjelp til det. Kan realitetsorienteringen sammen med refleksjonskompetansen gjøre at hun ikke kan defineres som ustabil, og dermed være en av de sterke som kanskje har ekstra stor mulighet for å lykkes, nettopp på grunn av fortiden hennes?

Jeg hadde to informanter som nevnte det å flytte så mye som vanskelig. Her har vi allerede fått historien til **Tshave**, som ble flyttet fra [REDACTED], som nå var blitt alt for ham, og som var som hans eget land, som han selv uttalte. Den andre var **Ahmed** som var blitt flyttet på flere ganger, og nevnte dette som vanskelig, selv om det for ham ikke var lenger avstand enn at han fremdeles holdt kontakt med kollektivtransport til det nettverket han hadde opparbeidet seg. Stortingsmelding 17 fra innledningen, sier at på grunn av at de er ei ekstra sårbar gruppe skal det være *rask og god saksbehandling, trygghet og omsorg under opphold, og rask og god bosetting*, noe en kan stille seg et spørsmål om fungerer etter intensjonen her? For Ahmed er det selvsagt også vanskelig å ha fått avslag på asylsøknaden sin, selv om han har anket, og fremdeles har et håp om å få bli.

Kulturforskjeller, og det å bli sett og hørt tas opp i siste kapittel, da dette er noe som kan være vanskelig for dem. Ellers ser det ut som de lærer språket usedvanlig fort, men som skrevet over, så lærte de som ikke snakket engelsk, fortere det norske språket. **Suzana** nevnte språket som et problem, i tillegg til savn av familien, men hun hadde bodd i Norge kun noen måneder, noe som kan forklare dette. Det kan også se ut som det kan være vanskelig å være alene med savn av familie, og tankene på det traumatiske de har opplevd. Her sier **Maria** noe om det:

”Det som kanskje de kunne hjulpet bedre med, var kanskje få hjelp til å få tankene vekk, de vanskelige og de... ja, du skal jo ha de alltid da men, uansett hvis du har hjelp av noen som, for å prøve å ta de vekk, så det kunne hjelpe veldig mye. Det mener jeg de kunne gjøre mye bedre med å hjelpe oss å leve med de vonde tankene.”

Maria sier hun har fått tilbud om hjelp, men som hun sier:

”Terapeut er veldig viktig, en en kunne stole på og dele sine vonde tanker med. Ja, jeg har fått tilbud, men det var vanskelig å si alt. Jeg trenger ikke å si alt. Jeg mener si de vonde ting, det er lettere for deg å si det enn for meg. Det var vanskelig å si de tingene som kunne gjort det bedre for meg.”...hun sier også: ”Jeg mener den storheten kanskje, og at de viser oss at de hjelper, ikke bare sier at jeg vil hjelpe og sånne ting. De må vise det i handling. Det må bygges en bro fra begge sider. Den broen er ikke kommet, kanskje litt på vei. Hvor lang tid det skal ta, det vet jeg ikke, jeg er på vei.”

Her ser en at det ikke alltid er like lett å si det som kanskje kunne gjort det bedre for henne, noe det kan være flere grunner til, men det sier noe om viktigheten av at en må være tålmodig, og at det ikke er lett å si det mest grusomme til en person du ikke har opparbeidet tillitt til. Dermed må en være sensitiv for at besøk hos terapeut eller psykolog i en fase ikke betyr at det er i denne fasen den enslige mindreårige klarer å prate om det som det virkelig er behov for å prate om. Brunvatne (2009), sier at å fortelle om sterke emosjonelle forhold som regel krever at vedkommende får snakke sitt morsmål. Maria nevner også broen her, som sier noe om at det må være en gjensidighet fra begge sider hvor en prøver å forstå hverandres virkelighet. Likevel ser hun nok at kulturforskjellene er så store at det vil ta tid, som hun selv sier. Kan det være slik her også, at land som er veldig forskjellige fra eksillandet, kan være der de enslige mindreårige har vanskeligst for å snakke om det som er vanskelig for dem?

I siste kapittel blir det sett på de enslige mindreårige om hvordan de agerer i eget liv, og forventninger om egen omsorg, med det nye synet på barn som overordnet perspektiv.

7 Å skape sitt eget liv

7.1 Mellom selvstendighet og avhengighet

Rapporten Avhengig og Selvstendig (2009), tok opp balansen mellom selvstendighet med autonomi som bakteppe. Hva sier informantene selv om det å forvente hjelp, og det å klare seg selv. **Milana** sier:

”Vi bor jo sånn som vi gjør nå alene, det er veldig sånn vanskelig, veldig tøft. Det er for mye, klare seg alene liksom. Før du hadde jo noen som gjør det for deg, ikke sant. Og så lever du sånn plutselig at det er bare du som må klare det ikke sant, og så blir det for mye.”

Milana er vant med at noen gjør ting for henne, som hun nå må gjøre selv, og dette oppleves vanskelig. I rapporten ”Sett i gang!” (2007), står det at de enslige mindreårige har et stort behov for voksenstøtte som både omsorgspersoner og rollemodeller, for å få en psykososial god utvikling og psykisk helse. Hva sier ungdommene selv er viktig? Er dette noe de må ha for å klare seg bra? Hun sier noe om dette her:

”Selvfølgelig, her har jeg det bra, men det som er litt vanskelig er at du må klare deg selv. Ja, det bli litt for mye på dine skuldre, du må klare deg selv, selv om du kan ikke, eller du... Ja, du du måtte takle det, mange oppgaver. Det er jo vanskelig å bli så fort voksen. Det er ikke bare litt, men det er veldig vanskelig. På en måte er det jo bra, at man bestemmer det selv, men på en annen måte er det jo vanskelig. Det som gjør det vanskelig er at du har jo ingen som hører på deg underveis. De kunne tatt ting mer gradvis, slik at det blir ikke alt på en gang, at det blir etterhvert. Ja, vi hadde trengt en voksen litt tettere, ikke sant, at det blir en du kan spør med det du ikke vet underveis, og hjelpe med språket, skolen og for oss som ikke har norsk som morsmålspråk, vi trenger jo mer spesiell hjelp. Det blir litt vanskelig, det blir litt sånn... det blir litt vanskelig. Vi trenger noen som kan hjelpe med skolen og alt mulig ting.”

Her ser vi en jente som sier rett ut at det har vært alt for vanskelig, og alt for mye som har blitt lagt på hennes skuldre av forventninger til henne, i forhold til det hun synes er rimelig innenfor hennes kultur. En ser også en ambivalens, i det at hun sier at det på en måte er bra at man får bestemme selv, men at en likevel burde hatt en voksen litt tettere. Milana sier her det samme som Tshave, at når en ikke har norsk som morsmål, trenger en også mer hjelp til lekser. Det skrives i rapporten Avhengig og selvstendig (2009) om store kulturelle forskjeller i hva som anses som den optimale balanse mellom selvstendighet og autonomi. Kan det være at vi ser at dem med størst akkulturasjonsbelastninger, og størst forskjeller i normer og verdier i opprinnelsesland og eksilland, at vi ser de som sliter mest i forholdet mellom selvstendighet og autonomi? Dermed er det kanskje

ekstra viktig for denne gruppen å få en voksenperson som følger dem litt tettere som Milana sier, slik at de følte mer kontinuitet i omsorgen, samtidig som de har en rollemodell som hjelper dem å forstå og lære kodene, normene og verdiene i landet her, som er så totalt forskjellig fra deres eget land. I "Sett i gang!" (2007), skriver de også at asylmottak er et sted ungdommene ikke bør tilbringe sin barndom, og som vi før har sett har søstrene bodd ■■■ på mottak. Dette kan det være flere grunner til, uten at en skal spekulere i det, men en kan spørre seg om det hadde vært ideelt for dem å bo helt alene uten det tilsynet de nå har. Samtidig kan en tenke seg at de tre vi har sett sliter mest med akkulturasjonsproblemer er dem som en virkelig kan se hadde fått et bedre tilbud under barnevernets omsorg, med det tilbudet de under 15 år i dag får, og som i tillegg innebærer en mulighet for oppfølging frem til fylte 23 år. **Maria** sier:

"Ja, det kan være sånn at min kultur er så forskjellig fra deres at vi ikke har samme trygghet til å spør etter hjelp, eller å formidle at vi trenger hjelp og stole på hjelpen. Men det er litt vanskelig når du har bodd hele livet i et annet land, å tilpasse seg helt, og stole nok på systemet. De tingene tar tid. Hvor lang tid det skal ta, det vet jeg ikke, det er hele tiden tankene som..."

En ser at Maria tenker at de store kulturforskjellene kan gjøre at de også trekker seg tilbake og ikke spør etter hjelp. Det tenker jeg kan være fordi de rett og slett ikke forstår kodene, og de forventningene som blir stilt til dem. Dette sier igjen noe om kultursensitivitet, og viktigheten av å sette seg litt inn i normer og verdier til de forskjellige landene, slik at en kan møte de enslige mindreårige med en større anerkjennelse og forståelse for den de er, og de makrobrillene de har å se sitt verdensbilde med, som skrevet om over.

Vi så også at **Amir** slet med noe av det samme, og han sier:

"Her i Norge må du leve ditt eget liv, du må gjøre alt selv. Det er ingen som hjelper deg, unntatt den hjelpen jeg får fra kontoret her. Det andre er jeg kan få hjelp fra her ... av og til trenger du mer hjelp. Jeg må passe mitt eget liv, jeg må gjøre det selv, det er ingen her. Jeg stoler bare på meg selv og Gud. Jeg prøver å være uavhengig så mye jeg kan. Jeg prøver å ikke være til bry for noen, å skape min egen vei. Dette er etter at jeg har levd her en stund at jeg tenker slik, jeg tenkte ikke slik før."

Her ser en at Amir sliter med det samme problemet, og han sier at det er etter å ha bodd her en stund at han tenker slik. Han prøver å skape sin egen vei, og ikke være til bry. Dette er det han har lært i Norge, og sier oss noe om at vi kanskje må tenke litt nytt her. Det er viktig med selvstendighet, men ikke med en slik maktesløshet som en kan ane her. En ser imidlertid også en sterk gutt som vil klare seg selv, og skape sitt eget liv, slik som Omre og Schelderup (2009) skriver om ut fra det nye

synet på barn. Kjørholt (2004) skriver at barn aktivt bidrar til å skape egne forestillinger og livsvilkår. Nå har Amir en forestilling om at det er dette som er forventet av ham, og han innordner seg deretter, og prøver å skape seg et liv på de prinsippene og normene han her har lært.

Vi har nå sett de samme tre informantene som under vanskelige ting fra forrige kapittel var de tre informantene som slet mest med akkulturasjonsproblemer. Den eneste informanten utenom disse tre som nevnte kulturforskjeller som et problem når det gjelder selvstendighet var **Sohail** som også kommer fra Etiopia, slik som Amir, og hun sier:

”Nå lever jeg på mottaket, de viser meg når jeg skal sove, og så viser de meg hva jeg skal spise, de viser meg dette, og de viser meg hvordan ting er i Norge. Hvis jeg skal leve her må jeg vite hva jeg skal gjøre. Jeg var i et annet land, jeg var i Etiopia, jeg visste ikke stort om Etiopia, men nå er det først og fremst meg, å være sterk, og så for meg er neste skritt... mine lærere er norske, for min familie er ikke mye, jeg var med dem, og de viste meg ikke hvordan jeg kunne være meg. Jeg trenger noen til å vise meg.”

Her ser vi forskjellene på Amir og Sohail som kommer fra samme land, og Sohail sier litt om hvor store forskjeller det er i kulturen deres og vår, da hun sier at familien hennes aldri lærte henne hvordan hun kunne være *et eget selv med en egen autonomi*, slik som vi er så opptatt av i Norge, og nå spesielt med det nye synet på barn. Sohail er nå nesten euforisk lykkelig over å *utforske sitt nye jeg*, noe vi har sett over her i flere av uttalelsene hennes. Det som skiller Amir og Sohail er nok som Øia (2005) skrev om over, at opplevelsen av norskhet gjør at en lettere blir integrert, og vi hørte Sohail uttale over her:

”Jeg vil være MEG, og den nye meg er Norsk.”

Er det her vi har forklaringen på den store forskjellen mellom Sohail og de tre andre informantene her? Selv om kulturforskjellene er store, så er Sohail ivrig etter å lære alt, og har som vi har sett også allerede tatt et valg om å ta av seg hijaben, noe som sier hvilke drastiske ting som er skjedd i livet til denne jenta på så kort tid, som hun også formidlet over, og sa at jeg aldri hadde kjent henne igjen før og etter denne forandringen. Jeg fikk se et bilde av Sohail før, og forandringene var helt formidable. Nå tenker jeg at Sohail nok er et unikt tilfelle, og en kan ikke forvente at de enslige mindreårige skal ta så drastiske steg som dette inn i den norske kulturen. Det kan være at Sohail finner det mer viktig etter noen år i Norge å ivareta mer av de kulturelle verdiene hun vokste opp med, selv om hun sier at de aldri lærte henne å bli *”et eget selv”*:

”Jeg visste ikke hvordan møte folk, hvordan jobbe, hvordan skaffe meg en jobb, eller noen oppførsel eller kultur. Jeg mente ikke jeg har glemt hvordan jeg var. Jeg tenker hva som er

best for meg. Jeg vil være MEG, og den nye meg er norsk, jeg har aldri vært i den situasjonen, det er vanskelig for meg.”

Er det en jente som er på identitetssøken vi møter her? Når hun sier at de ikke har lært noe om oppførsel eller kultur, kan en spørre seg om hun har levd i et ”lukket fellesskap”, hvor de som vi fikk høre over, ikke kunne prate om mellommenneskelige ting, uten å hviske, og dette kan også forklare *pseudoresiliens*, fra Borge (2010), som jeg fant kunne stemme med Sohail. En ser her at det åpenbart er lett for henne å suge til seg alle de nye spennende mulighetene hun får i Norge. Jeg tenker likevel at det at hun nå tydelig prøver å finne sin nye identitet, også kan gjøre henne ekstra sårbar, noe en får håpe systemet rundt henne beskytter henne mot.

Det er dermed et funn at der kulturforskjellene oppleves størst, er der det også er størst problemer med balansen mellom selvstendighet og autonomi. Videre skal informantene svare på om de føler seg sett og hørt her i Norge.

7.2 Føler ungdommene seg sett og hørt?

Da jeg spurte ungdommene om de følte seg sett og hørt i Norge, eller om det var noe som de synes var spesielt vanskelig med vår kultur, svarte **Fatima** fra Somalia:

”Nei, det er ikke vanskelig. Ikke vanskelig. Jeg tror det, men er ikke sikker.”

Dette kan synes som et litt merkelig svar. Kan det være at de enslige mindreårige ikke har en demokratisk væremåte, i det at de ikke vil kritisere hjelperne rundt dem, eller landet som hjelper dem til å få et godt liv? De er vant til at en ikke kritiserer det offentlige. Som Omre og Schelderup (2009) skriver om, relatert til det nye synet på barn, er nok de fleste av de enslige mindreårige vant med en paternalistisk holdning, hvor de er vant til at de voksne tar beslutninger for dem, og agerer på deres vegne. Nå er de imidlertid kommet alene til Norge, og til et land som forventer at de blir selvstendige aktører i sitt eget liv. Dette så vi over at kunne være svært vanskelig for mange av dem, særlig dem som kontrastene er størst på fra vårt demokratiske samfunn. Likevel ser vi at Fatima tar det i seg, og sier at hun ikke er sikker. Hun bærer hijab, og representerer med dette sin egen religion. Hun hadde allerede et nettverk som vi så med stor sannsynlighet kan bidra til å få et transnasjonalt nettverk etter hvert, i tillegg til et stort nettverk også her i Norge, så om det er en strategisk tilpasningsstrategi, slik som Møller og Skytte (2004), skriver om, eller mangel på demokratisk tenkemåte blir her usikkert. Kan det dermed være at ungdommene ikke er vant med å bli sett på som selvstendige subjekt adskilt fra en voksen, og at de ikke er vant til å ha egne meninger? Det virker uansett ikke som det er et problem for Fatima, og hun gir inntrykk av å trives. I tillegg har Fatima fått positivt, og vet at hun har et liv som venter på henne i Norge, med de mulighetene det innebærer.

Hassan fra Afghanistan sier:

"Jeg tenker ikke på det. Jeg har glemt nesten alt fra min kultur. Jeg vil gå inn i den norske kultur. Jeg tenker ikke på kulturen min."

Dette er også en oppsiktsvekkende uttalelse, og minner om Sohail, som sa at *det nye selvet hennes var Norsk*. Hassan hadde også allerede en sterk tilknytning til venner her i Norge, med mange norske venner som han sa at han alltid var opptatt med. Det eneste som han savnet fra hjemlandet var de to små søstrene som han en dag håpet å kunne hente. Hassan har også fått positivt, noe jeg tenker kan påvirke dette spørsmålet. En kan jo stille seg et spørsmål om det kan være en fortrenkning for å håndtere det nye livet her, med en prososial tilnærming som Borge (2007) skriver om, for å føle mer tilhørighet? Eller er det virkelig slik at han har glemt nesten alt fra sin egen kultur, fordi det ikke betyr så mye for ham? Dette kan en i så fall også relatere til at det er uvant for dem å bli spurt om deres mening som selvstendige aktører med egne meninger og egen stemme, som kanskje hadde noe kritisk å formidle til oss.

Den neste vi skal høre på er **Ahmed** fra Afghanistan som har fått negativt:

"Jeg kan se de mange norske, de ser på oss og det er ikke noe problem. Før var det litt flaut, men nå er det bedre, jeg har bodd her i [REDACTED], nå vi har opplevd. Jeg føler ikke jeg må tilpasse meg på noen uvant og vanskelig måte lenger."

Her ser det ut som opplevelsene og erfaringene han har, har resultert i at det som var flaut og vanskelig før, nå har gjort at han har tilpasset seg. Som vi har sett over er Ahmed med i et aktivt idrettsmiljø med karate, og har venner fra både Norge og Afghanistan, noe som gjør sosialiseringen lettere, og som kanskje gjør at han uttaler seg som et selvstendig subjekt som sier at det før var flaut, men nå er det bedre. Kan en her se at gruppetilhørighet og en felles gruppeidentitet gjør det lettere å unngå akkulturasjonsbelastninger?

Tshave fra Afghanistan, som har bodd her i seksten måneder synes heller ikke det var noe problem, men han har vi sett er uvanlig godt integrert, med masse norske venner, og en plan om å flytte tilbake til [REDACTED] som han føler er SITT land, og han uttaler at han ikke tror det er så stor forskjell for ham med kultur og tradisjon. Dette kan relateres til Øia (2005), som skrev at opplevelsen av norskhet vil gjøre integreringen lettere, ved å leve med to kulturer internalisert i selvet sitt. Vi har også sett at Tshave er en usedvanlig aktiv aktør i eget liv. Dermed kan en se at Tshave, Hassan og Sohail, som føler seg mest norske, er dem som tilsynelatende føler det lettest og mest positivt å bo her i Norge. En kan likevel stille seg et spørsmålsteget om det er en prososial mestringsstrategi å gi slipp på egen kultur i den grad de tre informantene her har gjort.

Shadiya fra Somalia sier:

"Jeg trenger ikke tilpasse meg, de er samme mennesker. Alle er ikke samme mennesker, alt de har bærer de, noen mennesker vil tilpasse seg, valg, mange valg, ikke samme, men fremdeles forstå. Alle har sin måte. Ingen kan si at det er hans eller hennes sak. Bare hvis du trenger noe, kan du prate, bli venner, men ikke komme på innsiden. Nei, jeg ser ikke problemet."

Shadiya sier at noen mennesker vil tilpasse seg, men at hun ikke føler det slik. Det er ikke lett å tolke det sagte her, men jeg tolker det som hun mener vi må ha respekt for hverandre uansett kultur, og om det er noe en er uenig i, så kan en ikke bare forvente alt, men kanskje prate og bli venner uten nødvendigvis å komme på innsiden til hverandre? ...og at hun ikke ser på dette som et problem...? Shadiya hadde også fått positivt, og sa hun prøvde å forstå norsk kultur og historie, siden hun levde her, og anså det som viktig hvis hun skulle klare universitetet. Det kan virke som Shadiya er en aktiv aktør i eget liv, og som Øia (2005) sier, at de som klarer å vise respekt for kultur og verdier i større grad mestrer å etterleve koder og krav som forventes av dem.

Milana sier dette om det å bli sett og hørt:

"Noen ganger ja, men at jeg blir ikke som du sier sett og hørt, noen ganger blir en hørt, men ikke sett liksom dessverre."

Her kan en tolke det som kulturforskjellene kan gjøre det slik at hun føler at hun ikke blir sett ordentlig, og dette kan kanskje ha noe med det hun sier her:

"De kan kanskje bli bedre til å lytte. Hvis man har ikke opplevd det som vi har opplevd, så tror jeg det er litt vanskelig for dem å forstå. Ja, eller du skjønner ting bedre."

Vi har før sett at Milana har opplevd akkulturasjonsbelastninger, som kommer til uttrykk her også, selv om hun også sier at hun ikke har fokus på kulturforskjeller, men at det heller er kommunikasjonsproblemer på grunn av språket. Dette mente hun som vi så over, kunne bøtes på ved å ha mer aktiviteter sammen. Det ble over fokusert på at vi var individualister, og her kan det kanskje være at hun mener vi burde lære oss til å lytte bedre. Disse uttalelsene er slik som jeg ser det også sunne tegn på at hun er aktør i eget liv, som prøver å få sin stemme hørt, noe hun kanskje har fått med seg og lært er holdninger vi anerkjenner i Norge. Likevel har ikke Milana en opplevelse av at vi er gode lyttere. Som Allen et al. (2003), skriver, så er det ikke bare å være selvstendig, men en er også som menneske avhengig av noen som ser en, hører på en, og følger en gjennom livet.

Vi så over at **Maria** uttalte at kulturforskjellene kunne gjøre at de ikke hadde samme trygghet til å spør etter hjelp, og at det at vi var individualister gjorde det hele vanskeligere. Begge søstrene klarer likevel å formidle det vanskelige med ord, og viser seg som aktive medborgere i Norge, med en

stemme som ønsker å bli hørt. Maria uttalte som vi så over: *"Jeg mener den storheten kanskje, at de viser oss at de hjelper, ikke bare sier "...jeg vil hjelpe...og sånne ting. De må vise det i handling."* Her snakket hun om *en bro som måtte bygges fra begge kanter*, men at det fremdeles opplevdes som vanskelig for dem. Dermed ser en her at selv om søstrene greier å formidle til oss hva som er viktig for dem, så må vi som Brunvatne (2009) skriver, lære oss kultursensitivitet, hvor vi tør å møte dem med åpenhet, interesse og respekt, samtidig som en lærer seg å lytte.

Amir fra Etiopia, var sammen med søstrene fra Tsjetsjenia de som hadde størst akkulturasjonsbelastninger, og som også gjenspeiler seg i dette spørsmålet:

"Ja, jeg føler av og til at jeg må tilpasse meg på en uvant måte. Ja jeg har en god sans for humor, som alle sier. Det er ikke noe problem å kommunisere her, men av og til føler jeg det pinlig. Når jeg snakker med folk er jeg litt nervøs, jeg kan ikke se folk i øynene, for jeg er ikke vokst opp med det, så når de ser meg i øynene klarer jeg ikke. Når de snakker ser de bare rundt, her må du holde fast blikket. Vi bare kikker fort frem og tilbake på hverandre, mens her får du beskjed om å holde blikket. Jeg har min egen historie med politiet i hjemlandet mitt."

Han føler at humoren redder ham litt i det å kommunisere, men at normene med å holde fast blikket blant annet har vært vanskelig for ham. Her har han også en historie å fortelle om politiet, som har preget ham i akkurat dette. Amir forteller meg også om en opplevelse fra butikken, hvor han fikk problemer med kommunikasjonen med hun som han skulle kjøpe milkshake av, da han ikke husket ordentlig ordet *milkshake*. Han følte hun var sint på ham, og han skjønnte ikke hvorfor, enda han sa at han spurte...*"Unnskyld, kan jeg få en..."* Amir sa han prøvde å få henne komfortabel med å smile og være høflig, og hun bare pekte, overså ham, og brydde seg ikke. Dette hadde gjort inntrykk på ham, og han sier det ikke er nytt for ham, og at han trodde det ville skje igjen og igjen i fremtiden også. Han sier at når du har problemer selv, og det kommer et nytt, blir det for mye for deg. En ser her at det som det skrives om i rapporten Avhengig og selvstendig (2009), så innebærer akkulturasjonsprosessen at man utvikler kompetanse til å kommunisere og samhandle med personer i begge kulturene, og om dette ble problematisk kunne det øke risikoen for depressive plager. Kan det være vi ser tendenser til dette hos Amir, eller er det bare litt trøst og forståelse i det å bli møtt på en respektfull måte som trengs her? Det kan likevel se ut som Amir opplever forskjellene vanskelig, men han klarer å sette ord på dette som en selvstendig aktør i eget liv, og en får håpe at denne stemmen blir hørt i systemet, slik at Amir kan få den hjelpen han eventuelt trenger.

Suzana fra Etiopia, som Amir var tolk for, hadde bare bodd her noen måneder, og posisjonerte som vi så over seg selv strategisk i forhold til sin egen kultur, som Møller og Skytte (2004) skrev om, og sa at hvis det var noe som ble for vanskelig for henne, ville hun bare holde seg utenfor. Hun hadde bodd

her for lite til å sette ord på om noe var vanskelig ennå med selve kulturen, utenom selve språket, og det å kunne kommunisere. Hun gav ellers uttrykk for et savn av alle hun var glad i, og forstod ikke helt hvordan hun skulle klare seg selv. Det kan tenkes at Suzana også her kan bli påvirket av Amir som ikke stolte på noen andre enn seg selv og Gud, og i og med at Suzana bare er 15 år, kan det bli et problem om hun ikke klarer å stole nok på hjelperne rundt henne.

Til slutt er det **Sohail** fra Etiopia: "*Jeg vil være Meg, og den nye meg er Norsk*". Sohail sier også at hun ikke føler det å bli hørt eller sett som noe problem i det hele tatt, noe som gjaldt alt fra lærere hun var så trygg på at hun turde å rekke opp hendene for å spørre etter hjelp, til elevene hun følte var glad i henne, og til alle på mottaket som hun følte så og hørte henne, selv om hun følte hun måtte lære alt om på nytt, fordi forskjellene var så store. Vi har sett at Sohail har tatt avstand fra mye av sin egen kultur, og det at hun føler seg Norsk kan som Øia (2005) sa, ha gjort at det overhodet ikke er blitt et problem for Sohail. Hun er som Omre og Schelderup (2009) skriver om, på vei til å bli en kompetent aktør i eget liv, og et selvstendig autonomt individ, som for Sohail er en ny og nærmest euforisk opplevelse. I tillegg har hun som Borge (2007) skrev, brukt vendepunktet og miljøskiftet i livet sitt til å gripe fatt i de mulighetene dette har gitt henne, hvor hun har tatt radikale nye valg på grunn av dette.

Konklusjonen er at det er de samme tre av ti informanter som føler det å bli sett og hørt i Norge som et problem, som også hadde de største akkulturasjonsproblemerkene, og som hadde størst vanskeligheter mellom selvstendighet og autonomi. De samme informantene, (Amir, Maria og Milana) har også de største problemene med kommunikasjonen her, i tillegg til å føle seg sett og hørt. Amir uttalte over at i hjemlandet forsto de hverandre innenfra og ut, som betegner hvordan han føler det. Milana mener vi burde bli flinkere lyttere, og Maria sier det må bygges en bro fra begge sider, og hun sier at hun så vidt er på vei over denne broen, etter å ha bodd her i [REDACTED]

Til slutt nå skal vi tilbake til tittelen på denne studien, som formidler koblingen mellom fortid og fremtid. Det har imidlertid vist seg at flere av informantene uttaler at nettopp fortiden har gitt dem styrke.

7.3 "Fortiden min gjør meg sterk. Fremtiden gjør meg lykkelig."

Har en etter alle disse funnene sett hvordan ungdom i denne konteksten skaper sitt eget liv? Er det for de enslige mindreårige en sammenheng mellom fortid og fremtid i måten de posisjonerer seg, og agerer på i forhold til sin egen fremtid? **Sohail** som er eier av tittelen til denne studien sier:

*"Jeg tror, det har vært mange vanskelige ting i mitt liv, mange mange ting helt siden barndommen. **Fortiden min gjør meg sterk, fremtiden min gjør meg lykkelig.** Nå er jeg meg selv, jeg har ikke ord, noe helt i toppen. Jeg skaper livet mitt selv, ja jeg tror det."*

Har vi her et funn som kan tyde på at denne informanten er bevisst at det er fortiden som gjør henne sterk?- dette på tross av at hun etter det vi har sett har levd i en undertrykkende kontekst helt frem til hun kom til Norge. En kan tenke seg at Sohail her har håpet, som Heggdal (2008), hevder handler om å finne frem til en sannhet og mening med sitt eget liv, og om å gjennvinne kontroll og ta ansvar. Hun sier også at hun skaper sitt eget liv, som er sterke uttalelser når en tenker på fortiden hennes. Det at barn også er skapere av sitt eget liv, uavhengig av en voksen, er med på å underbygge det nye synet på barn. Hun bruker selv disse ordene, og som Saalebey (2006) skriver om styrkeperspektiv, så sier han trauma og misbruk, sykdom og problemer kan være skadelig, men de kan også være kilde til utfordringer og muligheter. Flere av informantene uttaler noe av det samme, med å koble fortid og fremtid, selv om de ikke uttaler det så bokstavelig som Sohail. Det kan likevel se ut som de er bevisste hvor de henter styrken og drivkraften til å gå inn i en ny og bedre fremtid. **Shadiya** sier:

"Jeg har mange vanskelige ting i mitt liv, derfor sier jeg at jeg har fått denne sjansen til å gjøre alt, fordi før så jeg mange problemer i livet."

Her ser en at hun kobler den vanskelige fortiden opp mot at hun nå får en sjanse til å gjøre alt i fremtiden, noe som blir en kontrast til de mange problemene hun før hadde. **Maria** sier:

"Et barn som har vokst opp uten motstand, vil kanskje ikke være sterk på samme måte som meg."

Dette kan en tolke som at hun ser at motstanden har gitt henne en styrke, nettopp på grunn av det vanskelige, og en ser at smerte og lidelse er blitt omformet til en ressurs her og nå og inn i fremtiden, Heggdal (2008). Om styrken sier hun:

"Styrken henter jeg fra at jeg har et mål kanskje i fremtiden, og jeg vil nå det målet i fremtiden."

Søsteren **Milana** sier:

"Styrken kommer av viljen min. Både familien og fortiden har gitt meg styrke."

Her ser en at hun uttaler direkte at fortiden og familien har gitt henne en styrke, samtidig som hun tillegger styrken en sterk vilje. Vi så over at Milana hadde strenge krav til sin egen vilje, da hun uttalte at om du ikke krever så mye av deg selv, blir det ikke så mye til slutt, "*..du må ha de kravene til deg selv,*" sier hun. Likevel så vi over at Milana poengterte at *tryggheten* var en viktig kilde i bunnen for å kunne planlegge fremtiden sin, noe vi har sett er spesielt viktig for søstrene fra Tsjetsjenia.

Amir, sa tidligere i analysen:

"Tanken på fortiden og familien gjør at jeg greier alt. Jeg vet hvor mye de ønsker for meg, og jeg vet hva de drømmer for meg. Jeg vil ikke endre på det, selv om ikke de er her sammen med meg, jeg vil være den personen de ønsker at jeg skal være."

Dette har blitt tolket før, men en ser at dette sitatet også sier noe om koblingen mellom fortid og fremtid, og at han som de andre fire informantene sier at fortiden, sammen med familien har gjort at han nå greier alt. Dermed var det fem informanter som direkte kobler fortiden sammen med den styrken de mener de har som redskap og kompetanse til å gå inn i fremtiden med. **Suzana**, mente hun gikk inn i fremtiden med Guds kraft som den viktigste styrken hun hadde med seg, noe også Amir har uttalt, selv om han i tillegg sier at fortiden er et direkte resultat til at han greier alt. De siste fire informantene sa at familien var det som gav dem direkte styrke til å gå inn i fremtiden, og det var **Ahmed** som hadde fått negativt, og nevnte styrken han fikk av foreldrene ved telefonsamtalene, og **Tshave** som sa at familien var motivasjonen hans, og de som gav ham kraft og styrke, noe vi også husker fra historien om da hun holdt lyset for ham på natta for at han skulle kunne studere, og dermed sier også han indirekte med den historien, at fortiden har vært utslagsgivende for den styrken han går inn i fremtiden med. I tillegg var det **Fatima** som følte at det kun var mor som kunne gi henne styrken hun trengte inn i fremtiden. Til slutt var det **Hassan** som nevnte de to søstrene og venner som det som gjorde ham sterk, og gav ham drivkraft fremover. Han var den eneste informanten som også uttalte at venner var det som gjorde at han klarte alt.

Nå er vi til veis ende i denne studien, og helt til slutt skal jeg komme med noen konklusjoner, og en oppsummering av de funnene som er kommet frem fra empirien og stemmene til de ti informantene vi nå har blitt kjent med.

8 Konklusjon og avsluttende refleksjon

Det er i denne studien brukt mye tekst fra de sagte ord fra informantene, noe jeg tenker styrker validitet og reliabilitet i denne undersøkelsen. Hadde jeg bare tatt ut en setning her og der gir det ikke den samme dype forståelsen av det som blir sagt, og kan også fortære bli brukt av meg på en annen måte enn det informanten opprinnelig har ment. Meningen med denne studien er at de enslige mindreåriges stemme skal komme frem, noe jeg mener jeg har lyktes med.

Det er mange interessante funn her. I begynnelsen av analysen ble det sett på opplevelsen av sammenheng "sence of coherence", fra Antonovsky (1987). Alle de ti informantene scoret bra på både forståelighet, meningsfullhet og håndterbarhet, selv om det var forskjellig hvor sterk sammenheng det var mellom de forskjellige komponentene. Det at ungdommene scorer bra på "sence of coherence" har videre en sammenheng med mestringsevne, og de har dermed en større mulighet for resiliens, som alle hadde, selv om de brukte forskjellige typer mestringsstrategier, ut fra kategorisering via Compas modell. Det var to informanter med en religiøs mestringsstrategi, i tillegg til funnene fra denne modellen. Antonovsky mente det var fire ting en måtte jobbe med for å få en meningsfylde i livet sitt, og det var indre følelser, personlige relasjoner, aktiviteter og eksistensielle tema, noe informantene selv har formidlet som viktig. Her tenker jeg mottakene kan jobbe litt ut fra de funnene som er i denne studien.

På en av jentene ble det funnet at hun scoret på pseudoresiliens, noe Borge (2010) fant hos barn som hadde kunstneriske og kreative anlegg, hvor de kunne flykte inn i dette, og holde oppe mot og håp i en ellers vanskelig barndom. Hos enkelte kunne det også erstatte den trygghet og glede andre barn finner sammen med jevnaldrende, og dermed erstatte sosial kompetanse. Dette var sannsynligvis også et funn på denne jenta, som sa at hun ikke hadde venner hun kunne prate åpent med i hjemlandet sitt i Etiopia. De måtte hviske, selv til sin egen mor og venninne, om mellommenneskelige ting. Dette kan være viktig å tenke på kan gjelde flere som har levd i undertykkende land som er radikalt forskjellig fra vår kultur, og her har landene Etiopia og Tsjetsjenia vært dominante blant mine ti informanter.

De viktigste funnene i denne studien, som kan lære oss noe videre, er funnene på at der kulturforskjellene er størst, er det mest akkulturasjonsbelastninger, og der en tydeligst så det, kunne det også se ut som det var tydeligst symptomer på depresjoner, noe en fant gikk igjen på tre av informantene. Dette er funn som støtter Brunvatne (2009)sine uttalelser om at jo større forskjeller det er mellom opprinnelsesland og eksilland, jo vanskeligere blir overgangen. Det var et funn med disse tre informantene at der kulturforskjellene opplevdes størst, hadde de også størst problemer mellom selvstendighet og autonomi. Her uttalte to informanter at når kulturforskjellene er så store,

har de ikke samme trygghet til å spørre etter hjelp, og det er da lettere å trekke seg tilbake, noe jeg hadde funn på i denne studien, som igjen kan resultere i ensomhet og depresjoner, og også posttraumatisk stressymptomer. En av informantene sa at vi kunne bli bedre lyttere, og hun gav selv et forslag om å ha flere aktiviteter sammen på mottaket for å bli bedre kjent, og lære språk, koder, normer og verdier bedre gjennom å være mer sammen. Det var også et funn at de samme tre informantene hadde størst problemer med kommunikasjonen, i det å føle seg *sett og hørt* i Norge. Dette tenker jeg er funn som sier noe om at vi må bli flinkere på kultursensitivitet, og at en ikke kan forvente at de enslige mindreårige, som er en så heterogen gruppe, skal klare seg like bra med det tilbudet som blir gitt på norske mottak i dag. Vi så også at det ikke alltid var like lett for dem som slet å fortelle det som kunne gjort det lettere for dem selv, til en terapeut eller psykolog. Dette kan være som Brunvatne (2009) hevder, at det når en skal fortelle om sterke emosjonelle forhold som regel kreves at de får prate på sitt eget morsmål.

Det kunne også se ut som dem med de største akkulturasjonsbelastningene, var dem som tydeligst hadde behov for å ha en kontinuitet og en rollemodell i voksenkontakten, nettopp fordi forskjellene på kulturen er så store, at de har problemer med å forstå det nye verdensbildet med de brillene og den forforståelsen de har opparbeidet i sin kultur. Vi så at det for de tre informantene her var et problem med den individualistiske holdningen vi har her, mot deres kollektivistiske, hvor alle har et tettere bånd, og føler mer ansvar for hverandre. Her tenker jeg at det blir særlig viktig for denne gruppen at de kommer inn under barnevernets omsorg, noe som vi så fra "Sett i gang!" (2007), der de da kunne fått en tettere oppfølging helt opp til fylte 23 år.

Det var en informant, eier av tittelen på studien, som opplevde forskjellene på kulturen som like store som de tre andre informantene, men med henne kunne det se ut som følelsen av norskhet gjorde at hun ikke fikk akkulturasjonsbelastninger, som vi har sett Øia (2005) skrev om. Denne informanten hadde allerede gitt slipp på mye av sin egen kultur, og gjorde at hun fremsto på en helt annen måte enn de andre tre. Hun formidlet likevel at hun trengte hjelp til nesten alt, fordi kulturforskjellene var så store. Som vi så i studien kan posisjoneringen deres være en prososial tilpasningsstrategi, og for noen kan det være at vi ser "den skjulte oppdragelsen," som Hundeide (2003) sier kan prege de enslige mindreårige, og også komme i konflikt med koder og normer i lang tid etter ankomst her til landet, nettopp på grunn av deres kollektivistiske samfunnskoder som vektlegger foreldres og familiens oppdragelse på en helt annen måte enn hos oss. Vi har også sett at det kan være en strategisk tilpasningsstrategi, som Møller og Skytte (2004) skriver om, eller mangel på demokratisk tenkemåte, hvor ungdommene ikke er vant med å bli sett på som selvstendige subjekt med egne meninger adskilt fra en voksen, som Omre og Schjelderup (2009) sier handler om å bli kompetente aktører i eget liv.

Studien viser at gruppetilhørighet med en felles gruppeidentitet kunne avhjelpe akkulturasjonsbelastninger, som informanten som var aktiv med karate formidlet. Dette er viktig for alle, men jeg tenker det kan være ekstra viktig å gripe tak i dette der vi har enslige mindreårige fra land som er radikalt forskjellige fra vårt eget land, nettopp på grunn av de funnene som vises i denne studien. Ellers kunne det se ut som følelsen av norskhet hjalp for integreringen også for dem som ikke opplevde kulturforskjellene som store. Dette vil også, som Øia (2005)sa, gjøre det lettere for dem å etterleve koder som er viktige for dem fra både opprinnelseskulturen og fra det nye eksillandet. Her kan en gripe fatt i det typisk norske, og prøve å integrere de enslige mindreårige i organisasjoner, idrettslag, og lignende. Jeg kunne ønske meg fadderordninger i stort omfang for disse ungdommene, hvor nærmiljø, skole, organisasjoner, idrettslag og andre aktører i den enkelte kommune kunne være med på å bidra til denne *norskheten*, som tydelig hjelper dem til inkludering og en bedre integrering.

Når det gjaldt det som var viktigst for dem, var dette i hovedsak å lære seg språket, skole og utdanning. Det var et funn at de var usedvanlig språkdyktige allerede, og hadde en rasjonell realitetsorientering rundt sin egen utdanning, som tydelig hadde en egenverdi for dem alle sammen. Venner, familie og aktiviteter var særlig viktig, men først og fremst skole. Det kunne se ut som de hadde en progresjonsrefleksjon rundt sin egen fremtid, hvor de var realitetsorientert både i at de måtte ta ting steg for steg, og også at de selv måtte agere aktivt som "sjef i eget liv." Det var også et funn at de var bevisste at deres vanskelige fortid, var en styrkekompetanse som de kunne omformulere til en styrke inn i en ny og bedre fremtid, da fortiden deres som Saalebey (2006) skriver om, kan bli en kilde til nye utfordringer og muligheter. Her så vi at de som slet mest med akkulturasjonsproblemer, sa de måtte ha trygghet i bunnen, for å kunne planlegge fremtiden sin. I tillegg er det selvfølgelig en nødvendighet å ha fått positivt på asylsøknaden, for i det hele tatt å kunne agere som en selvstendig aktør inn i en ny og bedre framtid, og ta ansvar for eget liv.

Det kunne se ut som savn av familie var vanskelig for de fleste av dem, men her kan en tenke på at en med den nye tiden vi lever i i dag, kan avhjelpe de enslige mindreårige i større grad enn før, med at avstand i tid og rom krymper, som Eastmond & Åkersson (2007) skriver om. En kan opprettholde kontakt i helt andre dimensjoner enn før, med for eksempel "skype" på nettet. Det var en informant som scoret på en forventning om at hun med stor sannsynlighet kommer til å danne seg et transnasjonalt nettverk, med en multikulturell tilhørighet, som Bash et al. (2003) betegner som å forme og opprettholde flertrådede relasjoner, som igjen binder sammen deres samfunns opprinnelse og bosettinger. Fra Hessle (2009) sin doktorgrad kan det se ut som dette blir en ny trend vi vil se mer av fremover, og en kan forvente at flere av mine informanter også kommer til å danne seg et transnasjonalt nettverk etter hvert. Det er likevel tidlig å finne ut av dette før selve bosettingen, men

er noe systemet kan tenke på i arbeidet med de enslige mindreårige, og at vi ikke tenker familie og nettverk slik som vi har tradisjon for å gjøre i Norge når vi jobber med nettverksintervensjon. Studien viste at det opplevdes som vanskelig å bli flyttet på etter at de allerede hadde fått opprettet et nettverk og følte tilhørighet i en kommune, og her kan en stille seg et spørsmål om rettighetene deres blir holdt etter intensjonen med lovverket. Til sammenligning skal det mye til for at norske barnevernsbarn blir flyttet ut av en kommune de føler tilhørighet til.

Til slutt kan en spørre om det er grunn til å se på de enslige mindreårige som risikobarn til å bli marginaliserte, som "Sett i gang!" (2007) fokuserte på? Kan vi se at fortiden deres er med på å beskytte dem i særlig grad mot akkurat det? Vi har sett sårbarhet, men også en uvanlig styrke. Er ikke dem vi har møtt i denne studien ressurser vi ønsker å ha, ekstra sterke ungdom, som vil noe med livet sitt, både for egen del, og for andre mennesker som sliter? Handler det da mest om handlingsrommet og mulighetene vi gir dem, i tillegg til at vi blir flinkere på kultursensitivitet, på å lytte, og møte dem med åpenhet, interesse og ekte engasjement?

Dette er noe av det jeg ønsker denne studien skal bidra til, og at noen kan bruke funnene i denne studien til å iverksette tiltak som vi her har sett at ungdommene selv formidler er viktig for en god psykososial utvikling. Jeg kunne videre ønske noen forsket videre på de kulturelle forskjellene som er kommet frem i denne studien, og mer spesifikt fikk frem de forskjellige kulturforskjellene i landene som de enslige mindreårige kommer fra, både eksakt hvilke land som kommer dårlig ut med akkulturasjonsbelastninger, og hva ungdommene spesifikt da får problemer med. Dette igjen vil hjelpe oss til å bli bedre på å hjelpe hver enkelt individuelt, og gi oss kunnskap som er viktig i det videre arbeidet med de enslige mindreårige asylsøkerne. Det blir da litt som å bygge en bro fra begge kanter, for å prøve å møtes i forståelse, som var et bilde den ene informanten med akkulturasjonsbelastninger brukte.

Litteratur

- Allen, J.P., Moore, C.M., & Kuperminc, G.P. 2003. Developmental approaches to understanding adolescent deviance. I Luthar, S.S.(red.). *Resillience and vulnerability. Adaptation in the context of childhood adversities*. (kp 24.). New York: Cambridge University Press.
- Angel, B. og Hjern, A. 2004. *Att møta flyktningar*. Stockholm: Studentlitteratur.
- Anthony, E. J. og Cohler, B. J. (red.). 1987. *The invulnerable child*. New York: Guilford Press.
- Antonovsky, A. 1987. *Unravelling the Mystery of Health. How people manage stress and stay well*. San Fransisco: Jossey- Bass.
- Arnkil, T., Eriksson, E., & Arnkil, R. 2001. *Dialogisk utveckling av kommunernas sevice*. Stakes-rapporter 260. Helsingfors.
- Askheim, O.P. og Starrin, B. (red.). 2007. *Empowerment i teori og praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Basch, L., Glick Shiller, N., & Szanton Blanc, C. 2003. *Nations Unbound*. New York: Routledge.
- Bengtsson, J. 1999:9-49. En livsvärldsansats för pedagogisk forskning. I: Bengtsson, J.: *Med livsvärlden som grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Borge, Anne I. H. (red.). 2007. *Resiliens i praksis. Teori og empiri i et norsk perspektiv*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Borge, Anne I.H. 2010. *Resiliens. Risiko og sunn utvikling*. (2 utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Bragason, Hildi. 2008. *Etter flukten. En kvalitativ studie av hvordan enslige mindreårige asylsøkerjenter mestrer hverdagen sin i Norge*. Masteroppgave. Oslo: Psykologisk Institutt ved Universitetet.
- Brekke, J. P. 2004. *While we are waiting. Uncertainty and empowerment among asylum- seekers in Sweden*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Brunvatne, Reidun. 2009. *Flyktninger og asylsøkere i helsetjenesten*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Buber, Martin. (1923) 1967. *Jeg og du*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag.
- Christie, H.J. og Waaktaar, T. 1997. Tross alt. Krigstraumatiserte barn og deres helingspotensialer. I: Sveaass, N. og Hauff, E. *Flukt og fremtid*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Compas, B. E., 1987. Coping with stress during childhood and adolescence. *Psychological Bulletin*, 101, 393-403.

Compas, B.E., Connor-Smith, J.K., Salzman, H., Thomsen, A.H. & Wadsworth, M.E. 2001. Coping with Stress During Childhood and Adolescence: Problems, Progress, and Potential in Theory and Research. *Journal of Psychological Bulletin*, 127 (1), 87- 127.

Creswell, John W. 1998. *Qualitative Inquiry and Research Design. Choosing among five traditions*. Newbury Park: Sage Publications.

Delamont, Sara. 2007. Ethnography and Participant Observation. s 205-217 i Clive Seale et al. *Qualitative Research Practice*. London: Sage.

Eastmond, M. & Åkersson, L. (red.). 2007. *Globala familjer*. Hedemora: Gidlunds Förlag.

Eide, B.J. og Winger, N. 2003. *Fra barns synsvinkel- intervju med barn- metodiske og etiske refleksjoner*. Oslo: J.W. Cappelen Forlag AS.

Eide, H. og Eide, T. 1996. *Kommunikasjon i relasjoner*. Oslo: Ad. Notam Gyldendal.

Eide, K. 2000. *Barn i bevegelse*. Rapport. Høgskolen i Telemark: avdeling for helse og sosialfag.

Eide, K. 2005. *Tvetydige barn. Om barnemigranter i et historisk komparativt perspektiv*. Avhandling til Dr. polit.- graden, Sosiologisk institutt, Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Bergen.

Eide, K. og Broch, T. 2010. *Enslige mindreårige flyktninger. Kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer*. Rapport fra Regionsenter for barn og unges psykiske helse. Helseregion Øst og Sør.

Emilsson, L. og Saltell, M. 1998. *Barneperspektiv vid familjerådslag*. Hälsohögskolan Väst i Vänersborg: Sociale omsorgsprogrammet. Expressen: 2 juli 2006.

Engebrihtsen, A. 2002. *Forlatte barn, ankerbarn, betrodde barn...Et transnasjonalt perspektiv på enslige mindreårige asylsøkere*. NOVA 2002- rapport 7/02.

Fangen, Katrine. 2004. *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.

Finset, A. 2000. Hvordan reagerer pasienten din på påkjenninger? I: Vaglum, P., Ekeberg, Ø., Finset, A., Hauff, E., Moum, T. *Innføring i medisinske atferdsfag*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Gadamer, H.G. (1960) 1989. *Truth and Method*. (2. utg.) London: Sheed and Ward Ltd.

Gilje, N. 1987b. *Hermeneutikk i vitenskapsteoretisk perspektiv*. Senter for vitenskapsteori, skriftserie nr. 6-1987. Bergen: Universitetet i Bergen.

Geertz, Clifford. 1973. *The interpretation of Cultures*. New York: Basis Books.

Giddens, Anthony. 1976. *New Rules of Sociological Method. A Positive Critique of Interpretative Sociologies*. London: Macmillan.

Gilje, N. og Grimen. 1993. *Samfunnsvitenskapelige forutsetninger, innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Goodman, J.H. 2004. *Coping with trauma and hardship among unaccompanied refugee youths from Sudan*. *Qualitative Health Research*. 14, (9). Pp. 1177-1196.

Gustafsson, P. 2007. Ett transnationellt perspektiv på migrasjon I Olsson, E. m. fl. (red.). *Transnationella rum*. Umeå: Borea Förlag.

Harrison, M. O., Koenig, H. G., Hays, J.C. , Eme, A., Anedi G., Pargament, K. I. 2001. The epidemiology of religious coping: A review of recent literature. *International Review of Psychiatry*.13 (2) 86- 93.

Heggdal, Kristin. 2008. *Kroppskunnskaping. Pasienten som ekspert i helsefremmende prosesser*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Hessle, Marie. 2009. *Ensamkommande men inte ensamma*. Doktorgrad fra Stockholms universitet.

Holstein, James A. & Jaber F. Gubrium. 2004. Active Interviewing. Ss. 140-161 i David Silvermann (ed.). *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*. 2nd ed. London: Sage.

Holter, H. og Kalleberg, R. 2007. *kvalitative metoder i samfunnsforskning*.(2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Huemer, J., Karnik, N. S., Voekl- Kernstock, S., Granditsch, E., Dervic, K., Friedrich, M., Steiner, H. 2009b. "Mental health issues in unaccompanied refugee minors. " I: *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health 2009, volum 3, 13*.

Hundeide, Karsten. 2003. *Barns livsverden: Sosiokulturelle rammer for barns utvikling*. Oslo: Cappelens Forlag.

Hushagen, Anne. 1996. *Enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere- en studie av de unge og deres omsorgspersoner i kommunene*. IMER. Norge/Bergen.

Husserl, E. 1970. *The crises of European sciences and transcendental phenomenology. An introduction to phenomenological philosophy*. Evanston: Northwestern University Press.

Jensen, L., Oppedal, B., Seglem, K.B. Rapport 2009: 11. *Avhengig og selvstendig. Enslige mindreårige flyktningers stemmer i tall og tale*. Folkehelseinstituttet.

Johannesen A., Tufte P.A., og Kristoffersen L. 2008. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. (3. utg.). Oslo: Abstrakt forlag AS.

Jørgensen, M, W. & Phillips, L. 2005. *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.

Kjørholt, A. T. 2004. *Childhood as a social and symbolic space. Discourses on children as social participants in society*. Dr. polit.-avhandling, NTNU/NOsEB.

Kleveland, Turid. 2010. *Enslige mindreårige asylsøkere. Faktorer på hvorfor enkelte mestrer sin tilværelse i Norge*. Masteroppgave. Høgskolen i Lillehammer.

Kohli, R. 2007. *Social work with unaccompanied asylum seeking children*. Palgrave Macmillan.

Kvale, Steinar. 1997. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Not. am Gyldendal.

Lauritsen, K. og Berg, B. 1999. *Mellom håp og lengsel. Å leve i asylmottak*. Trondheim: SINTEF.

Lazarus, R.S. & Folkman, S. 1984. *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer.

Levinas, Emmanuel. 2002. *Fænomenologi og etik*. København: Gyldendal.

Lundgren, Eva. 1993. *Det får da være grenser for kjønn. Voldelig empiri og feministisk teori*. Oslo: Universitetsforlaget.

Løgstrup, Knud E. *Den etiske fordring*. København: Gyldendal.

Løgstrup, Knud E. *Etiske begreber og problemer*. København: Gyldendal.

Magnusson, Eva. 2000. *Studier av konsistens och föränderlighet i könsinnebörder- att arbeta med dubbla analytiske utgångspunkter*. Ss. 220-259 i Hanne Haavind (red.). *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter I kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal.

Martinsen, K. 1991. *Under Kærlig Forskning. Fenomenologiens åpning for den levde erfaring I sykeplejen*. Sygeplejersken nr. 36.

Martinsen, K. 1993. *Fra Marx til Løgstrup*. Oslo: Tano.

May, Katharyn A. 1994. Abstract Knowing. The case for Magic in Method. Ss. 10-21 I Janice M. Morse (ed.). *Critical Issues in Qualitative Research Methods*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.

Mead, G.H. 1976. *Mind, Self and Society*. Chicago: University of Chicago Press.

Morse, Janice M. 1994a. "Emerging From the Data": The Cognitive Process of Analysis in Qualitative Inquiry. Ss. 23-43 I Janice M. Morse (ed.). *Critical Issues in Qualitative Research Methods*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.

Møller, S. N. og Skytte, M. 2004. *Mit barn er anbragt*. København: Socialforskningsinstituttet.

NESH (red). 2006. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo: De nasjonale forskningsetiske komiteer.

Neumann, W. Lawrence. 2000. *Social Research Methods. Qualitative and Quantitative Approaches*. Boston: Allyn and Bacon.

Omre, C. og Schjelderup. 2009. *Barn i barnevernet. En studie om barns deltakelse og styrkeprosesser i familieråd*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Oppedal, B., Jensen, L., og Seglem, K. B. 2008. *Når hverdagen normaliseres: Psykisk helse og sosiale relasjoner blant unge flyktninger som kommer til Norge uten foreldrene sine*. UngKul- rapport, Folkehelseinstituttet. Oslo.

Prytz, C. F. 1977. *Hverdagsdikt for deg og meg*. Oslo: Cappelens Forlag.

Ressler, E. M., Boothby, N. og Steinbock, D. J. 1988. *Unaccompanied children: Care and protection in wars, naturell disasters, and refugee movements*. Oxford University Press. NY.

Ricoeur, Paul. 1974. *The Conflict of Interpretations. Essays in Hermeneutics*. Evanstone: Northwestern University Press.

Ricour, Paul. (1986) 2001. *Hva er en tekst? Å forstå og forklare*. I Lægneid og Skorgen 2001; s 59-79. Oslo: Spartacus forlag.

Rundskriv Q-24, mars 2005. *Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten*. Barne og familiedepartementet: Kopi og distribusjonsservice.

Rutter, M. 2000. Resilience reconsidered: conceptual considerations, empirical findings, and policy implications. I: Shonkoff, J. P. og Meisels, S.J. (red.). *Handbook of early childhood intervention*. Second edition (s. 651- 683). Cambridge: Cambridge University Press.

- Rutter, M. 2006. Implications of resilience concepts for scientific understanding. *Annals of the New York Academy of Sciences*, vol. 1094, 1- 13.
- Saalebey, Dennis. 2006. *The strengths perspective in social work practice*. University of Kansas.
- Schibbye, A-L. Løvlie. 1996. *Anerkjennelse: en terapeutisk intervensjon*. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 33 (6), 530- 537.
- Schiefloe, P.M. 2004. *Mennesker og samfunn- Innføring i sosiologisk forståelse*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Schutz, A. og Luckmann, T. 1989. *The structures of the life-world*. Vol. 2. Evanston: Northwestern University Press.
- Seale, Clive. 1999. *The Quality of Qualitative Research*. 2nd ed. London:Sage.
- Seikula, J., & Arnkil, T. 2007. *Nettverksdialoger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Silvermann, David. 2005. *Doing Qualitative Research*. 2nd ed. London: Sage.
- Silvermann, David. 2006. *Interpreting Qualitative Data. Methods of Analyzing Talk, Text and Interaction*. 3rd ed. London: Sage.
- Slagstad, R. 1976. *Positivism-dialektikk-materialisme*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sommerchild, H. 1998. Mestring som styrende begrep. I Gjørum, B, Grøholt, B og Sommerchild, H (red.). *Mestring som mulighet*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Stang, Elisabeth Gording. 2007. *Det er barnets sak. Barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven & 4-4*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stortingsmelding nr. 17. juli: *Asyl og flyktningpolitikken i Norge, 2000-2001*.
- Skjervheim, H. 1996. *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Oslo: Aschehoug & Co.
- Teslo, Anne-Lise (red).2006. *Mangfold i faglig veiledning for helse og sosialarbeidere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Thagaard, Tove. 2009. *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode* (3.utg.). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Thommasen, Magdalena. 2007. *Vitenskap, kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse og sosialfag*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Thornquist, Eline. 2006. *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori for helsefag*. Bergen: Fagbokforlaget.

UNHCR. 1994. *Refugee children Guidelines on protection and care*. United Nations High Commissioner for Refugees, Geneva.

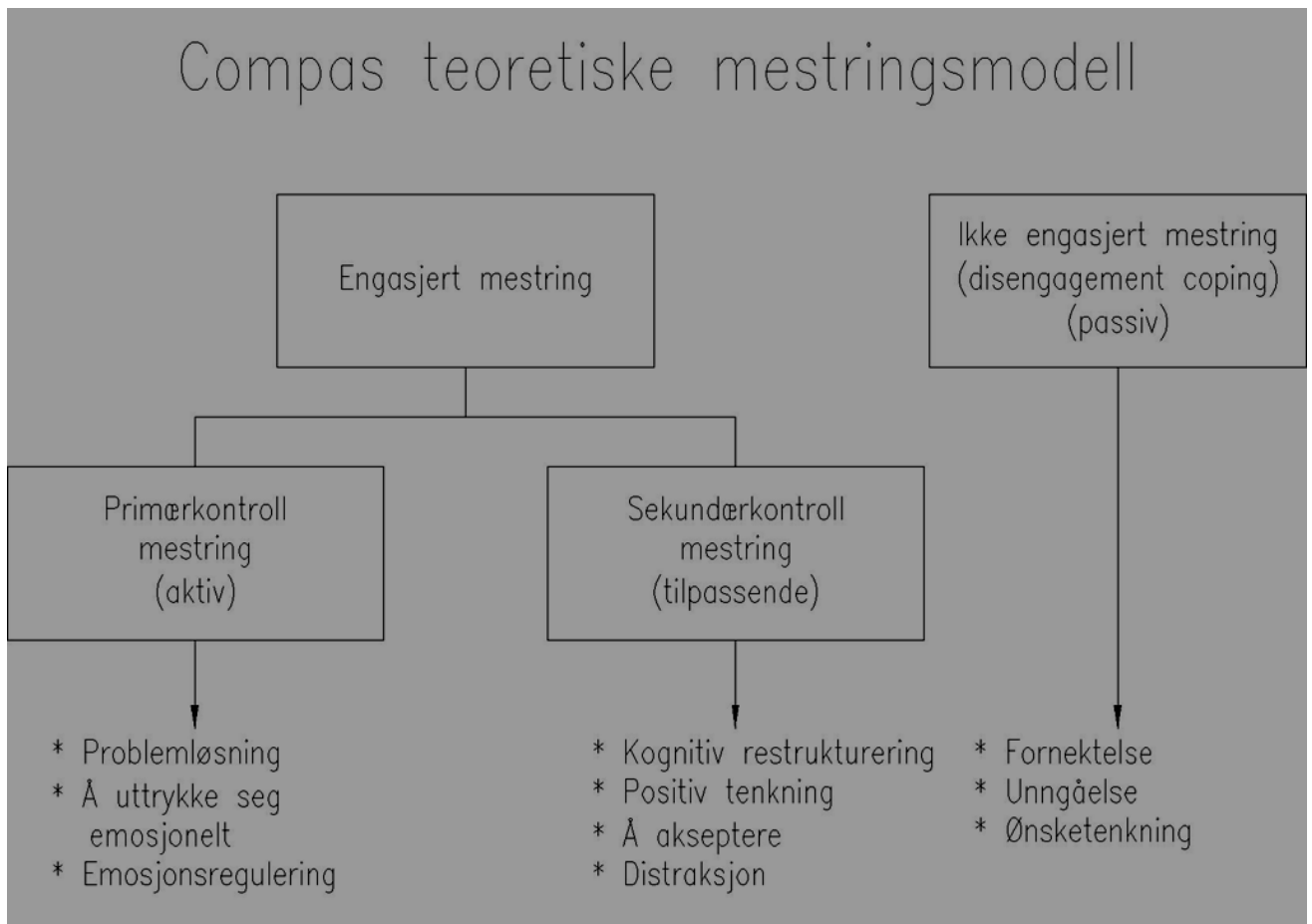
UNHCR. 2007b. *Handbook for the Protection of Internally Displaced Persons*. United Nations High Commissioner for Refugees, Geneva.

Werner, E. E. og Smith, R. S. 1992. *Overcoming the Odds: High Risk Children from Birth to Adulthood*. Ithaca, New York: Cornell University Press.

Øia, Tormod. 2005. *Innvandrerungdom- integrasjon og marginalisering*. NOVA- rapport, Oslo.

Øzerk, K. 1992. Tospråklige minoriteter, kunnskapstyper, verdier og læreplaner. I: Sand, T. og Walle-Hansen W. (red): *Sosialisering i dag*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Vedlegg I – Compas modell.

Vedlegg II - Intervjuguide

- **Stemningsleiet i dag:** svært lavt 1 2 3 4 5 svært høyt (hvorfor?)
How is your mood today: very low 1 2 3 4 5 very high (why?)
- **Generelt humør:** svært dårlig 1 2 3 4 5 svært godt (hvorfor?)
General mood: very good 1 2 3 4 5 very bad (why?)

Jeg vet du har kunnskap om noe som jeg vil lære mer om, kunnskap om å være ung uten foreldre i et fremmed land. Du har erfaring i å bo slik som dette, og vet derfor mye om hva som gjør at du klarer alt dette helt alene. Dermed er du ekspert, og jeg har lyst til å lære av deg.

I know that you have knowledge about something that I want to learn more about... the knowledge about how to be young without parents in a foreign country. You have experience in living like this, and therefore you know a lot about what make you manage all this all by yourself. Then you are the expert, and I want to learn from you.

- Kan du først fortelle meg litt om "Sarah" og hva som gjør henne glad og stolt?
Can you first tell me a little about "Sarah" and what makes her happy and proud?

Recalling the future: (forklare en tidsmaskin)

Do you know what a time-machine is? It is a machine that makes you able to travel to another time, either the future or the past. Now we want to go to the future.

1. Et år er gått, og ting er bra nå. Hvordan er det for deg nå når alt er blitt bra?
We go one year forward, and things are good now. How is it for you, now that everything has become good?
2. Hvordan er denne gode situasjonen blitt nådd?
How did you achieve this good situation?

3. Hva gjorde disse endringene til det bedre mulig?
What made these changes for the better possible?

4. Hvem hjalp deg, og hvordan?
Who was helping you, and how?

5. Hva gjorde du selv?
What did you do yourself?

6. Hva bekymret deg for et år siden?
What did you worry about one year ago?

7. Hva har nå gjort bekymringene dine mindre?
What has now made your worries smaller?

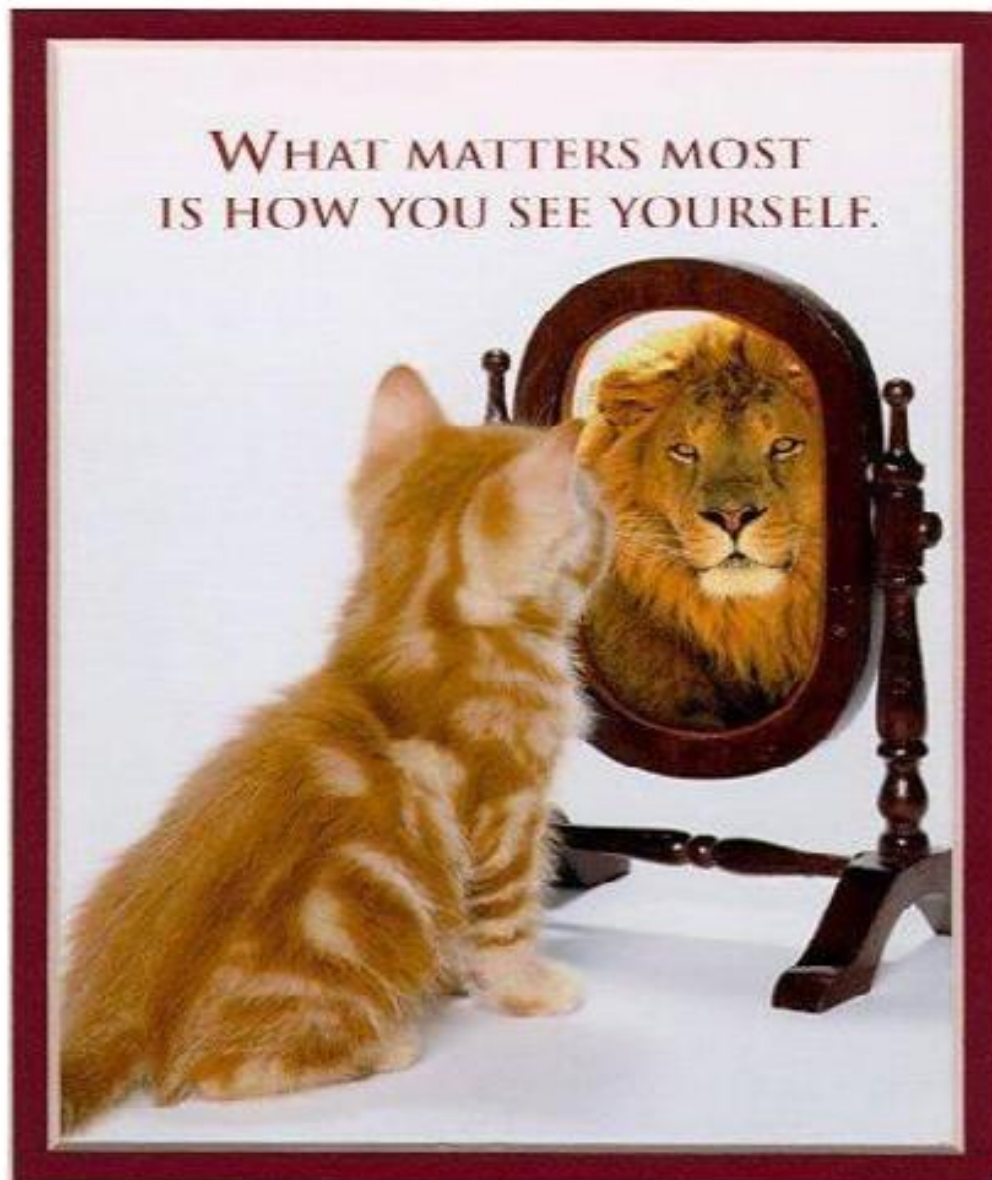
- Du har ambisjoner og drømmer for fremtiden. Kan du etter denne "reisen" fortelle meg litt om dette?
You got ambitions and dreams for the future. Can you after this journey tell me a little bit about this?

- Føler "Sarah" seg "sett og hørt" her i Norge, eller føler hun av og til at hun må tilpasse seg på en uvant og vanskelig måte? Hva gjør du i så fall da?
Does "Sarah" feel that she has been "seen and heard" here in Norway, or does she feel that she sometimes has to adapt in a strange or difficult way? What do you do then?

- Kan du til slutt fortelle meg litt om hvordan du opplever oppholdet her?
In the end, can you tell me a little bit about how you experience your stay here?

Vedlegg III – Minne til informantene

Sofia's

Hold on to your inner strength!

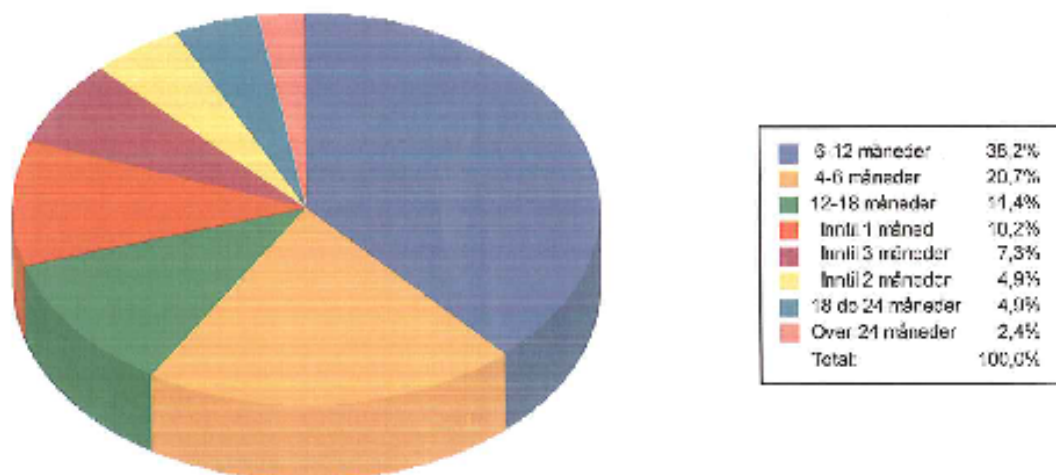
Wish you joy and happiness 😊

May Britt

Vedlegg IV – Statistikk om oppholdstid på mottaket

STATISTIKK: Oppholdstid på mottaket – både utflyttede og nåværende beboere

02.12.2010

DATO: 02.12.2010

Periode	Antall	%
6-12 måneder	94	38,21 %
4-6 måneder	51	20,73 %
12-18 måneder	28	11,38 %
Inntil 1 måned	25	10,16 %
Inntil 3 måneder	18	7,32 %
Inntil 2 måneder	12	4,88 %
18 da 24 måneder	12	4,88 %
Over 24 måneder	6	2,44 %
Totalt	246	100,00 %

Vedlegg V – "Sett i gang!" Oslo 26. oktober 2007.